

CONTES PER EDUCAR EN I PER LA PAU

MARIA BASSAS BULLICH

3ª edició del Premi Armegol Mir 2010

ÍNDIX

1. EL PERQUÈ DEL TREBALL.....	2
2. EL PODER DELS CONTES: UNA EINA PER A L'EDUCACIÓ.....	3
2.1. El conte és art i imaginació moral.....	3
2.2. El conte és metamorfosi i catarsi.....	6
- Espai per a la confiança	8
- Espai per a la cohesió del grup.....	10
- Espai de distensió	12
- Espai de comprensió	14
- Espai d'imaginació i creativitat, esperança i possibilitat	17
- Espai de diversió.....	19
- Espai de creixement moral	20
2.3. El conte és comunicació:	22
- Espai per a posar nom a les coses	23
- El conte és narració.....	24
- El conte és codi comú.....	26
- El conte és escolta activa.....	27
- El conte és diàleg	29
2.4. El conte és cultura.....	31
3. COM HAN DE SER ELS CONTES PER LA PAU?.....	34
3.1. Sobre el contingut i els valors	34
- Lluny del maniqueisme	34
- Contes que mostrin el conflicte positivament	37
3.2. Sobre la qüestió estructural i formal	45
3.3. Sobre el contacontes	48
4. RECULL DE CONTES PER A EDUCAR EN I PER LA PAU.	52
5. BIBLIOGRAFIA	90

1. EL PERQUÈ DEL TREBALL

En el següent treball oferim una anàlisi i una reflexió sobre els contes, per donar compte de fins a quin punt poden ser una eina d'un gran potencial educador.

Avui en dia vivim en una societat de tendència cada cop més individualista, violenta i tancada; davant aquesta realitat es fa evident la necessitat d'educar a les persones en uns valors que ens guïïn cap a una cultura de solidaritat i respecte. Cal treballar des de l'educació determinats valors que ajudin a construir una cultura de pau; una cultura on el conflicte deixi de ser vist com quelcom negatiu, sinó com a una excel·lent oportunitat per al canvi; una cultura en la que el respecte, la cooperació i la no-violència siguin els eixos vertebradors i transformadors d'aquesta societat.

Davant aquesta necessitat d'educar en i per la pau, els contes se'ns apareixen com a eina molt vàlida i potent per aconseguir aquest fi. En el següent treball no pretenc donar compte de la situació actual de la narració oral, ni tampoc dels seus orígens, sinó oferir una reflexió teòrica que fonamenta aquest "poder" que s'amaga rere les aparences simples dels contes. A través d'una visió general pel món dels contes vull intentar mostrar perquè tenen la màgia que tenen i per què poden ser instruments de gran valor per a educar en i per la pau. Per altra banda, si bé és cert que tampoc pretenc en aquest treball elaborar una teoria més sobre l'estil i el gènere dels contes, ni tampoc vull analitzar els diferents tipus de subgèneres i característiques formals i estructurals dels contes, (doncs per això es poden llegir obres interessants com les de Propp, Pisanty i altres estudiosos de la matèria), sí que intentarem analitzar com han de ser aquests contes i quines característiques han de tenir per a què serveixin a aquest objectiu, (doncs, tal i com veurem, no tots els contes són vàlids).

Aquest treball vol servir a tots aquells que d'una manera o altra estan involucrats en tasques educatives i que creuen en la necessitat d'una educació en valors. Us animem a utilitzar els contes com un recurs més per a treballar els valors amb els alumnes, ja sigui a l'aula, a l'hora de tutoria, en grups petits de reflexió, en la catequesis, en moments de lleure, en mediacions escolars... Per això, el treball conclou amb un recull de contes organitzats per valors que s'adeqüen a la cultura de pau. Aquest recull és tan sols una pinzellada que vol obrir les portes a les mil possibilitats que ofereix aquest camí. Us mostrem aquí només la punta d'un iceberg gegant que amaga tot el que es pot fer amb els contes per treballar per la pau, així que deixem el ventall obert perquè cadascú, creativament i des de les seves possibilitats, continuï, amplii i utilitzi aquest recull de contes. Hi ha molt per fer, molt per investigar, molt camí per recórrer, molts contes per explicar i molta pau per construir.

2. EL PODER DELS CONTES: UNA EINA PER A L'EDUCACIÓ

En aquest apartat analitzarem els diferents aspectes del conte, i demostrarem com aquest, lluny de ser un mer entreteniment infantil, té una màgia implícita i un poder que el fa apte per a educar en uns determinats valors. Cal que deixem enrere els tòpics, desinfectem el conte, i entenguem que rere les seves estructures lingüístiques més aviat simples i poc literàries, hi ha grans veritats per descobrir. De fet, el conte ha utilitzat sempre com a eina que permetia fer les coses comprensibles; així doncs trobem en moltes dels primers relats que són reculls de mitologies, històries narrades oralment que volien donar a conèixer i explicar els misteris del món. O sense anar tan lluny, el mateix Jesús de Natzaret utilitzava paràboles, petites històries, per evangelitzar i il·lustrar aquells valors nous que ell volia transmetre però que sovint eren complicats de concretar. El conte ha estat present en totes les cultures i des de sempre en la narració oral, com a mitjà per a educar i ensenyar el que era correcte o no; què ho fa, doncs, que això sigui així? Què té d'especial per ser present en tantes cultures des de temps immemorial? Per què el conte, per molt que sembli estar sempre en un segon pla, mai ha estat abandonat? Intentarem en les següents línies, donar resposta a aquestes preguntes.

2.1. El conte és art i imaginació moral

Sara Cone Bryant afirma que «*un cuento es, ante todo y esencialmente, una obra de arte, y su misión principal discurrirá por los caminos de lo artístico*»¹. Aquesta missió dels contes és la de permetre sorgir i potenciar la imaginació moral, concepte de John Paul Lederach. En el seu llibre *Imaginación moral, el arte y el alma de la construcción de la paz*, dedica un capítol a explicar la importància i els beneficis transformadors que té l'art actuant sobre l'individu.

*He ido constatando bastante sistemáticamente que esos cinco minutos artísticos, cuando se les concede espacio y se reconocen como algo que supera el entretenimiento, logran lo que la mayor parte de la política ha sido incapaz de lograr: nos ayudan a retornar a nuestra humanidad, a una travesía trascendente que, al igual que la imaginación moral, puede construir un sentido de que somos, después de todo, una comunidad humana.*²

*El arte y la búsqueda del retorno a nuestra humanidad están relacionados.*³

¹ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, p.20.

² Lederach, John Paul, *op.cit.*, 2007, p.220.

³ Lederach, John Paul, *op.cit.*, 2007, p.231.

Trobem la mateixa idea de la necessitat de treballar la pau des de la vessant artística en altres pensadors com Fèlix Martí:

*La cultura de la pau necessita expressió estètica, poetes, músics, arquitectes, novel·listes i no només professors acadèmics.*⁴

I és que l'art és dionisiac, té el poder de tocar el més profund de l'essència humana, sentiments i emocions, que ens allunyen de racionalismes, ideologies i individualismes, i ens retornen la nostra consciència d'éssers humans, socials i comunitaris tant sovint oblidada. L'art ens fa més humans perquè parla en un llenguatge universal, el llenguatge del ser i de les emocions.

Aquest poder inherent en l'art i que també podem trobar en els contes. Qui no s'ha trobat mai embadalit escoltant un conte? Qui no s'ha identificat mai amb alguna situació o personatge de conte? Els contes són el que ens fan entrar en contacte amb aquesta realitat individual i a la vegada comuna de les persones, és a dir, ens fan comprendre que tots som persones per davant de tot, iguals i lliures, i com a tal cal que ens relacionem. El conte, per tant, ajuda a entendre i a donar competències per a establir unes relacions més humanes i igualitàries; això és molt positiu perquè en una possible mediació ajuda a veure en l'altre la persona i no el problema, i permet treballar l'empatia i el respecte.

Però més enllà d'això, l'acte creatiu de la narració és un procés que pot aportar més beneficis quan estem intentant construir una cultura de pau o en alguna mediació. Lederach descriu així el procés creatiu i artístic:

*Es un proceso que tiene que insuflar vida, poner alas a la vaina del pimiento y pintar el lienzo de lo que podría ser sin olvidar lo que ha sido.*⁵

La força de la imaginació moral és aquest moment artístic, (en el nostre cas l'hora de la narració del conte), en el qual es pot donar via lliure a la nostra imaginació, posar-hi polsims de creativitat per pensar en el que "podria ser" vist des de l'esperança i la il·lusió de millorar, però sense oblidar el que és i ha estat. En els processos de resolució de conflictes, tan a nivell micro com al macro, hi ha tendència a estancar-se en la història dels fets passats, i a la percepció personal del conflicte veient a l'altre més com a problema que com a persona. Rere l'aparença innocent d'un conte, el que es fa és motivar i incentivar a desfer-nos d'aquests forts lligams que ens creem amb els fets del passat i ens permeten explorar nous móns possibles. I potser,

---

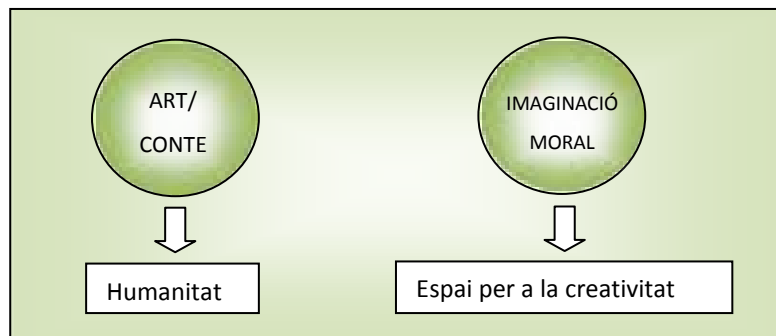
⁴ Martí i Ambel, Fèlix, *Els corrents de pensament modern i la cultura de la pau*, 1984, citat a Patrícia Domingo, *País d'ocells, país de pau*, p.6.

⁵ Lederach, John Paul, *op.cit.*, 2007, p.226.

amb sort i *serendipia*⁶, algun d'aquests móns imaginats passarà de ser somni a fer-se realitat. Això és la imaginació moral, i així ens l'explica Lederach:

*Imaginación moral. Imaginar respuestas e iniciativas que, estando enraizadas en los retos del mundo real, sean por naturaleza capaces de elevarse por encima de los patrones destructivos y de dar a luz aquello que aun no existe. En relación con la construcción de la paz, es la capacidad de imaginar y generar respuestas e iniciativas constructivas que, arraigadas en los retos cotidianos de los escenarios violentos, trasciendan y finalmente rompan los grilletes de esos patrones y ciclos destructivos.*⁷

Així doncs, el conte és un art, i com a art ens retorna la humanitat perduda i ens ofereix un espai per a poder ser creatius i cercar la solució al problema. Aquest és el poder i la màgia que amaguen els contes rere aparences simples i infantils. És una qualitat necessària i suficient que justifica que són útils per a la nostra tasca de treballar per la pau des de l'educació i la mediació.

⁶ Lederach parla de "serendipia" per referir-se a aquells fets o situacions fortuïtes que t'ajuden a trobar la solució a un problema de manera inesperada.

⁷ Lederach, John Paul, *op.cit.*, 2007, pp.257-258.

2.2. El conte és metamorfosi i catarsi

El conte és una eina que ha d'ajudar a transformar la persona des del seu interior, des del més profund del seu ser, perquè té una funció similar a la de la tragèdia grega: la catarsi. Anthony de Mello diu que «*si escuchas con atención un relato, nunca volverás a ser el mismo, porque el relato se introducirá en tu corazón y, como si fuera un gusano, acabará royendo todos los obstáculos que se oponen a lo divino*»⁸.

L'art és especialista en el llenguatge de l'ànima, i per això desperta emocions i sentiments que tenen un poder sanador i catàrtic. Sara Cone Bryant, molt a prop del que diu Lederach pel que fa als efectes que els contes tenen en l'oient, explica com funciona aquesta catarsi:

*... el objetivo supremo que consiste en desarrollar la vitalidad de su espíritu, puesto que ha proporcionado un sano ejercicio a los músculos emotivos de su inteligencia, abierto nuevos horizontes a su imaginación y ampliado la intensidad del ideal de vida y de arte que permanece siempre en formación con el espíritu del niño [y no tan niño]*⁹.

El conte, rere l'aparent funció de divertir a través de la imaginació - cosa que pot semblar insignificant a ulls de molts -, és un eina molt eficient i eficaç per a educar; aquesta educació, però no és instructiva ni acadèmica! No entenem doncs els contes com a mètodes que permetin als infants aprendre millor determinades matèries; estem parlant d'una altra educació. A través d'un conte, no podem ensenyar la suma, la resta o les normes ortogràfiques sobre l'accentuació; però sí podem aconseguir canvis en les actituds dels alumnes envers aquestes matèries, potser una mica més oberts i positius si expliquem un conte divertit en el qual els personatges siguin els números o les vocals. L'educació que ve dels contes s'acosta molt més al que es proposa des de l'educació per la pau: es busca una pedagogia socioafectiva. Els contes tenen un gran potencial per educar en intel·ligència emocional, un aspecte massa descuidat avui en dia, i no obstant això, molt necessari per tal de créixer com a persones enteres i completes. El conte fa créixer la persona en el desenvolupament del seu caràcter i del seu esperit. En la mateixa línia que Sara Cone Bryan, la pedagoga Enriqueta Capdevila afirma:

El conte explicat fa possible desplegar la imaginació i viure una estona en el món de la fantasia; ajuda a clarificar emocions i sentiments, a reconèixer les dificultats i a

⁸ De Mello, Anthony, *La oración de la rana*, vol.1, 1998, p. XVI.

⁹ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, p.21.

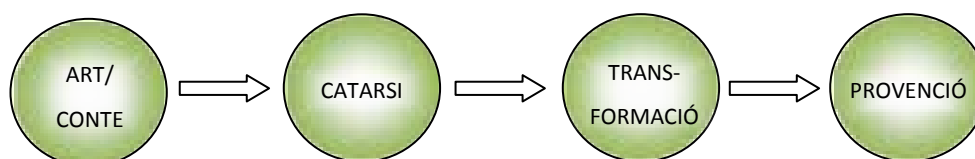
*descobrir les pròpies ansietats i aspiracions; mostra sense embuts l'existència del bé i del mal; ofereix a l'infant elements d'identitat i estímuls per a la superació.*¹⁰

Davant aquest poder de transformació que tenen els contes per la seva capacitat d'educar emocionalment, promoure canvis de conductes, i donar habilitats personals, considerem vàlid l'ús dels contes en l'educació però també com a tècnica per a treballar aquesta transformació de les parts en el conflicte d'una mediació. Si la mediació té una vessant pedagògica, educativa i transformadora, és a dir, catàrtica, es fa evident que l'ús del conte en un procés de mediació pot ser molt útil per canviar les dinàmiques relacionals i la comunicació destructives per crear una nova realitat des del "nosaltres".

Però anant més enllà encara, tot bon aprenentatge i procés educatiu acaba sent a la vegada una mesura de provenció. D'aquesta manera, podem afirmar que a través dels contes explicats a classe, utilitzats en una mediació o explicats en un moment de distensió, es pot contribuir a prevenir conflictes posteriors si les ensenyances queden interioritzades en el moment del conte, de manera que podran ressorgir fàcilment quan una nova situació conflictiva ho requereixi.

Com diu Cone Bryant, «no es tiempo perdido el tiempo de contar cuentos, ya que nada que pueda ayudar a la formación del carácter y la personalidad, es insignificante o despreciable.»¹¹

Resumint, el conte entès com a tècnica per a educar pot contribuir a crear una catarsi interior en les persones, i per tant, una transformació en actituds i rutines que és necessària per a assolir algun dia una cultura de pau. El conte se'ns apareix com un instrument molt interessant per a crear espais on la recuperació de la dignitat de persona es pugui donar. El conte ha de servir per donar un lloc a la memòria, per acompanyar, per donar a llum la veritat, en definitiva, per ajudar a la salut psíquica, emocional i espiritual. És en aquest sentit, que podem parlar dels contes com a eina sanadora. Quan es dona aquesta catarsi sanadora es produeix una transformació profunda que serveix alhora com a mesura provencionista de cara al futur, de manera que davant la possibilitat de trobar-se en situacions similars, la persona haurà adquirit eines i habilitats per a poder enfrontar-s'hi.

¹⁰ Capdevila, Enriqueta, *Gira la roda*, 2007, p.29.

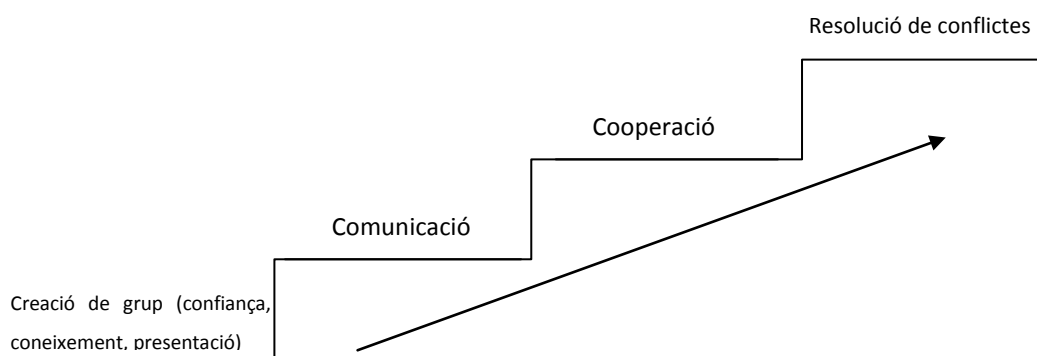
¹¹ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, p.126.

En el següents apartats mirarem d'analitzar més a fons tot allò que ens aporta el conte i que, com a tal, ajuda a produir aquesta catarsi interior, i aquest procés de transformació.

- Espai per a la confiança

És evident, i està recollit en nombrosos estudis sobre educació per la pau i sobre mediació o conflictes, que quan es construeix un grup (com pot ser el grup classe), és imprescindible crear un ambient de confiança. Paco Cascón parla d'una escala de provenció que ha d'ajudar a prevenir conflictes, opció sempre preferible abans que esperar a treballar el conflicte un cop ha esclatat. En aquesta escala de provenció, la confiança, junt amb l'apreci, el coneixement i la presentació, són els elements que constitueixen el primer esglaó; només que falti un d'aquests elements serà extramadament complicat poder construir la resta d'esglaons per arribar a una cultura de pau, i per tant l'aparició de conflictes serà més plausible.

Cal treballar la confiança a quatre nivells diferents: cal treballar la confiança de la persona amb sí mateixa, de la persona amb la resta d'iguals, de la persona amb les relacions de desigualtat que també pot trobar (com ara professor-alumne) i també de la persona amb la institució o context en la qual estigui inscrita.

Per sort, una de les altres qualitats que tenen els contes i la narració oral és la d'ajudar a crear aquests ambients especialment acollidors i distesos on es pot donar una relació de confiança. Explicant un conte, promovem aquest clima en el qual els oients es poden sentir còmodes, segurs i distesos entre ells mateixos com a col·lectiu que comparteix una activitat, però també entre els que escolten i el narrador. Cal però explicar, perquè es crea aquesta confiança envers el narrador.

El narrador explica el conte des de la seva persona sense impostar personatges ni actituds com succeeix en el teatre. Si bé el narrador pot impostar la veu en algun moment per imitar un personatge, sempre ho farà com a imitació, mai volent arribar a fer creure que és una altra persona o ésser. En canvi en el teatre, mai sabrem el nom de l'actor que està interpretant si no és perquè ho llegim al fulletó de mà. Cal tenir present i ho tractarem més endavant, que una persona, (sigui qui sigui, mestre, catequista, monitor, narrador professional,...), quan explica un conte l'explica des de la seva pròpia persona, mitjançant el seu llenguatge i la seva manera de comunicar transmetent, podent afegir-hi les seves bromes personals, o els judicis que pugui fer sobre la història. Per a l'alumne, el o la mestra que explica el conte, no deixa de ser la mateixa persona. Aquesta virtut del conte és una estratègia que genera confiança perquè els que escolten tenen la possibilitat de conèixer millor aquell que narra la història, perquè ho fa des del seu ser, des del seu interior, entregant-se a la narració i regalant-la a qui l'escolta. L'acte de narrar un conte és, per força, un gest generós d'algú que té una veritat per dir i l'ofereix desinteressadament a tot aquell qui la vulgui escoltar. Tot plegat fa que es creï, al llarg de l'estona del conte, una relació especial, de confiança, entre tots els qui assisteixen a la narració ja sia per narrar-la o per escoltar-la. L'honestedat del narrador no passa desapercebuda mai als oients, per això cal creure en el que s'està explicant, perquè d'altra banda seria impossible transmetre res. Sara Cone Bryant explica una anècdota interessant que reflecteix el que intento expressar aquí referent a la confiança; ella va aconseguir que una nena que no li tenia confiança i la defugia, després d'haver-li explicat un conte exclamés: «- *Yo no te conocía cuando viniste ayer, ¡pero ahora ya te conozco para siempre!* »¹²

Com a narradora, he pogut comprovar en nombroses ocasions aquest poder màgic que tenen els contes per desencadenar una relació íntima i de confiança entre el narrador i la persona que ha escoltat contes; sovint, a l'acabar alguna sessió de contes en la qual no conec personalment cap dels nens, aquests s'acosten sense vergonyes per abraçar-te, despedir-se i fins i tot, fer-te algun petó. En altres ocasions, també m'ha succeït que temps després d'haver explicat un conte, algun nen se m'ha acostat encara per fer-me alguna abraçada tot recordant els contes que en algun moment els havia explicat, o m'han saludat pel carrer amb un somriure generós a la cara. No és normal tanta familiaritat entre un nen i un adult amb el qual només fa mitja hora que es coneixen; aquest vincle que s'estableix entre el contacontes i el nen només es pot explicar com a conseqüència de la màgia que desprèn el conte quan és explicat.

---

¹² Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, p. 23.

Per altra banda, aquell que escolta i es deixa portar per la narració, s'abandona completament al narrador al llarg del conte; deixar-se endur pel conte implica necessàriament confiar en el narrador, que serà el guia d'aquest viatge imaginari; quan els oients es capbussen en la història, la màgia de la narració els activa el pensament, la capacitat imaginativa i s'entra en un nou espai temporal; el fet de compartir aquesta vivència del conte crea inexplicablement un clima de confiança i de complicitat. En paraules d'Enriqueta Capdevila:

*L'èxit es produeix en el moment que, entre qui narra i qui escolta, es genera un clima de confiança, de complicitat. Aleshores, la màgia de la narració activa el pensament i la capacitat imaginativa, i el narrador i els oients s'obliden de si mateixos i es capbussen dins la narració.*¹³

Però la confiança, com bé dèiem no és només entre les persones que conformen el grup, o entre el grup i el narrador; sinó que és un tema per treballar personalment. L'hora del conte apareix com una estona preciosa en la qual cada persona pot treballar el seu interior tot identificant-se i reflexionant sobre el missatge del conte. D'aquesta manera els contes ens poden ajudar en gran mesura a educar emocionalment els nostres alumnes donant-los eines per a treballar l'assertivitat i la confiança en un mateix; la persona es pot veure reflectida i identificada amb els personatges de contes com "L'aneguet lleig" o "L'ocellet i la guineu"; veure com els personatges surten airosos i amb èxit de les seves situacions ajuda a veure que és possible superar els problemes i, per conseqüència, ajuda a reafirmar l'autoestima i la confiança d'un mateix.

- ✓ La confiança és condició indispensable per a la creació de grup.
- ✓ Hi ha d'haver confiança:
  - Amb un mateix
  - Amb el grup
  - Amb el narrador/profesor/persona de referencia
  - mediador
  - Amb la institució/context en el qual ens trobem

- Espai per a la cohesió del grup

Per altra banda, un altre aspecte positiu dels contes és que ajuden a recobrar la identitat en el si d'un grup, però també ajuden a consolidar aquest grup com a tal. Lederach diu que la narració oral té una especial capacitat de recordar i mantenir viva la identitat de la gent com a poble i de com han arribat a aquesta identitat. En les cultures africanes es fa més evident que

¹³ Capdevila, Enriqueta, *op.cit.*,2007, p.34.

no pas en les nostres aquesta voluntat de construcció del grup, de comunitat o de societat a través del conte perquè entenen el moment de la narració com un procés iniciàtic i moral que transforma a l'individu en un ésser més comprès dins d'una comunitat: «*El cuento busca eliminar la alienación del individuo y reestablecer el orden social*»¹⁴. Els contes, a través de les històries que transmeten, poden ajudar a una persona a indentificar-se i situar-se dins d'un grup concret, dins d'una comunitat, i fins i tot en el si d'una cultura o tradició.

A més a més, però, Sara Cone Bryant parlant de la capacitat del conte com a element cohesionador de grup destaca que es produeix en part perquè el conte és «*uno de los medios más sencillos para establecer una corriente de confianza*».¹⁵ I la confiança és bàsica per a sentir-se unit a l'altre. Aquesta capacitat de cohesió és inherent als contes. A l'hora d'escoltar un conte, normalment i per tradició de fa segles, es fa en grup; només pel fet d'estar tots escoltant un mateix conte i compartint una mateixa experiència, ja és motiu d'un cert acostament i identificació d'uns amb altres. Si a més a més s'expliquen contes propis de la cultura d'aquells qui l'escolten, el sentiment d'unió entre el grup pot ser molt positiu. Això és interessant perquè una de les coses a treballar en l'educació a través dels contes és l'esglaió de l'escala de provenció que parla de la necessitat de sentir-se part d'un grup i tenir una identitat.

*Todas las personas tenemos dos necesidades humanas muy básicas: el sentimiento de pertenencia a un grupo y el de identidad.*¹⁶

Creiem que és important aquesta qualitat dels contes per a utilitzar-ho en les nostres aules, en processos de creació de grup, i també en els processos de mediació, on cal que les persones no siguin dos "jo" individuals, antagònics i contraposats, sinó que cal transformar perquè passin a ser un "nosaltres". El conte com a activitat compartida per les parts, en la qual ambdues estan tractades com a oients per igual, fa que ja tinguin un punt en comú. Si a més a més, es pot trobar un conte que faci referència a una tradició comuna, una cultura comuna, es podrà provocar la reflexió sobre aquesta necessitat de pensar col·lectivament des del "nosaltres". És importantíssim promoure la cohesió per poder avançar cap a una solució satisfactòria per les parts.

- ✓ El conte és cohesió perquè:
  - mostra al grup els diferents elements que tenen en comú: la família, el grup, la comunitat, la societat, la cultura, o la mateixa humanitat.
  - perquè les diverses parts formen un primer "nosaltres" com a oients d'un conte. Comparteixen una primera vivència unificadora.

¹⁴ Jean, George, *El poder de los cuentos*, 1988, p.134.

¹⁵ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, p.21.

¹⁶ Cascón Soriano, Paco, *op.cit.*, p.13.

- Espai de distensió

Per altra banda, Sara Cone Bryant recalca el poder que tenen els contes per distensionar qualsevol atmosfera, cosa que pot ser d'utilitat en una classe, en una mediació i fins i tot podria ser utilitzar a nivell macro en taules de negociació. En mediació és molt important la figura del mediador com a persona multiparcial que genera confiança i que ha de gestionar hàbilment un seguit de tensions. A mode d'anècdota, se sap que sovint, en taules de negociacions de conflictes a nivell macro, el mediador en qüestió explica algun acudit o historieta per fer riure a tots els assistents, d'aquesta manera les reunions discorren en un ambient lleugerament més distès. És més, resulta positiu introduir qualsevol element que humanitzi una negociació o mediació; d'aquí la possibilitat d'utilitzar algun conte a l'inici d'una reunió que reflecteixi el que es vol aconseguir (cooperació, respecte, comprensió, esperança, etc.), però també que aconseguixi distensionar l'ambient i que ajudi a les parts a pensar solucions imaginativa i creativament (després d'haver fet gimnàstica intel·lectual i emocional amb el conte com diu Sara Cone Bryant).

Ens interessa veure, arribats en aquest punt, com el conte pot ser molt bona eina quan es dona un conflicte en la nostra comunitat educativa. Cal que en l'educació es doni un espai per a poder treballar les emocions i els sentiments, però més encara quan les parts es troben submergides en un conflicte. Pot ser que ens trobem en un debat a l'hora de tutoria que toca sentiments profunds i els alumnes es comencen a esverar; o també pot ser que hi hagi hagut un conflicte greu i haguem de fer alguna mediació entre dos alumnes. En aquests moments de tensió, els sentiments són confusos i exaltats, cal doncs donar-los un espai per a l'expressió, és a dir, el que coneixem en mediació com a ventilar sentiments. És normal que en algun moment de la mediació tingui lloc l'explosió d'algun sentiment que en l'exaltació pot crear atmosferes tenses i cal saber reconduir. David Matz diu al respecte:

Pero un buen mediador puede crear oportunidades para que cada una de las partes exprese su frustración y enojo sin permitir que la disputa suba de tono y sin que el desahogo mutuo produzca el efecto de intensificar el rencor y la inflexibilidad.¹⁷

Per tant, el conte és molt apte per a reconduir el sentiment exaltat en una manifestació més controlada. El conte, si s'escull de manera adequada al moment i al sentiment que ha explotat, ofereix la possibilitat d'assimilar aquella emoció, analitzar-la i viure-la més tranquil·lament. El conte obre un nou temps diferenciat del temps de la mediació que fa que quedi suspès momentàniament tot el que va amb la mediació, i amb ella els sentiments i les

---

¹⁷ David Matz, *op.cit.*, 1996, p.58.

emocions. En aquest nou espai temporal que acompanya el conte, la persona pot tranquil·litzar-se i contrastar la seva vivència amb el que s’explica al conte:

El “poder de los cuentos” consiste en gran parte en los desplazamientos a través de los cuales tenemos la ilusión de vivir durante un breve instante “fuera del tiempo” y “en otro lugar”.¹⁸

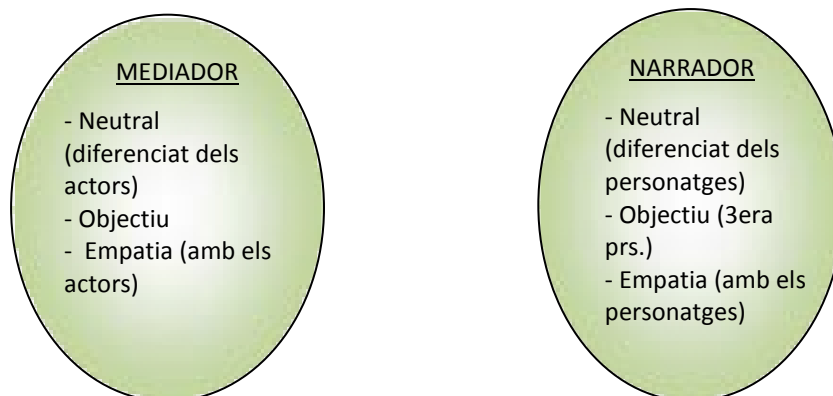
El conte, a més a més, ofereix diferents maneres de reaccionar davant d’un sentiment o emoció que no siguin per via exaltada ni violenta, amb la qual cosa permet a la persona aprendre habilitats per gestionar les emocions. Un cop acabat el conte, es pot fer una reflexió per donar un espai a la persona, ara sí, per expressar i ventilar el seu sentiment de manera més tranquil·la, acceptant-lo però sense deixar-se endur. És per tot això que el conte també pot servir com a eina de ventilació.

TEMPS DE MEDIACIÓ	TEMPS DEL CONTE	TEMPS DE MEDIACIÓ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sentiments intensos i vius. ✓ Ventilació perillosa per l’exaltació 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ S’atura el temps de la mediació. ✓ Pausa per a les emocions. ✓ Aprenentatge emocional sobre la gestió de sentiments. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Refredament de les emocions. ✓ Ventilació positiva: es pot parlar del sentiment i s’aprèn a gestionar-lo.

Per altra banda, el que comentàvem abans sobre el conte com a generador de confiança, pot facilitar al mediador a teixir aquestes xarxes de relacions tant necessàries entre tots els components. A més a més, utilitzar un conte a l’inici d’una mediació pot ser molt eficient, doncs la figura del narrador com a ésser neutral (explica la història sempre en tercera persona), completament diferenciat dels personatges que mira d’explicar la història des de l’objectivitat però donant veu quan cal a la subjectivitat dels éssers que protagonitzen la història, mostrant així capacitat d’empatia i sensibilitat, és un símil perfecte que recalca la neutralitat del mediador. El narrador és un mediador, i el mediador, si vol, pot esdevenir narrador per un moment.

¹⁸ Jean, Georges, *op.cit.*,1988, p.69.

- Espai de comprensió

Trobar-se de cara amb la Veritat mai és fàcil, és més, a vegades pot provocar un cert refús.

Anthony de Mello diu:

Resulta bastante misterioso el hecho de que, aun cuando el corazón humano ansía la Verdad, pues sólo en ella encuentra liberación y deleite, la primera reacción de los seres humanos ante la Verdad sea una reacción de hostilidad y recelo. Por eso los Maestros espirituales de la humanidad, como Buda y Jesús, idearon un recurso para eludir la oposición de sus oyentes: el relato. Ellos sabían que las palabras más cautivadoras que posee el lenguaje son: "Erase una vez..."; y sabían también que es frecuente oponerse a una verdad, pero que es imposible resistirse a un relato.¹⁹

D'aquesta manera, podem veure com el conte té un poder captivador que facilita treballar amb la veritat de manera indirecta. El conte pot ajudar, tot reflectint una situació similar a les vivències personals de cadascú segons el context (pors, inseguretats, desenganys, desconfiances, i fins i tot maltractaments...), a comprendre millor la seva situació. El conte pot ser utilitzat en situacions fins i tot extremes, on conflictes a gran escala provoquen víctimes. Tal com vam estudiar amb Carlos Martín Beristain - psicòleg expert en processos de recuperació que treballa amb les víctimes per a la superació del trauma viscut -, el conte pot ser una eina que ajudi a treballar aquest procés de recuperació d'un post-conflicte; ajuda a les víctimes a comprendre que són persones completament normals en situacions anormals. Això ajuda a donar sentit i, per tant, afavoreix amb escriure el procés de recuperació de les víctimes perquè és imprescindible per a qualsevol procés de dol saber la veritat, i la veritat no és només individual sinó col·lectiva. Cal, doncs, que el conte s'expliqui estant les dues parts implicades en el conflicte (víctima-agressor). Cadascú ha de recordar i treballar a través del conte els fets traumàtics, buscar-hi el sentit, identificar els sentiments, anul·lar les falses culpes que no

¹⁹ De Mello, Anthony, *op.cit.*, 1998, p.XVI.

deixen avançar i, posteriorment, deixar un espai per a què les víctimes i agressors del conflicte puguin expressar-se si ho necessiten a través d'alguna activitat relacionada amb el conte.

El conte explicat fa possible desplegar la imaginació i viure una estona en el món de la fantasia; ajuda a clarificar emocions i sentiments, a reconèixer les dificultats i a descobrir les pròpies ansietats i aspiracions; mostra sense embuts l'existència del bé i del mal; ofereix a l'infant elements d'identitat i estímuls per a la superació.²⁰

A més a més, el conte té la virtut de situar-se a una distància suficient com per no identificar la història ficcional amb la realitat mateixa, però també aconseguir la proximitat necessària com per a què hi hagi un mínim d'identificació. Això permet abordar temes difícils i fins i tot tabús perquè es fa referència als personatges dels contes i al seu problema, i no pas als d'un mateix. El conte té mecanismes interns que suggereixen moltes coses de manera indirecta, com ara l'ús de metamorfosi inversemblants, l'ús d'elements màgics, l'ús de personificacions animals, en definitiva, l'ús del llenguatge simbòlic. És per aquesta aplicació del conte que es pot donar peu a una mena de "teràpia" indirecta i, salvant les diferències, té molt en comú amb el teatre de l'oprimit; justament el teatre de l'oprimit mostra un conflicte de manera genèrica a un col·lectiu que pot estar tocat per ell, la qual cosa permet la identificació, però al ser altres els personatges els que pateixen, i a més a més fictivals, permet posar una distància suficient que ajuda a l'espectador a poder-ne parlar, suggerir solucions, propostes, etc. Conte i teatre tenen la capacitat d'actuar de manera molt semblant, doncs els dos són tècniques de visualització dels conflictes i poden aportar una reparació anímica i espiritual, però fins i tot poden ser llocs on trobar solucions gràcies a la *serendipia*.

Per altra banda, el conte ofereix a l'infant i també a l'adult, unes actituds determinades en les quals es pot emmirallar:

La identificació del lector/oyente con el héroe de un cuento es una identificación clara, activa, cuyas repercusiones en el inconsciente pueden ser muy intensas.²¹

Aquesta identificació amb els personatges fa sentir-se acompanyat i comprès; si el protagonista ha perdut el pare o la mare i qui escolta també, aquest se sentirà identificat amb els sentiments del personatge, però se sentirà també acompanyat en aquest sofriment. Més enllà d'això, aquesta observació de les actituds dels personatges acaben calant, i creen hàbits i actituds en l'oient que seran imitades posteriorment, (això succeeix molt clarament amb els infants que ho aprenen tot per imitació). Aquesta identificació sentimental amb el personatge, a part de ser sanadora, acaba esdevenint un entrenament en la capacitat d'empatia de les

²⁰ Capdevila, Enriqueta, *op.cit.*, 2007, p.29.

²¹ Jean, Georges, *op.cit.*, 1988, pp.79-80.

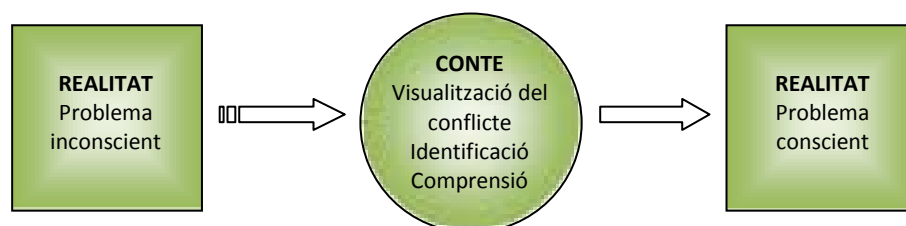

persones. És curiós veure com els nens, (i no tant nens!), posen cara de pena si el contacontes per explicar com se sent un personatge posa cara de tristor, o al contrari, com els infants miren il·lusionats i somriuen quan el protagonista troba allò que buscava!

El conte idoni per treballar amb la recuperació de les víctimes hauria de seguir els passos d'un procés de dol, perquè així, els que escolten s'emmirallessin i s'identifiquessin amb els personatges dels contes i poguessin reconèixer un possible camí esperançador per superar el trauma. Aquests passos serien els següents:

- Record i breu explicació dels fets passats en el conte (similars als succeïts en el conflicte en qüestió i relacionat amb el reestabliment de la veritat).
- Acceptació dels fets per part dels personatges.
- Adaptació a la nova situació (encara que siguin mesures fantàstiques, creatives, imaginàries)
- Record des de la superació (malgrat hi ha superació i canvi no s'oblida i es fa memòria a través de rituals, cerimònies, festes,...).

Amb això, penso que el conte és una eina més que es pot utilitzar en molts moments d'un procés de pau, com ara la reconstrucció i en els programes de salut tan física com psíquica de les víctimes. I això ens permet recalcar la força que pot tenir un conte; tanmateix, tot el que hem explicat aquí referint-nos als processos de recuperació d'un conflicte és perfectament adaptable als petits conflictes que podem trobar en el dia a dia en el si de la nostra comunitat educativa. Pot ben ser que tinguem alumnes que visquin realitats complicades dins o fora de la mateixa; en aquests casos, el conte se'ns apareix com una eina d'un gran potencial per treballar sentiments i superació, perquè aquestes persones també necessiten comprendre la veritat de la seva realitat. El conte pot ajudar a visualitzar allò que sovint queda amagat; també és interessant utilitzar-lo en grup gran quan hi ha casos de bullying o quan cal parlar algun tema que és difícil fins i tot tabú.

- Espai d'imaginació i creativitat, esperança i possibilitat

Qui no s'ha sentit envaït a vegades per un sentiment d'estancament personal o amb la seva tasca educativa? Quantes vegades en un conflicte arribem al que sembla un carreró sense sortida? Quantes vegades en el creixement dels nostres alumnes, ells se senten estancats i encallats sense saber per on tirar? O quantes vegades hem intentat resoldre un conflicte entre companys i no hem sabut trobar la solució? Potser en aquest moment en el qual el camí se'ns esborrona, és un bon moment per a un conte.

De fet, el conte es presenta molt bona eina per utilitzar fins i tot en una mediació escolar perquè si bé la mediació és un procés que ha de propiciar aquests espais de creativitat per a què puguin sorgir les solucions de manera espontània, el conte pot ser l'espurna màgica que inspire la solució creativa. David Matz diu: «*Un número sorprendentemente alto de mediaciones generan soluciones imprevistas y creativas que obligan a replantear las cosas.*»²²

Però, anem a veure més detingudament com pot el conte ser un espai per a la imaginació, creativitat, esperança i possibilitat. El conte és idoni per a crear aquests espais de creativitat i imaginació. La gran màgia del conte és la capacitat de crear móns plens de possibilitats que donen esperances renovades a aquells qui escolten:

*... el poder de los cuentos es poder de fascinación. Precisamente porque lo imposible se vuelve posible, porque en ellos abundan las metamorfosis, porque en la mayoría de los casos las peores pruebas son superadas victoriosamente por un héroe con el cual uno se identifica.*²³

La fantasia i la capacitat d'imaginar el futur són bàsiques per afrontar aquestes i tantes altres situacions. És més, a través dels contes i en especial dels que es coneixen pel nom de "contes de fades", és a dir, aquell que inclouen elements meravellosos, fantàstics i màgics, es poden provocar canvis en l'interior d'un mateix i també en la vida, tal i com diu Bettelheim:

*Sólo los "cuentos de hadas" poseen las virtudes gracias a las cuales un relato puede alcanzar las capas oscuras del inconsciente y contribuir con ello a "cambiar la vida". Las historias reales, en cambio, no tendrían estos poderes y además mostrarían a los niños, a los adolescentes y a los hombres las miserias del "mundo tal cual es".*²⁴

Aquest fragment justifica que utilitzem els contes i no altres tipus de narracions, perquè des del conte pots mostrar la misèria del món, però l'element meravellós ajuda a creure, a tenir fe

²² David Matz, *op.cit.*, 1996, p.67.

²³ Jean, George, *op.cit.*, 1988, p.250.

²⁴ Jean, Georges, *op.cit.*, 1988, p.95.

i esperança en el canvi, la transformació i un món diferent. El conte és la combinació perfecte de la trobada entre dos móns: el món real i el de la imaginació, la ficció i la màgia.

*Entre todos sus “poderes”, ¡los cuentos tienen a veces el de mostrar una cierta realidad! De ahí su posible utilización con niños y adolescentes para “ilustrar” los aspectos sociales y las costumbres de épocas parecidas.*²⁵

Però insistim que és justament la trobada dels dos móns que fa el conte quelcom d'únic, especial i màgic: «*El sabor más sutil de los cuentos se debe sin duda a este encuentro entre lo imposible y lo cotidiano.*»²⁶ La rondalla és, doncs, la guspira que dóna via lliure a la imaginació.

La pedagogia de la imaginació, de manera similar al que defensa Lederach sobre la imaginació moral, obre la porta a un univers infinit, sense censura, on es pot imaginar tot, doncs el principi de no contradicció queda suspès en favor de la fantasia. Tanmateix, «*no és un camí que porta cap a la irrealitat, sinó una via que du a la realitat a través de la superació de la simple percepció i l'accés a la representació, al símbol i a la metàfora*»²⁷. Insisteixo que aquesta és la principal màgia del conte que en quant obre el teló de la fantasia ha de permetre fer possible imaginar, sense cap tipus de censura, noves opcions de vida, noves actituds que permetin canviar i avançar, possibles solucions a un conflicte,... i d'aquesta manera, poder imaginar la pau, no com a mera fantasia sinó com a possible realitat.

*El “hi havia una vegada” és una mena de descórrer el teló literari d'una veritat i riquesa enormes. És l'inici de la fantasia on les lleis que regulen el món tenen dret a ser alterades.*²⁸

Com diu Georges Jean, la gràcia del fet meravellós en el conte és que fa natural allò impossible; en contextos o situacions de conflicte i violència en què la pau es veu com a llunyana i inabastable, és una manera de fer-la més propera, natural i quotidiana. El conte ofereix un moment en què el temps real queda suspès i s'entra en una dinàmica temporal nova que no acaba fins que una fórmula com “catacric i catacrac aquest conte ja s'ha acabat” ens retorna a la realitat.

*... en el momento que se corre [de nuevo] la cortina sobre “el tiempo del encanto”, comienza, con la vuelta a lo cotidiano, el deseo de ese “otro” tiempo.*²⁹

²⁵ Jean, Georges, *op.cit.*, 1988, p.103.

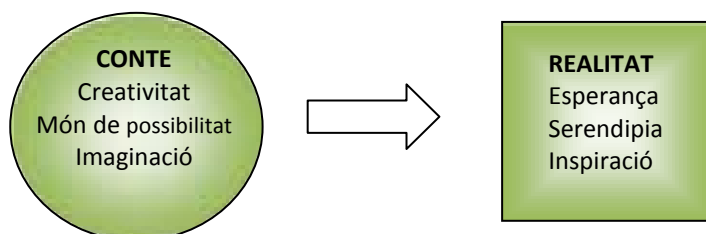
²⁶ Jean, Georges, *op.cit.*, 1988, p.107.

²⁷ Puig, Irene, *Conta'm, narració oral i educació reflexiva*, 1999, p.17.

²⁸ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.11.

²⁹ Jean, George, *op.cit.*, 1988, p.168.

El fet d'haver viatjat per uns instants a llocs imaginaris i a milers de móns possibles fa que, a la tornada, comenci un nou procés: el de desitjar allò imaginat. Aquest desig és l'espurna que ha de fer activar a tothom i començar a fer visible transformacions i canvis. El desig activa la fe i l'esperança.

- Espai de diversió

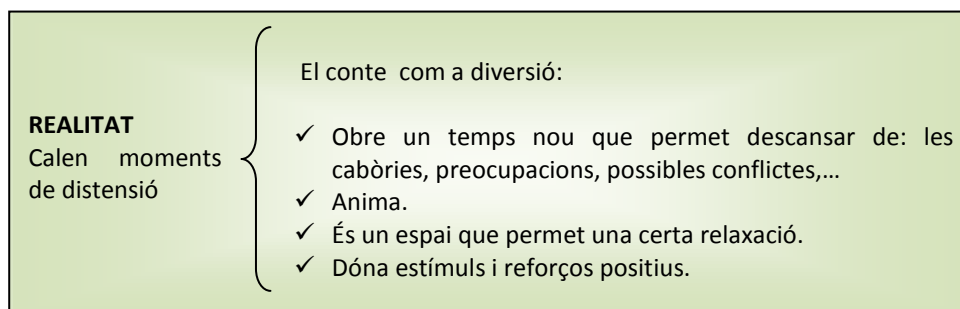
És important, però, recordar, que a part de tots aquests aspectes que es poden treballar des del conte, (veritat, identitat, reconeixement, etc.), un altre de fonamental no deixa de ser la distracció i la diversió, cosa que no hem de menysprear. Com diu Georges Jean:

El "poder de los cuentos" consiste en gran parte en los desplazamientos a través de los cuales tenemos la ilusión de vivir durante un breve instante "fuera del tiempo" y "en otro lugar".³⁰

Aquesta fugida i evasió del temps i de l'espai reals permet desconnectar per uns moments de la situació de conflicte, dels problemes, les angoixes i les pors. En moments en què es treballa intensament, en què les persones ho estan donant tot de si, o fins i tot quan intentem resoldre un conflicte en el qual surten tantes tensions i emocions, és important donar espais de distensió per a poder imaginar, divertir-se i sobretot riure. El conte, doncs, té la funció de comunicar i encomanar alegria, fe i esperança.

De la mateixa que els Pallassos sense Fronteres ajuden a través de les rialles, i aquestes són sanadores, els contes també ho poden fer. No hi ha res de més necessari, important i valuós que una rialla en moments de desolació, perquè la rialla retorna la fe i l'esperança, allunya les pors i enforteix a la persona anímicament. Podríem entrar aquí en el tema de les capacitats terapèutiques del riure; de ben segur seria molt interessant, però ens desviaríem massa del nostre objectiu, que no deixa de ser el demostrar el poder dels contes per a utilitzar-los en la nostra tasca educativa.

³⁰ Jean, Georges, *op.cit.*,1988, p.69.

- Espai de creixement moral

Seguim en la nostra investigació per ara aturar-nos en la capacitat dels contes per a esdevenir estimuladors d'un creixement moral i personal. Els contes ens ofereixen l'oportunitat d'experimentar un aprenentatge interior, un creixement moral. La persona es troba davant d'una narració en la qual se li presenten uns fets; si el narrador té l'habilitat de mantenir-se al màxim de neutral possible en l'explicació sense afegir comentaris o opinions, deixa a l'oient la tasca d'analitzar, reflexionar i valorar els fets que succeeixen en el conte.

La segunda especie [de cuentos] no tiene ninguna moral preconcebida para ofrecer, no hace ningún esfuerzo para influir en el juicio o alcanzar un fin. Ofrece sencillamente una imagen de la vida bajo la forma de una fábula o poesía, y dice al oyente: "Estas cosas son así". El oyente, entonces, consciente o inconscientemente, es impulsado a enjuiciar los hechos.³¹

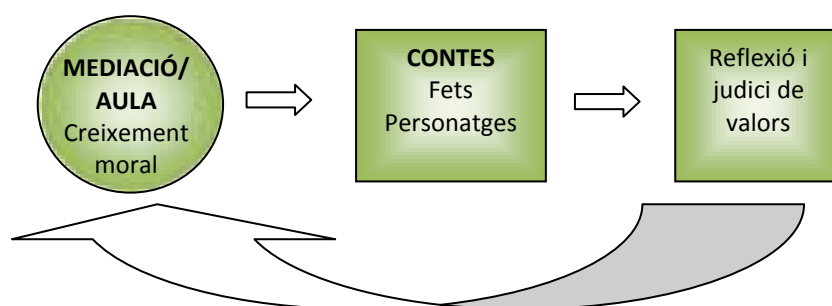
Aquest paràgraf resumeix per a mi com han de ser, quant al tema de la transmissió de moral i valors, els contes per a educar en i per la pau. Aquesta és l'actitud que el professor/narrador/mediador i els contes han de transmetre, una actitud oberta i sense prejudicis sobre els fets que narra. El conte ha d'explicar com són les coses, ha de mostrar els fets; només després, i com a treball personal de creixement de cada persona, cadascú extraurà un judici de valor sobre els fets i el comportament dels personatges. Aquesta voluntat de transmetre les coses tal qual són (tot i que és cert que és complicat no transmetre valors a través dels contes) és un objectiu que ha de perseguir aquell que vol narrar un conte, perquè només buscant aquesta certa "neutralitat" en l'explicació, lliure de comentaris i judicis fets pel contacontes, s'ajuda a la persona a créixer, i s'ha de donar un lloc i una oportunitat per fer-ho:

Y únicamente este examen y juicio enriquecerán en potencia y originalidad nuestra facultad de percepción individual. Al hombre le es necesario, para el desarrollo normal de su espíritu, la recepción de una determinada porción de ideas; por ello,

³¹ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, p.29.

precisa oportunidades concretas para el ejercicio de su facultad de enjuiciamiento y que este no resulte influenciado por motivo alguno. En la época actual, corremos el riesgo de vernos inundados por una oleada de ideas convencionales y prejuicios. El espíritu puede juzgar de una manera independiente, puede mirar los nuevos hechos que se le presentan con sencillez y ánimo abierto, y puede sacar conclusiones personales sin estar determinado por prejuicios de raza [hauríem de dir cultura] o medio social; este espíritu es fuerza moral.³²

Sara Cone Bryant entén que el conte ofereix un espai necessari on la persona es pugui formar com a tal en l'exercici de la seva moral pròpia, mai donada exteriorment. Aquest objectiu que trobem en els contes és un dels que cerca també la mediació i l'educació, doncs volem ajudar a què les persones creixin no tan sols intel·lectualment sinó moralment. És per això, que podem utilitzar el conte en un procés de resolució de conflictes, en la mateixa aula o en l'hora de tutoria, com a eina per ajudar a la persona a reflexionar sobre si mateixa, i a desenvolupar una capacitat crítica i moral respecte les seves actituds i els seus actes. El conte promou el creixement intrapersonal.

Insistim doncs en què els contes tenen una moral implícita, uns valors, però que cal que aquests siguin descoberts personalment per l'oient del conte, i per això cal que qui l'explica, intenti deslliurar-se de qualsevol prejudici moral que hagi extret prèviament del conte. Si donem la feina feta als alumnes, mai els ajudarem a créixer moralment. Cal que ells es trobin directament davant una situació de la qual n'hagin d'extreure una opinió i un criteri. Posteriorment, a través del treball, la reflexió i el compartir l'experiència del conte en grup podrem extreure una gran riquesa que els mateixos alumnes hauran aconseguit.

³² Cone Bryant, Sara, *op.cit.*,1976, p.30.

2.3. El conte és comunicació:

Entenem que la comunicació és necessària i imprescindible i que defineix la naturalesa de les nostres relacions, perquè és comunicant-nos que ens relacionem. És impossible no comunicar-se: tan si ho fem de manera verbal, com analògica, sempre expressem: «*Toda conducta es comunicació y no existe lo contrario de conducta: es imposible no comportarse.*»³³

Per tant, en l'àmbit educatiu cal que dediquem esforços a ensenyar als nostres alumnes com es poden comunicar correctament. Una bona comunicació, amb un codi comú de base, és clau per estalviar conflictes i pseudoconflictes. Recordem en aquest punt que un altre dels esglaons de l'escala de provenció és la comunicació.

En la dinàmica de la comunicació entre emissors i receptors podem combinar, normalment, dues opcions: acceptar o refusar la "relació" (que s'estableix entre emissor i receptor a l'iniciar l'acte comunicatiu) o el "contingut" (el missatge que es transmet). Es pot acceptar la relació i el contingut, es pot refusar tot, es pot refusar la relació però acceptar el contingut, i es pot acceptar el contingut refusant la relació. Ara bé, en la dinàmica de la comunicació es pot donar encara una altra variant: la desqualificació. Refusar la relació o el contingut vol dir no estar-hi d'acord; ara bé, desqualificar una relació significa no voler donar-li entitat a l'emissor, o no donar validesa al contingut. Silencis, abandonar l'espai, girar la cara, canviar el to o el tema de conversa, són elements d'una mala comunicació que produeix efectes en la relació entre les dues parts i pot generar conflictes. Cal treballar la comunicació, tan del contingut (comunicació verbal) com de la relació (comunicació analògica: gestual, tonal, situacional, etc.). A través dels contes, ja que els transmetem a través del llenguatge (verbal i no verbal), podem treballar molt la comunicació relacional i de contingut, mostrant possibles conductes a ser apreses o bé rebutjades segons calgui. Podem educar als alumnes a entendre la realitat del conflicte mostrant quan hi ha realment un conflicte o quan ens trobem davant d'un pseudoconflicte, és a dir, un malentès fruit d'una mala comunicació i que de fons no hi ha necessitats contraposades. També podem educar, i donar pistes mentre expliquem el conte, sobre com a de ser una correcta comunicació, on el codi comú és essencial i l'escolta activa imprescindible.

Tenint en compte que el llenguatge i la comunicació són elements importantíssims a treballar per a educar com a persones als nostres alumnes volem mostrar aquí com el conte té un seguit de qualitats per transformar el llenguatge i les dinàmiques relacionals.

---

³³ Delfina Linck, *op.cit.*,1996, p.142.

- Espai per a posar nom a les coses

El conte és l'art de narrar i de posar noms a les coses. Aquest fet pot semblar banal, però teòlegs, poetes, antropòlegs, filòsofs coneixen la seva importància; donar nom a les coses és donar-los un estatus d'existència, una identitat, un reconeixement, una dignitat. En els contes mitològics es fa ben evident el poder de la paraula a través de la qual, només sent nombrada, fa que les coses existeixin (vegi's el *Gènesi* de la Bíblia i altres mites fundadors d'altres cultures en els quals el déu en qüestió nombra, i en alguns casos tan sols pensa, tot el que ha d'existir en aquest món, i pel sol fet de dir-ho o pensar-ho passa de potència a acte).

Nombrar les coses pel seu nom és acceptar i reconèixer el seu estat d'existència. El conte, com a gènere que treballa la paraula i posa nom a les coses, ajuda a assentar les bases per a una correcta comunicació, és a dir, per a un codi comú que ens estalviï malentesos absurds. En una mediació escolar, el conte ajudarà a donar entitat al seu problema, a la seva pròpia realitat, i a la seva situació de manera que la puguin acceptar. Un conte que posi nom allò a què la víctima o l'agressor és incapaç de reconèixer (la por, l'abús, la falta de respecte, la inferioritat o la superioritat, la crueltat, l'enveja, l'egoisme,...) pot ajudar a les parts a reconèixer els seus propis sentiments i la seva pròpia realitat interior.

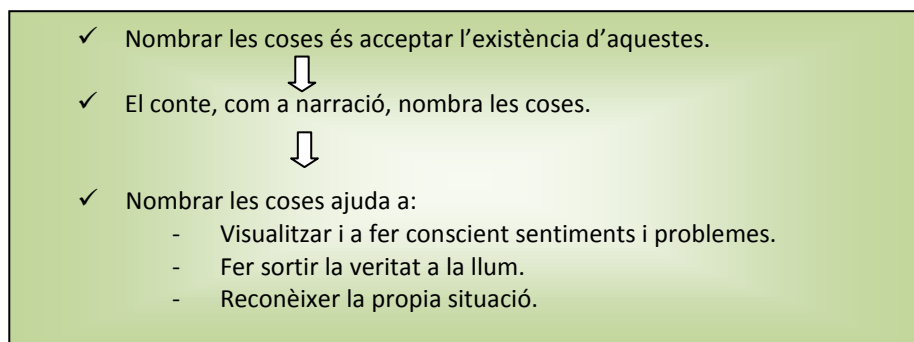
En aquest sentit el conte és sanador, com dèiem abans, justament perquè poder nombrar allò que quedava amagat i inconscient fa que esdevingui visible; aquest pas és imprescindible per poder acceptar-ho, assimilar-ho i posteriorment, superar-ho. El conte pot ser molt útil perquè, barrejant la realitat amb la fantasia, posa noms a les coses i pot ajudar a donar a la llum aquells aspectes més obscurs del conflicte. La veritat és un altre pilar fonamental per a fer possible la reconstrucció de la pau i la recuperació psicològica de les víctimes d'un conflicte.

Per altra banda, el conte també pot ajudar a comprendre la naturalesa del conflicte en si i a identificar a les parts el punt en el què es troben dins la dinàmica del conflicte. Si la història del conte narra un conflicte similar amb el qual es puguin identificar, la visualització serà molt més eficaç. A partir d'aquí, i podríem dir que només a partir d'aquí, és possible l'acceptació de la situació en què estan, un pas indispensable per a la correcta resolució del conflicte.

Tanmateix, no cal que estiguem en conflicte per tal d'utilitzar el conte. A qualsevol nivell educatiu poder nombrar les coses pel seu nom pot ajudar als nostres alumnes a situar-se i entendre les seves situacions, el seu caràcter, la seva persona. Forma part de l'educació emocional dels alumnes ensenyar-los a identificar i posar nom a les coses. Sobretot en

l'adolescència, època de tants canvis i desorientació, és important fer un acompanyament i ajudar a posar nom a les coses que senten i viuen els adolescents.

- El conte és narració

És evident que un conte és una narració, i com a tal pot ser molt útil en mediacions escolars. Un dels grans objectius en un procés de mediació és treballar les percepcions del conflicte, per tal d'anar-les unificant; les percepcions es treballen a través de les narracions que cada una de les parts aporta; cada una de les parts defineix el conflicte des del seu punt de vista i amb una narració complementària a la que té l'altra part. L'objectiu és, doncs, ajudar a redefinir el problema del conflicte i trobar una narració comuna. El mediador treballa per anar unificant aquest relat, i ho fa mitjançant diferents tècniques com el parafraseig, o la reformulació.

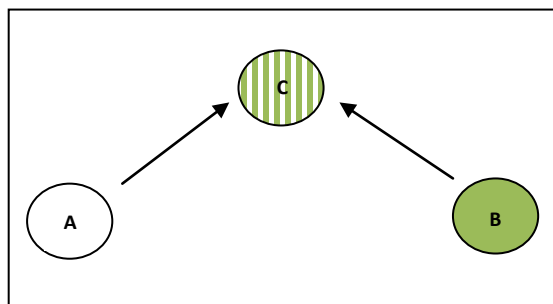
*Corresponde, pues, al mediador idear una nueva definición del problema que se ajuste a la realidad que perciben las partes y les permita actuar con flexibilidad en la búsqueda de una solución.*³⁴

Tanmateix, creiem que el conte pot ser una tècnica molt útil per a realitzar aquest pas en la mediació per dos motius.

El primer és que el conte pot fer visible molt fàcilment que tota història i tota narració sempre s'explica des d'un punt de vista, però que això fa que ens arribi només una part de veritat. Explicar un conte des de diferents perspectives educa a les parts a entendre que una història té una forma polièdrica i cal tenir en compte totes les cares. Seria molt útil explicar el conte clàssic de la *Caputxeta vermella*, en el qual està clar qui és el personatge víctima i qui l'agressor. Tanmateix, què passaria si seguidament a aquest relat, s'explica la versió ja coneguda de la història de la Caputxeta vista des de la posició del Llop, en la qual ella passa a ser l'agressora i el Llop esdevé víctima de les impertinències, la mala educació i la falta de

³⁴ David Matz, *op.cit.*, 1996, p.60.

respecte de la nena vestida de vermell? El resultat d'explicar la mateixa història des de dos punts de vista diferents, és que qui escolta pot reconstruir una tercera narració a partir de les dues anteriors en la qual els fets es poden concebre de manera més objectiva a la vegada que podem tenir en compte com ha afectat a cada persona aquell conflicte. A través de la narració d'un conte es pot explicar quin és l'objectiu de la mediació: poder arribar a que les parts se sentin identificades amb una tercera narració que contempla els fets i les emocions que el conflicte els provoca a cada una.

El segon motiu pel qual un conte pot ser útil per redefinir un problema, és que si el mediador té prou creativitat o prou repertori de contes, podria presentar la narració comuna en forma de conte. Abans citàvem a Anthony de Mello quan deia que sovint volem saber la Veritat, però en canvi quan ens la diuen la refusem. En canvi, ningú pot resistir-se a la força d'un conte, i és per això que moltes de les grans ensenyances s'han transmès a través de contes. Així doncs, el que es busca en una mediació és que surti a la llum una Veritat que pot ser difícil d'acceptar per cada una de les parts; presentada la història del conflicte en forma de conte, pot facilitar el reconeixement i l'acceptació per ambdues bandes. El conte contribueix a eliminar l'estructura maniqueista del conflicte en la qual estan ben definits i contraposats el jo i el tu, i construeix una nova realitat basada en el nosaltres. Els contes clàssics que són clarament maniqueistes, i ens mostren una realitat dividida en dos pols, el del bé i el mal, ens poden ser útils per demostrar que allò que sempre havíem tingut per cert, potser ja no ens és vàlid. Utilitzant els clàssics potser contribuirem a canviar unes estructures mentals que certament propicien l'enfrontament. Tanmateix també podem treballar la percepció des de contes que ja no ens presentin aquesta manera maniqueista de concebre el món.

Veiem doncs que el conte és bona eina per a treballar en cas de mediació escolar; tanmateix és important que eduquem els alumnes i els ajudem a comprendre el món en el que viuen, un món que no es divideix en dos bàndols, sinó que és complex i hi ha tants punts de vista i

percepcions com persones hi viuen. Entendre aquesta diversitat fa a les persones més respectuoses i tolerants amb el seu entorn, dos valors molt importants avui en dia.

- ✓ Un conte explicat des de les diferents perspectives dels personatges ajuda a entendre que la realitat és més complexa del que sembla.
- ✓ El conte ajuda a entendre que cada percepció del conflicte és correcte però parcial.
- ✓ Cal obrir la narració explicada des del “jo” i el “tu”, i crear una tercera narració des del “nosaltres”.

- El conte és codi comú

Irene Puig analitza altres conseqüències beneficioses que tenen els contes sobre qui els escolta. La rondalla ajuda a l'adquisició de lèxic donada la seva estructura repetitiva que permet predir les frases que dirà el contacontes. Ressaltem això perquè la introducció en el lèxic d'una cultura forma part d'una correcta integració social de les persones que la conformen. Aquest és un punt a tenir en compte, perquè els contes ens poden ser de gran utilitat per anar construint una correcta comunicació entre les diferents persones integrants de la comunitat educativa, i amb una bona comunicació treballar per a la provenció de conflictes.

Però més enllà d'això, el conte, a través del treball amb el llenguatge, pot ajudar a crear un codi comú sobre el qual poder dialogar i discutir. El codi comú és imprescindible per crear un diàleg i uns acords sobre una estructura forta i estable; hi ha codi comú quan el grup comparteix el significat que té una paraula; de no ser així, ja podem parlar i parlar que no podem construir cap mena d'acord ni arribar a cap entesa. Els analítics dels conflictes han analitzat diferents tipus de conflictes segons siguin estructurals, culturals, violents o pseudoconflictes. El pseudoconflicte, com hem explicat anteriorment, es dona la majoria de vegades per una mala comunicació i una mala entesa, que fa que les parts estiguin enfrontades, però que realment les necessitats de cada una d'elles no són contraposades; són els malentesos que si no s'arreglen aviat poden acabar en un gran conflicte. En el pseudoconflicte, no hi ha conflicte real, sinó un desacord en la manera d'entendre el conflicte; cal doncs, en l'educació per a la pau, i també en la mediació, treballar per definir tots els elements i assegurar-se que són enteses per tothom de manera igual. Els contes poden ajudar a donar els criteris i les bases per a la definició de conceptes importants en una mediació, o

poden ser una eina per a mostrar a les parts que el motiu del seu conflicte no és altre que diferents maneres de concebre una paraula, i que per tant no estan parlant un mateix codi comú.

- ✓ L'educació per a la pau necessita construir un codi comú:
  - Per evitar els pseudoconflictes.
  - Per poder resoldre conflictes amb eficàcia, posant les bases correctes per a arribar a acords estables.
- ✓ El CONTE és codi comú:
  - Dóna peu a la reflexió sobre el llenguatge que utilitzem.
  - Dóna criteris per a la definició de les paraules.
  - Dóna un nou llenguatge i un nou lèxic compartit.

- El conte és escolta activa

*Narrar és un art i escoltar, també.*³⁵

El conte ensenya a escoltar! Però es tracta d'un escoltar que no és un simple sentir, sinó que es tracta d'una escolta activa, perquè no només val tenir les orelles atentes a la narració, sinó que també cal mirar (sinó et perds tots els detalls que arriben per la via del llenguatge analògic, gestual), cal estar receptiu i a la vegada actiu per a respondre quan calgui. L'activitat d'escoltar un conte millora la capacitat d'atenció dels oients i esdevé, així, com una mena d'entrenament.

*El cuento es también asimismo un medio sencillo y eficaz para crear el hábito de concentrar y mantener la atención.*³⁶

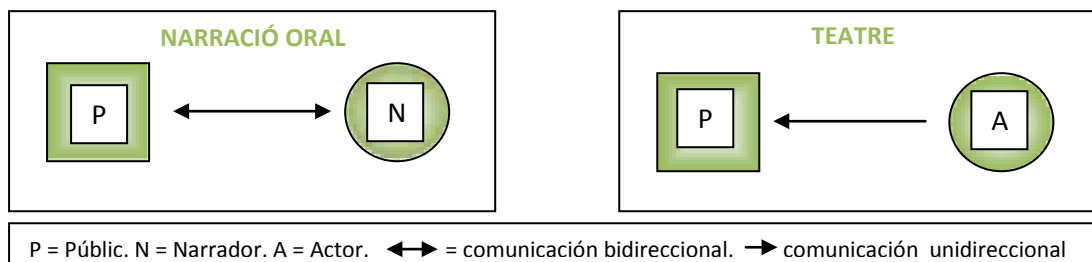
És molt visible per al contacontes veure qui escolta de manera activa al llarg d'una sessió i qui no; l'escolta activa demana aquesta atenció exclusiva que veus en la mirada encantada i absorta d'un infant resseguint tots els teus moviments, i fins i tot imitant de manera inconscient les cares i els gestos que fas tot explicant el conte. L'escolta activa indica que els oients del conte han entrat dins la narració i se senten impulsats a descobrir què hi ha darrere del relat.

Però a més a més, el conte permet una altra característica de l'escolta activa, i és una certa comunicació bidireccional. Lluny de la distància que ofereix el teatre que crea una paret

³⁵ Capdevila, Enriqueta, *op.cit.*, 2007, p.34.

³⁶ Cone Bryant, Sara, *op.cit.*, 1976, pp.23-24.

invisible entre el públic i els actors, la narració oral busca tot el contrari, trencar qualsevol barrera per a poder acostar la història als que l'escolten, però sobretot per recollir-ne les impressions, comentaris, sentiments, emocions i suggeriments. El nen, i també l'adult, agraeix que introdueixis les seves aportacions espontànies quan expliques el conte. També és interessant veure com preguntant al públic aquest se sent implicat en la narració i el desenvolupament del conte, de manera que s'exercita una mena de responsabilitat col·lectiva.

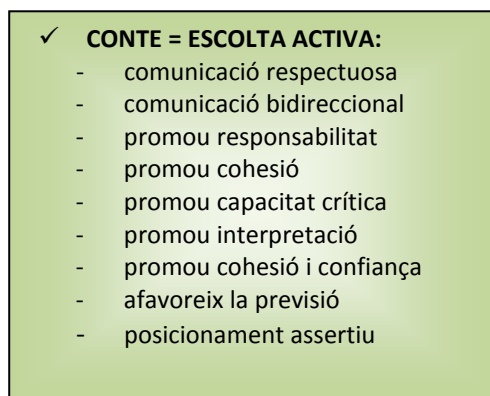

Però més enllà d'això, segons Irene Puig, l'escolta genera un seguit d'actituds que és interessant veure aquí breument:

- adhesió: qui escolta es deixa endur totalment per la narració i per qui l'explica acceptant tot el que s'hi explica per inversemblant que sembli. D'aquesta adhesió se'n desprèn confiança.
- defensa: quan un no li agrada el que s'hi explica s'hi oposa interiorment. (Necessitat d'educar en la desobediència!)
- previsió: «*pensem quatre vegades més de pressa que no parlem; per això l'oient pot anar més enllà dels mots, anticipant-se o buscant alternatives*»³⁷.
- interpretació: es busca sentit per associació amb experiències anteriors (ajuda a donar sentit).
- avaluació i actitud crítica: estimula respostes, arguments alternatius.

³⁷ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.20.

Recordem que l'escolta activa és un aspecte molt important dins l'educació per a la pau i en les mediacions, perquè posa les bases per a una correcta comunicació respectuosa i no destructiva. Cal que eduquem als nostres alumnes i els donem estratègies comunicatives que els facin més hàbils en les seves relacions amb els altres; l'escolta activa n'és una. Sent conscients d'aquesta necessitat, entenem que els contes ens poden ajudar a desenvolupar aquesta escolta activa, que aporta responsabilitat, cohesió, capacitat crítica, etc.

- El conte és diàleg

Molt relacionat amb la comunicació bidireccional que promou el conte, veiem, també, com la rondalla educa en l'art del diàleg, tant imprescindible per a una bona comunicació en la provenció i resolució de conflictes.

Els contes tradicionals funcionen com a provocadors de conversa de diàleg. La interacció és un element fonamental de l'aprenentatge i en el cas dels contes, la relació que s'estableix és de les més fructíferes. [...] Els contes, a través de la seva modalitat interactiva, afavoreixen i propicien l'adquisició del llenguatge. De fet aquesta interacció és el precedent del futur diàleg.³⁸

Carlos Martín Beristain remarca la necessitat de crear espais on poder parlar del successos produïts al llarg d'un conflicte; moltes vegades, durant (o després) d'un conflicte és molt difícil parlar, ja sigui perquè no se sap com fer-ho, perquè no es vol recordar el patiment, o per por. Siguí pel motiu que sigui, parlar és difícil, i per això cal posar-ho fàcil. La mediació en si ja vindria a ser un espai de trobada que vol promoure el diàleg, també l'hora de tutoria, la classe d'educació per a la ciutadania o la catequesi; però com trencar el gel? El que podria ser un innocent inici de sessió amb l'explicació d'un conte i, més encara si està ben escollit i promou la reflexió posterior, pot posar les bases per al diàleg al llarg de tot el procés de reflexió. Amb aquest exercici eduquem i donem habilitats als alumnes per comprendre la força del diàleg

³⁸ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.22.

com a estratègia vàlida per a resoldre i afrontar els conflictes. Començar amb un conte pot semblar circumstancial, però es pot treballar de manera implícita molts valors presents en l'educació en i per a la pau: el diàleg respectuós, respectar els torns de paraula, l'escolta activa, l'ús correcte del llenguatge, el codi comú, etc. En una mediació escolar on les dues parts estan en conflicte, estimular un diàleg sobre un conte en el qual encara no hi ha res en joc, i no s'ha entrat encara en definicions del conflicte, ni en qüestions emocionals, pot ser molt bon exercici per establir les normes del diàleg posterior. Bruno Bettelheim parla de la facilitat que ofereix el conte de parlar sobre temes tabús:

*Los cuentos [...] pueden ser "comentados" abiertamente, sin que por ello el niño [o el adulto] experimente "ningún sentimiento de culpabilidad" respecto a ellos. Es como si restituyera a los cuentos y al nivel de la infancia la función de catarsi de la tragedia.*³⁹

Els contes doncs, promouen una comunicació i un diàleg obert, i, a més a més, poden ajudar a eliminar tabús que apareixen al llarg d'un procés educatiu o una mediació.

Veient els grans efectes que el conte té sobre el llenguatge i el pensament volem proposar el conte com a element per a treballar les estratègies comunicatives en l'educació perquè com diu Rondal: «*comunicarse es reconocer la existencia del otro*». Una correcta comunicació és imprescindible per a poder-se relacionar correctament amb l'entorn reconeixent l'existència i la dignitat del qui es té al davant; el diàleg i la comunicació posen les bases del segon esglaió de la provenció per arribar a una cultura de pau.

- ✓ EL CONTE:
  - És comunicació bidireccional.
  - Pot servir com a pretext per a iniciar un diàleg en el qual encara no hi hagi coses importants en joc.
  - Educa en l'art del diàleg
  - Dialogar i comunicar-se és reconèixer l'existència de l'altre.
  - Assenta les bases per a una bona relació entre el col·lectiu que actua com a mesura provencionista davant els conflictes.

³⁹ Bettelheim, *Psiconanálisis de los cuentos de hadas*, 2002, p.202.

2.4. El conte és cultura

Recordem que un dels objectius d'educar en i per la pau és promoure la cultura de la pau. L'educació és la clau per a construir la societat, així doncs, educar els nostres alumnes en la noviolència, en la pau, en el respecte, en la comunicació correcta, ajudarà a crear mica en mica una societat capaç de comprendre el conflicte com quelcom natural i positiu; serà una societat que tindrà competències i eines per enfrontar-se al conflicte traient-ne el millor resultat possible per a tothom, és a dir, una societat cooperativa; però a més seran persones que sabran preveure i provenir el conflicte. Aquest és l'objectiu de l'educació en i per la pau, i el conte se'ns apareix com una eina de gran potencial per construir aquesta cultura de pau, donada l'íntima correlació que hi ha entre llenguatge i pensament; nombrosos estudis lingüístics i filosòfics, (Wittgenstein, Chomski, Vigotski, i altres), han reflexionat sobre aquesta interdependència. I si bé hi ha diferències de matisos entre uns i altres una cosa és clara:

El que és inqüestionable és que el llenguatge és la condició indispensable del pensament abstracte superior de la persona.⁴⁰

Irene Puig afirma el següent:

... entenem que el treball que es pugui fer amb la llengua té una repercussió directa amb la capacitat de conceptualització i de raonar i que la comprensió del món passa, en l'ésser humà, per a la competència lingüística, que és sinònim de competència mental.⁴¹

Per tant, treballar el llenguatge és treballar el pensament, la manera de veure el món, i per això és tan indispensable si es vol, a la llarga, canviar les estructures, els codis i els tòpics. Sabem que treballar per la pau s'ha de fer també des de les estructures, i en aquest aspecte, el conte hi té molt a dir. Treballar des del llenguatge a través dels contes ens ha de permetre incidir directament en els processos de culturalització dels infants, però també dels adults (perquè l'educació és un procés que no acaba mai), i crear progressivament una cultura de pau.

Se sap que escoltar contes explicats per adults millora el nivell lingüístic de les criatures participants i contribueix de forma significativa a construir els processos d'enculturalització adequats a l'ambient en el que els nens i nenes es desenvolupen.⁴²

⁴⁰ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.7.

⁴¹ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.4.

⁴² Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.7, citant a R. A. Clemente, *La adquisición y los inicios lectores en el hogar*, Cultura y educación, pp.127-142.

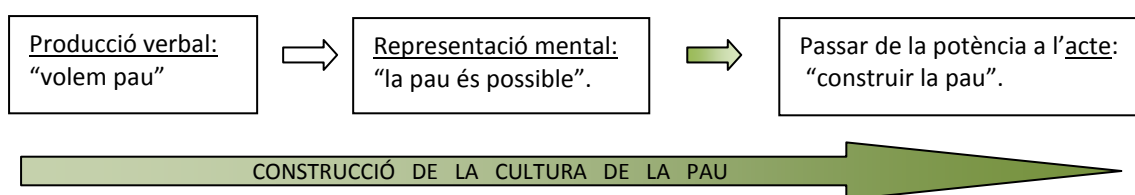

La narració oral, a més a més, té avantatges sobre l'escrita, i és que evidentment és la que s'utilitza de manera més natural i en edats molt primerenques, des del moment en què un neix fins a edats avançades, la narració oral permet treballar per aquesta conformació de la cultura de la pau. Irene Puig recalca la idea que el conte transmès de manera oral té un gran potencial educatiu des de temps històrics.

Aquesta interconnexió del llenguatge amb el pensament fa que es desenvolupi la capacitat de reflexió i crítica que tant es reclama des de l'educació per la pau; Irene Puig diu que una de les conseqüències que té el conte sobre l'individu és que el fa reflexionar sobre la seva condició i actituds pensant en la pregunta "i si jo fos...?". Aquesta pregunta obliga a pensar i comprendre la situació actual per després transformar-la a través de la imaginació i la creativitat; aquest procés és de gran interès per al procés de pau, tan en l'educació, com en els moments de mediació i reconstrucció.

La producció verbal, doncs, dóna lloc a la representació mental que té la persona del món; es podria afirmar que si es verbalitzen possibilitats de pau, conseqüentment se'n deriva una representació mental d'aquesta pau possible, i d'aquí a la realitat només queda un últim pas perquè passi de la potència a l'acte.

El llenguatge no és només una eina d'expressió sinó que és un element modelador del que per a nosaltres representa el món. [...] No és pas irrellevant quin llenguatge s'aprèn. I és que aprendre un llenguatge no vol dir només aprendre uns sons o unes paraules; amb el llenguatge, s'aprèn una manera de viure i veure les coses.⁴³

El llenguatge acaba conformant la personalitat de la persona perquè determina la manera com l'individu percep i es relaciona amb el món; d'aquí la gran importància i la necessitat d'utilitzar i difondre a través dels contes la cultura de la pau. El conte, penso, és una de les eines més eficaces i versàtils per a assolir aquest objectiu, doncs es pot utilitzar arreu del món donades les seves característiques universals, amb totes les edats i amb un tant per cent molt elevat

⁴³ Puig, Irene, *op.cit.*, 1999, p.7.

d'èxit. Cal abandonar el llenguatge maniqueista (molt present en els contes) que ens fan veure el món de manera bipolar en pro d'un llenguatge més obert a les diferents percepcions que hi ha al món i que s'ajustin més a la complexitat d'aquest. La màgia del conte serà la de poder canviar les estructures mentals dels qui escolten per mitjà del llenguatge, de manera que s'ajudi a canviar la manera de veure el món i de relacionar-se amb ell. El conte és una clau incentivadora per a la transformació i el canvi de soca-rel.

- ✓ El conte és llenguatge.
- ✓ El llenguatge transforma l'estructura mental i la manera de percebre el món.
- ✓ Cal treballar el conte en mediació si volem educar en la cultura de pau i de noviolència.
- ✓ Si el conte promou la cultura de la pau des de les estructures del pensament ajuda també a la provenció de conflictes.

3. COM HAN DE SER ELS CONTES PER LA PAU?

Intentarem en aquest apartat elaborar un seguit de característiques formals, estructurals i temàtiques dels contes per tal que siguin eficaços per educar en i per la pau. Aquesta guia ha de servir per a qui vulgui endinsar-se en el fascinant món dels contes per a trobar els seus propis contes. Recordem que no volem pas elaborar una compilació de contes únics i exclusius que serveixin per a educar en la pau. Insisteixo en què cada ocasió i cada persona necessita el seu conte, i per tant, aquí només donarem les directrius per a cercar contes adequats.

3.1. Sobre el contingut i els valors

Òbviament els contes han de transmetre uns determinats valors. És inevitable que els contes continguin explícita o implícitament una moral i una ètica. És quelcom inherent a la naturalesa humana, doncs no fa falta recordar que l'home, a més d'animal, és un ésser social, i per tant, ètic i moral. Cal, però, deixar molt clar un aspecte arribats en aquest punt; a través dels contes que expliquem i que contenen valors, hem d'intentar evitar caure en l'error de creure que la nostra perspectiva sobre el conte és l'única i la vertadera, fet que provoca un tancament de l'esperit i no afavoreix el creixement moral del que parlàvem. Justament, si l'educació per a la pau ens ensenya que el món és complex i divers, cal que nosaltres mateixos, explicant contes, estiguem oberts a les diferents interpretacions del conte. Al final, però, la veritat amagada rere les formes simples del conte acaba caient pel seu propi pes. Tenint present aquest principi en tot moment, proposem treballar els següents valors a través dels contes per la pau.

- Lluny del maniqueisme

No caiguem, doncs, en l'error del maniqueisme en el qual han caigut tants i tants contes i que ha fet que siguin per a nosaltres inútils. Ja no ens serveix el conte de la *Caputxeta vermella*, perquè no per ser Caputxeta s'és bo, ni per ser Llop s'és dolent. Alguns dels contes tradicionals, en el seu afany per moralitzar i educar als infants en el si d'un context social determinat, cauen en l'error d'identificar el personatge amb el problema. Perquè no podem fer un conte sobre un Llop bo? O perquè no expliquem el conte de la Caputxeta vermella des del punt de vista del Llop? No seria lògic que el Llop s'enfadés si algú entrés a casa seva, al bosc, arrenqués les seves flors i espantés els ocells amb els seus crits de joia? Hem d'anar amb compte amb els contes tradicionals pel maniqueisme que amaguen al darrere, però poden ser-nos també útils per a mostrar també a l'infant que no tot el que ve de la tradició és en si mateix bo i vàlid; l'exercici de desmuntar els contes tradicionals, fer versions d'aquests des de diferents punts de vista, fent que els personatges arribin al final a un consens, és una manera

divertida i curiosa d’ensenyar als nostres menuts i no tan menuts a ser crítics amb el món que tenen al davant, i amb el món que els arriba del passat; a més a més, he pogut comprovar al llarg de moltes sessions de contacontes que els nens gaudeixen pel fet mateix de la deconstrucció del conte que tant bé coneixen; i més enllà de tot això, els estàs oferint i presentant una nova realitat. L’infant per naturalesa s’aferra al que és seu i tendeix a l’egoisme, per això és tant necessari que de ben petits comencin a veure que fins i tot els personatges dels seus contes preferits cedeixen, comparteixen i són generosos. És important perquè una de les principals maneres d’aprendre és a través de la imitació; els nens moltes vegades juguen a ser el seu personatge preferit, i per això cal cuidar les actituds d’aquests personatges, oferint noves alternatives al càstig cruel i a l’escarment que sempre reben els dolents.

Un breu exemple de la deconstrucció d’un conte tradicional típic: Què passaria si els tres porquets, un cop havent vist que el Llop té ganes de menjar-se’ls i els destrueix les cases, entenguessin que li passa alguna cosa i en comptes de tancar-li la porta l’obriessin i li preguntessin què li passa i perquè se’ls vol menjar? El Llop, a part de quedar-se molt sorprès, segurament respondria que té gana i a través d’un diàleg, una dura negociació i unes actituds cooperatives, potser acabarien tots 4 a taula menjant feliços i contents una sopa de verdures.

Un final diferent.

Il·lustració: Noe Bofarull

És un final diferent al de sempre, i d’això es tracta, d’obrir noves possibilitats, nous horitzons per al nen que amb fascinació recrea els contes al seu món. Tanmateix no vull que es mal interpreti aquesta proposta de deconstrucció a través de la incorporació de nous valors oblidant el fals maniqueisme d’aquest món. Si sempre utilitzéssim finals així el resultat seria

un seguit de contes edulcorats fins a l'excés de l'empatx. La vida no sempre és així, ni totes les negociacions acaben bé, o, senzillament, acaben; això, tots aquells que treballen per la resolució de conflictes ho saben prou bé; ni el món és tan senzill com per poder-lo classificar en funció de dos únics prismes, el blanc i el negre, ni els processos de consens i de pau són fàcils amb final feliç assegurat. La idea d'eliminar el càstig i l'escarment és correcte quant en els contes tradicionals aquest càstig es fa perquè el Llop és dolent i no pas pel que ha fet. Què aprèn el Llop feroç escaldant-se la cua a l'olla bullint dels tres porquets? Segurament no aprendrà res, fugirà per uns dies, però molt probablement tornarà. És la mateixa dinàmica dels conflictes que només s'aborden en el moment de crisi sense atendre a les causes estructurals i a les necessitats. Llavors no s'ha de posar càstig al Llop? Al contrari! I tant, però ha de ser un càstig constructiu! Després de ser convidat a dinar a casa dels tres porquets el Llop s'hauria de fer-se càrrec de les destrosses fetes a casa del porquet petit, la casa de palla, i a casa del porquet mitjà, la casa de fusta. Cal educar en la responsabilitat, perquè és l'única manera de fer homes i dones lliures, amb consciència i actius, capaços de construir una cultura de pau.

Tindríem dos tipus de contes segons una classificació que fa Sara Cone Bryant. Aquests contes maniqueistes són els que entrarien dins la categoria de contes morals. Ens són útils aquests contes per a educar en i per la pau? En part sí, perquè conserven ensenyances sàbies del passat; però a la vegada cal anar amb compte, perquè ens transmeten alguns valors que avui en dia no s'adeqüen a la nostra societat.

Aquest contes moralistes pretenen ser útils als infants transmetent l'experiència passada i les ensenyances apreses al llarg de molts segles; l'experiència és sabia i sovint no hi parem massa atenció. No hem de renegar de tots aquests tipus de contes, però sí que hem d'anar amb compte, i sobretot, quan la moral que se'ns presenta és la moral del S.XVII i XVIII, com és el cas de tots els contes de Grimm i Perrault. La moral que es transmet pot ser molt vàlida per a un moment determinat, però també hem d'entendre que els temps canvien, les societats i els seus individus també, i el món cada vegada és més complex, de manera que algunes morals queden inutilitzades en el nostre món d'avui. Els contes morals ens poden ser útils, perquè ens transmeten ensenyances ja apreses del passat, sempre i quant tinguin un mínim de correlació amb el nostre món i situació d'avui en dia. Caldrà anar en compte, sobretot, amb les reminiscències d'una societat patriarcal que queden en els contes tradicionals; la figura de la dona, per exemple, ja no s'adiu a la realitat del nostre moment, per tant, haurem de fer ús de la nostra imaginació i creativitat per adaptar-los a l'actualitat; potser ara seran les princeses les que puguin salvar als prínceps dels dracs ferotges...

Per altra banda, però, tenim la segona categoria de contes, com ja hem vist abans parlant del creixement moral:

La segunda especie [de cuentos] no tiene ninguna moral preconcebida para ofrecer, no hace ningún esfuerzo para influir en el juicio o alcanzar un fin. Ofrece sencillamente una imagen de la vida bajo la forma de una fábula o poesía, y dice al oyente: "Estas cosas son así". El oyente, entonces, consciente o inconscientemente, es impulsado a enjuiciar los hechos.⁴⁴

Aquest paràgraf resumeix per a mi com han de ser, en quant al tema de la transmissió de moral i valors, els contes per a educar en i per la pau. Aquesta és l'actitud que el narrador i els contes han de transmetre, una actitud oberta i sense prejudicis sobre els fets que narra. El conte ha d'explicar com són les coses; només després, i com a treball personal de creixement de cada persona, un farà un judici de valor sobre els fets i el comportament dels personatges. Aquesta voluntat de transmetre les coses tal qual són (tot i que és cert que és complicat no transmetre valors a través dels contes) és un objectiu que ha de perseguir aquell que vol narrar un conte, perquè només buscant aquesta neutralitat en l'explicació, lliure de comentaris i judicis fets pel contacontes, s'ajuda a la persona a créixer, i s'ha de donar un lloc i una oportunitat per fer-ho. Sara Cone Bryant entén que el conte ofereix un espai necessari on la persona es pugui formar com a tal en l'exercici de la seva moral pròpia, mai donada exteriorment.

Sabent que proposar una moral absoluta pot ser un error, ens atrevim, tanmateix, a proposar un seguit de valors que podem trobar en els contes que sí són vàlids, almenys al meu entendre, i tenint com a punt de partida el que es proposa des de l'educació per la pau.

- Contes que mostrin el conflicte positivament

Solament volem constatar que la majoria d'esforços es limiten a dir no a la cultura de la guerra [...] i massa pocs en afirmar la cultura de la pau.⁴⁵

Els contes han de ser l'eina artística que contribueixi a transmetre una actitud de denúncia contra la guerra, però que no es quedi en això, sinó que han de promoure actituds actives que lluitin per afirmar la pau. De la negació de les coses no en sorgeix absolutament res, només de la crítica constructiva i l'afirmació les coses poden anar canviant mínimament.

És per això que cal canviar les ulleres que duem posades i amb les que llegim els contes als nostres infants, per tal de fer veure una nova manera d'entendre la pau de manera afirmativa.

⁴⁴ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, p.29.

⁴⁵ Domingo, Patricia, *País d'ocells, país de pau*, p.6.

El primer valor que ha de transmetre un conte és el del conflicte vist positivament. Paco Cascón escriu:

*Hay una idea muy extendida que es la de ver el conflicto como algo negativo y, por tanto, algo a eludir. [...] Desde las primeras edades los modelos que hemos visto apuntan en esta dirección: series infantiles de televisión, juegos, películas, cuentos...*⁴⁶

Així doncs, si els contes fins ara han servit per continuar amb aquesta visió negativa del conflicte, cal des d'aquests mateixos donar una nova concepció. Hem de transformar el conte perquè aquest incideix enormement en el que és la violència estructural i cultural dins de la piràmide de Galtun. Des dels contes cal difondre la visió sobre el conflicte com a quelcom connatural a l'home i inevitable en tant que tots som diferents i cadascú té unes necessitats determinades, i és molt fàcil que en algun moment puguin contraposar-se. Llavors sorgirà el conflicte real. El nucli dels contes, en la seva trama, ja presenten un conflicte a solucionar, cal mostrar com els personatges ho resolen satisfactòriament per via no violenta i això els suposa una millora i un creixement personal.

El conflicte és fruit de la **diversitat** i la **diferència** i aquests són dos valors que també, i sobretot en el nostre món d'avui dia, cal plasmar a través dels contes. Els contes tradicionals d'altres països són molt útils per veure aquestes diferències, per parlar de diferents costums, o maneres d'entendre la cosmologia. Cito a Paco Cascón en una puntualització que fa sobre aquests dos valors:

*Vivimos en un solo mundo, plural y en el que la diversidad desde la cooperación y la solidaridad, es una fuente de crecimiento y enriquecimiento mutuo.*⁴⁷

El conflicte és positiu en tant que només passant per ell es poden **canviar i transformar aquelles estructures injustes i de desigualtat**: «consideramos el conflicto como la principal palanca de transformación social»⁴⁸. Els contes que poden ajudar a veure-ho d'aquesta manera són aquells en què un personatge ha de combatre una situació injusta (fam, pobresa, despotisme, etc.). Molts contes tradicionals presenten personatges que s'encaren al personatge dominador, (rei, malvat, animal poderós, diables, etc.); fins aquí els contes serveixen per a no restar conformes amb situacions de desigualtat, veiem que als personatges els mou un afany de justícia. Malgrat això, els finals ens enganyen, perquè molt sovint l'heroi acaba assumint el lloc i el poder de l'anterior, sense canviar les estructures i mantenint la

⁴⁶ Cascón Soriano, Paco, *Educación en el conflicto*, p.6.

⁴⁷ Cascón Soriano, Paco, *Educación en el conflicto*, p.7.

⁴⁸ Cascón Soriano, Paco, *Educación en el conflicto*, p.7.

desigualtat en la detenció de poder i riqueses. O altres vegades el conte acaba amb un càstig sancionador que no contribueix en res al canvi i la transformació social, però tampoc a la reconciliació. Per exemple, al conte tradicional dels germans Grimm, *Els tres pèls d'or del dimoni*, el jove noi feliçot acaba destronant al rei després d'haver aconseguit els tres pèls i moltes més riqueses per haver ajudat al llarg del seu camí, però ho fa fent-se rei ell mateix, de manera que manté les estructures de desigualtat. La idea de la recompensa a aquell que fa bé les coses és correcta, però cal anar educant en la necessitat de ser desobedient quan cal, i actuar per tal de canviar les estructures en benefici, no només d'un, sinó de tothom. Seran positius aquells contes que mostrin un conflicte que es ressol en benefici de tothom degut a una transformació. (Veure annexos, apartat de canvis estructurals”).

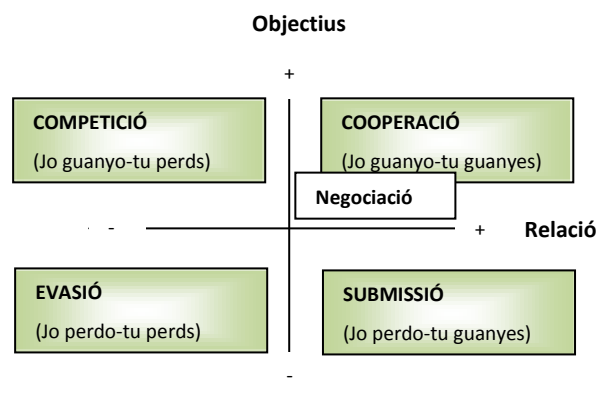
El conte ha de mostrar maneres **d'enfrontar-se al conflicte de manera no violenta**, la lluita i l'agressió no són vàlides. Les rondalles èpiques sobre herois medievals i cavallers acostumen a ser bèl·liques i cal anar amb compte; perquè no posem una mica de màgia al conte com fan les fades de la Bella dorment i convertim les armes i fletxes en flors i altres sistemes de lluita no violenta? En canvi, aquelles actituds en els contes que proposen enfrontar el conflicte amb humor, o bé amb astúcia, o amb diàleg, o amb perdó i generositat, són molt vàlids per a explicar a petits i grans. És molt interessant veure com els nens s'interessen per veure com s'ho farà el protagonista per sortir-se'n d'un mal pas; de fet el que fan és estar atents per buscar els recursos i les tècniques per si de cas mai ells es troben en una situació similar. Si el seu heroi davant d'un problema treu l'espasa per defensar-se, l'infant quan trobi un problema en el joc respondrà amb actituds similars; en canvi, si el seu heroi és humil i enfronta els problemes amb el diàleg, segurament l'infant imitarà aquest recurs. Els contes, doncs, han d'oferir un enorme ventall de recursos per afrontar els conflictes de manera no violenta!

Una altra característica que han de tenir els contes per a educar en i per la pau és que, de la mateixa manera que **no hem de confondre la persona i el problema** com a una mateixa cosa, en el conte s'ha de mirar de no confondre el personatge amb el problema. Aquesta mena de prejudicis i categoritzacions de personatges en funció del què fan, com per exemple la de *“el Llop és dolent”*, eduquen al nen a fer el mateix a la vida real. I a la vida real ni les coses són blanques, ni negres, sinó que hi ha un gran nombre de matisos del color gris entre un extrem i altre. Així doncs, com vèiem amb el maniqueisme, cal evitar pensar en bons i dolents, i no limitar al personatge a ser bo o dolent en funció del que és sinó en funció del què fa. Podrem acceptar que es digui que un Llop és dolent si es menja la Caputxeta perquè l'acte en si no és correcte, però no pel simple fet de ser Llop. Si provéssim un conte on el protagonista fos un Llop i a més a més les seves accions no fossin menyspreable crearia un gran desconcert entre

els més petits i també, segurament entre els més grans, però, al cap i a la fi, els contes per a la pau busquen precisament això, trencar amb aquests grans estereotips, prejudicis i categoritzacions insostenibles. Seria interessant treballar aquest aspecte amb contes que parlessin dels estereotips actuals com per exemple immigració i racisme.

Els contes, per altra banda, han de poder representar i mostrar les quatre actituds bàsiques davant d'un conflicte: competició, evasió, submissió i **cooperació/compromís**.

S'han de mostrar totes per tal que tothom es pugui identificar fàcilment amb una d'elles, veure-s'hi reflectit. Però també és útil veure les conseqüències de cada actitud. Per exemple, en el conte de "*Els tres porquets*", el primer porquet evadeix el problema fugint. Com que no l'ha afrontat es torna a trobar amb el mateix problema poc després i involucrant-hi al germà; ambdós opten de nou per a l'evasió. No és fins al final que el tercer porquet decideix afrontar el problema, en el conte tradicional opta per l'actitud de competició (jo guanyo, tu perds); en canvi, en la proposta que fèiem anteriorment que passava per canviar el final, l'actitud dels porquets seria de cooperació i negociació. S'ha de mostrar a l'infant totes aquestes actituds com a normals i corrents cada una d'elles; és més, en determinats moments pot ser més útil l'evasió que la negociació. Cal però, evidenciar que optar per una o altra actitud davant la vida i els conflictes comporta unes determinades conseqüències. És molt probable que si un personatge té una actitud competitiva acabi escarmentat; hi ha un munt de contes sobre avars i éssers pretensiosos que són vençuts pel més feble, sense anar més lluny ho podem veure en la coneguda fable de la llebre i la tortuga. Però sí que podem mirar de transmetre que sovint el resultat de la cooperació és més beneficiós que la resta.

Per altra banda, els contes que són aptes per a treballar en l'educació per la pau són tots els que transmeten els valors de l'escala de provenció: presentació, confiança, apreciació, comunicació i consens.

Pel que fa a **presentació** i a la necessitat de ser algú, tenir identitat i formar part d'un grup, es poden utilitzar contes que mostrin l'angoixa davant del desconegut, i que un cop posat nom deixa de fer por. Quan poses nom al veí desconegut deixa de fer-te por. La por és un dels sentiments més irracionals i sempre apareix quan tenim incerteses i no estem segurs del que passarà. (Veure annexos, apartat "Apreci, reconeixement i identitat".)

La **confiança** és un altre valor que es pot treballar a través dels contes, mostrant els beneficis d'aquells que confien. Ara bé, i com apunta Paco Cascón en el seu llibre ha de ser confiança amb responsabilitat, perquè la confiança ingènua i cega pot dur a enganys i a un resultat final poc desitjat; contes sobre aquest tipus de confiança també n'hi ha una pila, i formen part de la tradició oral més antiga perquè és una de les primeres coses que apren l'ésser humà: no pots confiar en qualsevol perquè pots sortir-ne malparat (faula del corb, la guilla i el formatge). (Veure annexos, apartat "Confiança").

Tenim després el valor de l'**apreci** present en milers de contes: l'aneguet lleig, la blancaneus, la ventafocs, el patufet, ... És lògic que aquest valor sigui tan present en els contes precisament perquè es pretén donar il·lusions, forces i esperances als nens a l'hora d'enfrontar-se amb la realitat. Qui esperava que de l'aneguet lleig en sorgís un bell cigne? I qui esperava veure a la ventafocs bruta i esparracada convertida en una princesa? En aquest sentit, els contes, des de fa molts segles, ja treballen per treure de dins nostre el millor de nosaltres i descobrir les mil una meravel·les que tots portem a dins.

Pot ser molt divertit treballar el valor de la **comunicació** perquè es pot fer de manera implícita al conte i a la narració en si, i explícita pel que fa a la manera d'explicar-lo. La comunicació es pot transmetre a través dels contes d'absurd que acostumen a agradar a tots, petits i grans, perquè els personatges dels contes cometem errors que la resta del públic pot captar i preveure les conseqüències que tindrà. Molts d'aquests contes d'absurd tenen a veure amb els pseudoconflictes que explicàvem abans i els malentesos. Si aquests errors estan relacionats amb el tema de la comunicació s'ajuda a l'oient a reflexionar sobre la necessitat d'una comunicació clara, atenta i activa i dels problemes que comporta establir males comunicacions. Tanmateix i com vèiem anteriorment, el mateix acte d'escoltar contes ens entrena per a una escolta activa que ha de facilitar les comunicacions posteriors. (Veure annexos, apartat "Codi comú".)

El valor del **consens** ha d'aparèixer en els contes tal i com ja hem subratllat anteriorment al parlar del maniqueisme; és una actitud que hem d'anar transmetent i valoritzant. Ja no serveixen els càstigs imposats pel rei, ni els finals on només guanya un, i que precisament és el

bo. Els finals dels contes són així perquè enfoquen el conflicte des d'un sol punt de vista; és evident que en quan s'obri la ment i s'observi el conflicte des de tots els punts de vista possibles començaran a desaparèixer els bons i els dolents i haurem d'optar per solucions diferents al terrible càstig i l'escarment. (Veure annexos, apartat "Cooperació").

Per això, una de les altres característiques que poden tenir els contes de pau és la d'oferir **vàries perspectives** d'una mateixa situació. Seran molt útils tots aquells contes on hi hagi la repetició d'una acció per mà de diferents personatges; a partir d'això es pot introduir enmig del conte una reflexió sobre la diferent manera de veure les coses que té cada un. Per exemple, en el conte africà de "*l'Omumbo Rombonga*" (l'arbre somiat per la tortuga que té milers de fruites diferents) tots els animals, un per un, van a trobar a l'àvia Kokó perquè els digui on el poden trobar; l'actitud de cada animal és diferent i la seva manera d'entendre l'arbre també! També passa en els tradicionals, "*els tres porquets*", per exemple, cadascú té la seva manera de construir la seva casa i d'enfrontar-se al llop. Però en aquest cas en què se'ns presenten 3 personatges bons i 1 de dolent, caldria introduir també en el conte el punt de vista del Llop, com proposàvem anteriorment. Un conte molt interessant per treballar les diferents perspectives, és un conte indi sobre els savis i l'elefant que queda recollit en l'annex, i que mostra clarament com la realitat pot ser vista i compresa de moltes maneres diferents, totes certes però parcials.

És imprescindible treballar des dels contes una visió molt àmplia de les coses, una visió prismàtica, per començar a entendre que en el món hi ha tants punts de vista sobre les coses com persones; crec realment, que aquest és un dels principals aspectes que cal canviar dels contes tradicionals que sempre ens han presentat el món des d'un sol punt de vista i que era aquest l'únic correcte, per tant, tot el que se sortís d'aquí es convertia automàticament en dolent. Hauríem de desestimar els contes morals dels quals parlava Sara Cone Bryant, perquè aquest ens ofereixen només una manera de veure les coses molt tancada i molt guiada. No crec que serveixi de gaire educar als infants, però tampoc als grans, en una cosmovisió bipartita de les coses per molt simple i senzilla que sigui; i és que és cert, és molt més senzill classificar les coses en funció de dos colors, del blanc i del negre, que no pas fer-ho en funció de milers de tonalitats de grisos. La segona opció comporta molts més mal de caps, evidentment, però qui treballa i es mou en les tonalitats de grisos sap que val la pena, al cap i a la fi, obtenim una manera d'ordenar el món molt més precisa, més justa, molt més enriquidora i que ens allunya necessàriament dels pensament absolutistes, extremistes i autoritaris. I encara hi ha un altre motiu per trencar amb la visió dual dels contes per passar a una visió prismàtica, i és que la visió prismàtica i múltiple és la que s'adequa millor al nostre món; si una

cosa és evident quan mirem al nostre voltant és que el món no és pas senzill, sinó complex i enredat per milers de telaranyes. Recordo aquí la metàfora que posa John Paul Lederach en un dels seus llibres sobre la telaranya: és una estructura òptima i molt adient per aplicar-la al món d'avui, perquè les coses són complexes i cal anar teixint a partir de punts ben forts; Lederach també deia que el constructor de pau ha de ser telaranya i serendipia, és per això que si des dels contes volem treballar la pau hem de mostrar les telaranyes del món, perquè és la única manera eficient d'aconseguir resultats.

El món vist en blanc i negre i el món vist pel prisma de milers de tons grisos. La riquesa de la complexitat és evident.
Il·lustració: Noe Bofarull

Si a més a més des dels contes treballem el valor de l'esperança, la manera de veure les coses canvia substancialment. A allò que li falta una espurna se li dóna el toc de color i de màgia que li falta.

L'esperança hi dóna l'espurna que li falta.
Il·lustració: Noe Bofarull

El valor de l'**esperança** és bàsic per a poder seguir creient en la pau en aquest món tant complex. És més, a un infant se li ha de mostrar un món de possibilitats per tal que no caigui en la indiferència i la passivitat generalitzades. Bettelheim diu:

Los cuentos de hadas nos dicen que, a pesar de la adversidad, está a nuestro alcance una vida satisfactoria y llena de consuelo, a condición de que no eludamos los combates llenos de riesgos sin los cuales nunca encontraríamos nuestra verdadera identidad.⁴⁹

Que no siguem nosaltres, els que expliquem contes, els que treguin l'esperança als nens, ni la seva il·lusió, ni la seva força! Més aviat al contrari, encomanem-nos de la seva capacitat d'imaginar i de la seva credulitat per seguir tenint fe i poder transmetre-la als més desencantats, els adults. Quins són els contes que transmeten esperança? De fet ho són la gran majoria, perquè tots els contes que acaben amb un final feliç i exitós estan mostrant a l'infant que malgrat les mil peripècies que et pots trobar a la vida, amb determinades actituds pots tirar endavant. També serveixen aquells contes que tenen l'esperança com a tema central del conte. A través dels contes hem d'ajudar a mantenir una qualitat que Sara Cone Bryant descriu sobre els nens que escolten contes:

En él [el niño] todo es nuevo, las gentes y los límites de su poder; las cosas y sus propiedades, así como todas las leyes de la naturaleza. No existe nada o casi nada que pueda limitar su credulidad de impedir que cualquier cosa parezca posible a su ignorancia. La experiencia del tiempo reduce la fantasía y disminuye las ilusiones porque llegamos a comprender que, casi siempre, las mismas causas producen los mismos efectos. Por el contrario, el niño no tiene más que un ligero conocimiento de causas y efectos.⁵⁰

Així doncs, l'infant no es troba lligat encara a pensar en funció de causes i conseqüències, la qual cosa el permet ser molt més creatiu i imaginatiu; que no se'm mal interpreti, no pretenc que els infants siguin ingenus, però sí que conservin un punt d'aquesta credulitat, fe, confiança i imaginació que poden ajudar molt sovint a resoldre creativament un problema o conflicte.

Altres valors que crec que cal anar transmeten des dels contes són els que fan referència a la necessitat **d'empoderament i desobediència**. A través dels contes podem mostrar com de necessari és a vegades dir que no a l'ordre establert. No és valuós que una princesa s'oposi al seu pare rei quan l'obliga a casar-se amb un pretendent determinat? No depèn d'actituds així la integritat de la persona? Cal ensenyar als infants a saber defensar els seus criteris i el seu ser quan la situació ho demani. Per exemple, a través de la col·lecció dels drets dels nens s'educa als infants a no acceptar situacions com l'explotació o l'abandonament. (Veure annexos, apartat de "Desobediència".)

Les quatre dames de Lederach també haurien de reflectir-se en els contes; la **pau**, la **misericòrdia**, la **justícia** i la **veritat**. Sobretot les tres darreres són actituds que cal buscar en els

⁴⁹ Bettelheim, *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*, p.201.

⁵⁰ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, pp.125-126.

contes. I certament, qui sap si per influència del cristianisme, el perdó i la justícia sàvia són ja presents en molts dels nostres contes tradicionals, (el rei que perdona, el maltractat que té misericòrdia de l'opressor, càstigs justos i no desproporcionats). Són actituds que han de ser presents en els contes si el que volem és donar una coherència entre totes les parts.

No cal que els contes i la història narrada en sí, ni tampoc els personatges siguin vertaders, però si que ho ha de ser l'ensenyança que hi ha al darrere. Anthony de Mello, recorda la força que tenen els contes per transmetre aquesta veritat, i per això que puguin ser de gran utilitat per a educar en i per la pau, però també per a utilitzar contes en determinats moment del procés de pau. També hem vist anteriorment com un conte pot ajudar en la resolució del conflicte a explicar tots els fets i treure a la llum veritats que ningú s'atreveix a dir.

Són molts altres els valors que cal transmetre a través dels contes, però molts d'ells queden a mercè del sentit comú de cadascú perquè són valors que sempre han estat presents en les nostres rondalles: el compartir, la sinceritat, la paciència, l'estimació, la generositat, la humilitat, etc. És el narrador qui té la responsabilitat d'escollir bé els seus contes, transmetre'ls a consciència i sempre deixar un marge de neutralitat perquè sigui "l'escoltacontes" qui extregui les conclusions i opinions pertinents.

3.2. Sobre la qüestió estructural i formal

Tots aquests valors s'han de veure reflectits en els temes i continguts, però també en la qüestió formal i estructural dels contes.

Per exemple, podríem mirar de buscar contes que s'allunyin de l'estructura típica de personatges dividits entre protagonistes i antagonistes, bons i dolents, i en canvi, buscar personatges col·lectius o individuals però sense connotacions morals predeterminades. (Exemple: Omumbo Rombonga, conte africà on tots els animals tenen la seva identitat i es diferencien els uns dels altres, però sense contraposicions i antagonismes. Tots lluiten pel mateix, aconseguir trobar l'arbre màgic.)

També podem proposar com a qualitat estructural d'un conte que educa per la pau que tingui un final obert. El final obert es pot entendre de moltes maneres diferents. Es pot deixar el final del conte només insinuat, sense que sigui un punt i final irrevocable; gairebé sempre els contes tradicionals comencen amb el "hi havia una vegada..." que fa aparèixer un món fantàstic en la imaginació de tots que desapareix amb la fórmula final de "...aquest conte ja s'ha fos". Després de dir aquestes paraules el món fantàstic queda interromput, com si el temps i les accions en

aquest món ja no avancessin, no s'ofereix la possibilitat de seguir imaginant el que passa després. El temps del conte és cíclic, comença, acaba i torna a començar; la Ventafocs passa de ser una serventa a princesa, i de princesa a serventa altre cop per poder seguir explicant el conte. En canvi, si finalitzem el conte (perquè estructuralment és necessari donar a entendre que s'ha acabat), però deixem a l'aire una pregunta sobre com haurà estat la vida de la Ventafocs un cop vivint a palau, deixem a la imaginació i a la creativitat dels nens un espai important; què passaria si el príncep resultés ser un home fet a l'antiga i la Ventafocs esdevingués altre cop serventa però a palau? Curiós, no? La necessitat del final obert està certament lligada amb la concepció sobre els processos de pau que ens va transmetre John Paul Lederach: el procés no acaba amb la firma del tractat de pau, sinó que més aviat comença llavors; així que podríem dir que el conte no acaba amb el "...i foren feliços menjant anissos...", sinó que caldria veure com s'ho fan els personatges per evitar caure en els mateixos errors. No estic dient que ja no puguem explicar els contes tradicionals, ni fer finals tancats, sinó que proposo, de tant en tant, jugar amb aquesta possibilitat del final obert. Què passaria si després de dir "i vet aquí un gat, i vet aquí un gos, aquest conte encara no s'ha fos! Perquè resulta que el Patufet estava fart sempre de ser menjat pel bou i de fer patir als pares! Volia créixer..."? O què passaria si després d'haver explicat La Caputxeta vermella, els Tres porquets i les 7 cabretes, expliquéssim un conte en què tots els Llops de tots els contes decidissin anar a fer una manifestació i a reclamar papers de bons en els contes. Aquests són exemples de finals suggerents, i si més no, divertits.

El final obert pot donar-se també deixant al públic triar el final que més li agradi; de fet, aquesta idea, i qualsevol idea per desexplicar un conte que proposi aquí no serà nova, perquè Gianni Rodari, un dels grans mestres dels contes, ja va escriure en el seu moment dos llibres interessantíssims i molt recomanats per qui es vulgui endinsar en aquest món. El primer, és *Cuentos para jugar*, (1974), en què l'autor proposa tres finals per a cada conte completament diferents, d'aquesta manera l'infant treballa la presa de decisions i ha de fer un esforç per pensar què creu que és el millor; al final del llibre Rodari dona la seva opinió al respecte. És cert, però, que rere les opcions es pot entreveure un camí que condueix a prendre una decisió determinada, "l'opció correcta" i que sorprenentment coincideix sempre amb el final que tria Rodari. Si et proposen un final en què el protagonista és escarmentat, un altre en què s'aprofita de la seva sort, i un en què torna a la normalitat i és feliç, és molt fàcil que el sentit comú et faci triar el tercer. Tanmateix, l'encert de Rodari, tot i que insinua el camí, és que no t'obliga a triar pas el tercer, i si prefereixes el primer final així pot ser.

L'altre llibre de gran interès és *La gramàtica de la fantasia*, (1973), en què Rodari utilitza tots els elements dels contes i del llenguatge per crear jocs i milers de possibilitats per als contes. El més interessant del llibre és que Rodari convida a crear i a imaginar molts móns possibles; penso que aquest punt és clau quan busquem solucions creatives als conflictes. Un dels capítols de Rodari proposa pensar absurds a partir de la pregunta "Què passaria si...", i a partir d'aquí deixar via lliure a la imaginació: Què passaria si en el món desapareguessin els diners? Què passaria si en el món desapareguessin els nens? Què passaria si en el món desapareguessin les armes?

Altres possibilitats que ofereix Gianni Rodari, i que més o menys de manera intuïtiva ja hem esmentat aquí, són per exemple: l'amanida de contes (barrejar personatges de diferents contes), pensar en "què succeeix després?", explicar una faula al revés (on la Caputxeta és dolenta i el llop bo), incloure elements de la nostra cultura moderna, (mòbils, ordinadors,...) als contes tradicionals,... en fi, tampoc es tracta de fer aquí un resum del que proposa Rodari que per això ell ho explica i ho exemplifica molt bé. Senzillament oferim la possibilitat d'utilitzar aquests recursos més pràctics i formals per canviar els contes i oferir noves perspectives i educar, des de la simplicitat del conte, en la complexitat del nostre món.

Els contes d'avui que eduquen en la pau han de estar adaptats i actualitzats a la realitat del nostre temps, però també a la realitat de l'auditori que escoltarà els contes. Aquest principi es basa sobre un aspecte pedagògic que diu que no és possible aprendre, comprendre o interioritzar res si partim del complet desconeixement. L'infant ha de poder relacionar el que s'està explicant amb la seva realitat i per això cal introduir en el conte elements que li permetin fer aquesta connexió. Sara Cone Bryant ho expressa amb aquestes paraules:

*La imaginación no puede crear un mundo nuevo si no es por materiales del ya conocido.*⁵¹

Una altra virtut del conte, és precisament la gran capacitat d'adaptació que té i que reclamem aquí, tant en els nous temps que corren com en els diferents espais, situacions i cultures del nostre món. Això es deu a què la narració oral, lluny del que és el teatre en què les fórmules són fixes, dóna un marge més ampli de llibertat per fer aparèixer nous elements propers a les diferents cultures a partir d'una estructura fonamental. El que s'aprèn un narrador és l'esquelet del conte, la resta sorgeix de manera espontània i permet que s'introdueixin elements que facin el conte proper a cada auditori:

---

⁵¹ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, p.37

... el fet que sigui transmissió oral pot provocar modificacions quant el detalls, és a dir, no modificacions quant a l'estructura bàsica, sinó als elements que farceixen la rondalla. Aquests elements són precisament els que l'adapten a una col·lectivitat particular, i són aquests els que a través del temps la modifiquen, i que evolucionen o canvien al mateix ritme que ho fa aquella col·lectivitat.⁵²

La versalitat i adaptabilitat del conte el fan completament apte com a eina per a treballar per la pau enmig d'un món complex que demana flexibilitat en les formes. Així com ens deien que no hi havia fórmules màgiques per a l'educació, ni per a la negociació, ni per a la reconstrucció perquè cada cas era nou i únic, tampoc podem utilitzar els mateixos contes en situacions diferents. Tanmateix, el conte ja té inherent a la seva naturalesa aquesta capacitat prismàtica d'adaptar-se a cada nova situació i a cada nou auditori.

Aquí deixem a criteri de cadascú la manera d'aplicar tots els valors i estratègies anteriorment proposats per tal d'obtenir al final contes que serveixin per a educar en i per la pau, doncs les possibilitats no s'acaben, són infinites, i cadascú ha de procurar la que més s'adeqüi a ell i a la situació del moment.

3.3. Sobre el contacontes

Penso que la qüestió del narrador/contacontes és prou important com perquè ens hi detinguem un moment perquè com diu Sara Cone Bryant, *«lo que se dice no puede separarse de “cómo se dice”.*»⁵³ És qüestió de coherència, de la mateixa manera que els que treballen per la pau, a més de mirar el “què”, han de cuidar moltíssim el “com”, el procés i els mitjans pels quals hi arriben; una mala actitud pot esguerrar un procés de pau, igual que una mala contada pot esguerrar un conte.

Si entenem que la narració oral és l'art de la comunicació a través dels contes, no podem oblidar que la comunicació engloba molts aspectes diferents. Explicar un conte no és només un acte de comunicació verbal, no és només narrar uns fets que transmeten valors, sinó que també s'ha d'aconseguir transmetre a través de tots els altres canals de comunicació. El narrador ha de ser coherent i honest perquè només així aconseguirà transmetre la veritat dels seus contes.

La manera com s'explica el conte, més que el conte en sí, és el que determinarà l'èxit i assegurarà la correcta transmissió del conte al nen o a l'adult. Un és capaç de transmetre moltes coses: idees, pensaments, valors, però també sentiments, il·lusions i esperances!

⁵² Puig, Irene, *Conta'm, narració oral i educació reflexiva*, p.9.

⁵³ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, p.111.

El narrador ha de tenir una determinada actitud per transmetre correctament tots els valors que hem analitzat anteriorment; una d'aquestes actituds és l'humilitat, i més encara, quan aquest artista no és el creador de l'obra que transmet, sinó que el que el fa artista és donar veu a un producte de la tradició i la comunitat. Georges Jean analitza aquest aspecte:

*Advertimos que, sin desaparecer, el que habla en los cuentos se afirma más como el que muestra el relato al transmitirlo, como si fuera su portador más que su inventor. De este modo los cuentistas exteriorizan los cuentos sin reivindicarlos del todo.*⁵⁴

En l'art de la narració oral no hi ha propietat privada perquè els contes no pertanyen a cap artista, sinó que els contes existeixen gràcies a la humanitat i són per a la humanitat. Seria pretensions voler apoderar-se de quelcom que no t'és propi. És més, la humilitat és una qualitat bàsica pel narrador que vulgui treballar per la pau, doncs és l'única manera de no caure en imposicions morals de cara a l'oient; és ben cert que el narrador transmetrà una sèrie de valors a través dels contes, però ha de procurar fer-ho sempre de manera oberta, deixant que siguin els "escoltacontes" qui facin els judicis de valors que hagin de fer, perquè d'altra banda, ens podríem ben equivocar si volguéssim treballar per la pau mitjançant mesures autoritàries i oferint un sol camí. Si una cosa hem après és que de camins n'hi ha molts, i quan sembla que no té sortida, sempre apareix una nova possibilitat per a explorar. És en aquesta línia que Denise Paulme diu:

*Además, la explicación psicológica debe permanecer oculta, el buen cuentista debe dejar que su público extraiga del relato una moral que no siempre es evidente.*⁵⁵

Així doncs, el que entra en el món dels contes ha d'entendre que en la pròpia dinàmica d'aquests, la generositat, l'altruisme i la humilitat són característiques connaturals. En la narració oral el narrador és un simple mediador entre conte i oient.

L'actitud de generositat es veu en el fet que el contacontes regala un conte a qui el vol escoltar, i amb aquest regal s'entrega tot ell. Però per explicar aquests contes s'han de tenir i s'han de creure! Sara Cone Bryant explica que era incapaç de fer riure amb un conte que en principi havia de fer riure a tothom; no n'era capaç perquè ella no trobava el sentit ni la gràcia, fins que un dia, per *serendipia* va descobrir el joc. Des d'aquest dia, quan explicava el conte tothom reia. A més a més, Sara Cone Bryant fa un símil del conte amb l'obra d'art i diu encertadament:

⁵⁴ Jean, George, *El poder de los cuentos*, p.20.

⁵⁵ Jean, George, *El poder de los cuentos*, p.152.

Nadie puede describir un cuadro que no ha visto o interpretar algo que no ha comprendido. No se puede dar lo que no se tiene. Ante todo es necesario poseer. El narrador debe haber asimilado el relato, para poder contarlo. Sea cual sea la calidad particular de la obra de arte, ya evoque la emoción más ligera o más profunda, el narrador debe haber vibrado con ella, haberla sentido íntimamente antes de difundirla.⁵⁶

El conte ha de ser interioritzat, perquè només d'aquesta manera es pugui mostrar la seva essència i la veritat que amaga, i transmetre-la a tothom i per arreu. Cada narrador vibrarà amb uns contes determinats, i és per aquest motiu que defugim la possibilitat d'oferir un compendi complet i tancat de contes que serveixin per a treballar per la pau doncs crec que cadascú trobarà aquests contes en funció d'ell mateix i del context. Cal creure en els contes. Cal creure en el seu potencial educador i en el que transmeten. Així passa també amb els que treballen per la pau, també hi han de creure per tal que el seu treball sigui fructífer.

El narrador ha de ser honest, perquè lluny del que succeeix en el teatre, no ha de fingir ni representar cap personatge; el contacontes no memoritza i representa un conte, l'assimila i el transmet des de la seva realitat com a persona. És més, aquesta honestedat està molt relacionada amb el fet de creure en el que s'explica:

Interpretar los cuentos sólo puede ser intentar comprenderlos a este nivel "como un producto directo del corazón, del alma, del ser del hombre percibido en su actualidad."⁵⁷

El narrador com a artista no ha de pretendre mostrar actituds impostades:

Alimentar el artista, sin embargo, no exige que nos convirtamos en quienes somos. Más bien al contrario. Exige que prestemos atención a lo que ya está en nuestro interior, dentro de nuestras capacidades.⁵⁸

Òbviament, però, no amagarem que la capacitat d'aconseguir hipnotitzar un auditori i abstreure'l de manera que s'oblidin de si mateixos per uns moments es deu a un seguit de tècniques, que no ens detindrem a explicar aquí. Cada art té la seva tècnica, i és bo de conèixer-la. Algunes d'aquestes tècniques són la senzillesa en l'explicació, (doncs un llenguatge clar i senzill són bàsics per fer proper el conte), evitar l'excés de dramatització que pot dur a la ridiculització i que no permet donar un espai a la imaginació dels que escolten, així com saber dur el ritme en funció de la narració per crear moments de tensió i distensió. Però una qualitat

⁵⁶ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, pp.85-86.

⁵⁷ Jean, George, *El poder de los cuentos*, p.188.

⁵⁸ Lederach, John Paul, *La imaginación moral*, p.231.

especial que volem destacar per la seva obvietat és l'entusiasme amb què s'explica el conte; l'entusiasme és contagiós!

El entusiasmo es necesario para lograr interesar a los demás, para gozar con el propio relato, y está muy cerca de la claridad de visión. [...] El verdadero entusiasmo puede ser y lo es a menudo, algo sereno, que da al relato un sabor irremplazable.⁵⁹

Aquesta qualitat que reclamo ara en el narrador crec, però, que cal conservar-la sigui quina sigui la feina que ens ocupi, ja siguem mestres, monitors, catequistes, electricistes, forners o treballadors per a construir la pau. L'entusiasme farà que cada cosa que realitzem, per petita que sigui, com ara explicar un conte, esdevingui quelcom especial, únic i meravellós.

Tot plegat es deu a què el narrador ha de tenir una veritat per dir. I creure en aquesta veritat que ha trobat dins seu és bàsic per a poder transmetre, com si es tractés de ciència infosa, aquelles imatges, aquelles idees, aquells pensaments de manera clara i evident.

Es preciso tener algo que decir, con un urgente deseo de expresarlo, al cual uno se entrega con toda libertad.⁶⁰

La meva veritat és un cant de fe i esperança per la pau; és la convicció que la pau s'aconsegueix amb esforç, dedicació i paciència. És la creença que a través de l'educació en i per la pau es pot fer molt per construir un nou món. És la seguretat que els contes, donades totes les característiques que hem explicat aquí, tenen un gran poder per influir i educar en i per la pau.

---

⁵⁹ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, pp.101-102.

⁶⁰ Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, p.113

4. RECURR DE CONTES PER A EDUCAR EN I PER LA PAU.

En aquest apartat oferim el que veníem anunciant: un recull de contes fruit de la investigació i la recerca realitzada durant dos anys; els contes s'adeqüen als criteris abans esmentats i han de servir per a educar en i per la pau. Estan organitzats segons uns valors determinats que entenem que són claus per construir la cultura de pau; sota cada conte trobareu unes línies breus que exposen quins valors principals s'hi troben i alguna reflexió que es pot fer a partir del conte.

Aquest recull és personal i vol ser només el punt de partida, una ajuda inicial per a tots aquells que treballen en el món de l'educació, i que vulguin endinsar-se en el món dels contes; molts d'aquests contes han estat provats i explicats en diverses situacions i contextos, sobretot en situacions on hi ha hagut un conflicte, podent comprovar l'eficàcia que tenen per fer reflexionar a partir del conte. Tan de bo aquest recull serveix perquè us animeu a explicar els contes i així descobrir-ne la seva màgia i el seu poder.

4.1 CONFLICTE.....	55
4.1.1. AMOR.....	55
4.1.2 LA VASIJA AGRIETADA.....	55
4.1.3. LOS PROBLEMAS DEL MUNDO.....	56
4.1.4. ABIATAR.....	56
4.1.5. JOHNNY Y BILLY.....	57
4.2 LA TERCERA PERSONA, EL MEDIADOR.....	57
4.2.1. MENJA LA FRUITA TU MATEIX.....	57
4.2.2. EL PUENTE.....	58
4.3. PERCEPCIÓ/PERSPECTIVA.....	59
4.3.1. EL PEIX VERMELL (adaptació d'un conte persa).....	59
4.3.2. ELS CECS I L'ELEFANT (Faula de l'Índia).....	60
4.3.3. LAS REENCARNACIONES.....	61
4.3.4. LOS DOS PERRITOS.....	62
4.3.5. SUCIEDAD.....	63
4.4. INTERDEPENDÈNCIA/CORRESPONSABILITAT.....	63
4.4.1. ANACARDOS.....	63
4.4.2. D'UNA EN UNA.....	64
4.4.3. LA ROSA Y EL SAPO.....	64
4.5. FLEXIBILITAT.....	65
4.5.1. EL ROURE I EL JONC (faula grega).....	65
4.5.2. MULLA VA A HACER UNOS ENCARGOS.....	66
4.6. CONFIANÇA.....	67

4.6.1. L'OCellet I LA HIENA	67
4.6.2. EL COCODRIL I EL MICO	69
4.7. IDENTITAT/AUTOESTIMA/ASSERTIVITAT/ROLS	70
4.7.1. ¿QUIÉN SOY YO?	70
4.7.2. EL LLOP I ELS PASTORS	71
4.7.3. SER Y PARECER.....	71
4.7.4. LA NIÑA SIN NOMBRE	72
4.7.5. EL GLOBO	73
4.7.6. L'ANEGUET LLEIG	73
4.8. CODI COMÚ.....	75
4.8.1. EL LENGUAJE DE LA MÚSICA.....	75
4.8.2. LAS UVAS.....	75
4.9. ESCOLTA ACTIVA	76
4.9.1. LA CAJA DE BESOS.....	76
4.10. RESPECTE	76
4.10.1. EL PLAT DE FUSTA	76
4.11. VERITAT	77
4.11.1. EL ZORRO ROJO.....	77
4.12. CREATIVITAT/SERENDIPIA.....	78
4.12.1. EL HOMBRE MÁS ESTÚPIDO DEL MUNDO	78
4.12.2. EL INFORTUNIO DE LA OSTRA	79
4.12.3. CREATIVIDAD FRENTE A LOS PROBLEMAS.....	79
4.13. EMPOWERMENT	80
4.13.1. DESEMPoderAMIENTO	80
4.13.2. LOS NIÑOS DE LOS CUENTOS	80
4.14. PERDÓ.....	82
4.14.1. ¿OLVIDAR O SUPERAR?	82
4.14.2. UN CLAVO EN LA PUERTA.....	82
4.15. COOPERACIÓ.....	83
4.15.1. LA SOPA DE PEDRES	83
4.15.2. LA LEYENDA DEL ARCO IRIS	84
4.15.3. ELS SET VÍMETS.....	85
4.16. SOLUCIONS ESTRUCTURALS.....	86
4.16.1. DIÓGENES.....	86
4.17.2. ANTE LO CALIENTE	86
4.17. ESPERANÇA	87
4.17.1. LOS DOS RATONES Y EL JARRO DE LECHE	87

4.18. CONSTÀNCIA/COMPROMÍS	87
4.18.1 LA TIENDA	87
4.18.2. SILENCI	87
4.19. PACIÈNCIA.....	88
4.19.1. EL PRISIONERO Y EL ESCARABAJO	88
4.20. CULTURA DE PAU	89
4.20.1. DESTRUIR O CREAR	89

4.1 CONFLICTE

4.1.1. AMOR

Anthony de Mello, *La oración de la Rana*

Tras una acalorada discusión con su mujer, el hombre acabó diciendo: “¿Por qué no podemos vivir en paz como nuestros dos perros, que nunca se pelean?”

“Claro que no se pelean”, reconoció la mujer. “¡Pero átalos juntos, y verás lo que ocurre!”.

- ✓ La convivència i la interdependència generen conflictes.
- ✓ El conflicte és natural a l'home.

4.1.2 LA VASIJA AGRIETADA

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Un cargador de agua de la India tenía dos grandes vasijas, que colgaban a los extremos de un palo y que llevaba encima de los hombros.

Una de las vasijas tenía varias grietas, mientras que la otra era perfecta y conservaba todo el agua al final del largo camino a pie, desde el arroyo hasta la casa de su patrón; pero cuando llegaba, la vasija rota sólo contenía la mitad del agua.

Durante dos años completos esto fue así diariamente; desde luego, la vasija perfecta estaba muy orgullosa de sus logros, pues se sabía perfecta para los fines para los que fue creada.

Pero la pobre vasija agrietada estaba muy avergonzada de su propia imperfección, y se sentía miserable porque solo podía hacer la mitad de todo lo que se suponía que era su obligación.

Después de dos años, la tinaja quebrada le habló al aguador, diciéndole:

-Estoy avergonzada y me quiero disculpar contigo porque, debido a mis grietas, sólo puedes entregar la mitad de mi carga, y sólo obtienes la mitad del valor que deberías recibir.

El aguador, apesadumbrado, le dijo compasivamente:

-Cuando regresemos a casa quiero que observes las bellísimas flores que crecen a lo largo del camino.

Así lo hizo la vasija. Y, en efecto, vio muchísimas flores a lo largo del trayecto; pero de todos modos se sintió apenada porque, al final, sólo quedaba dentro de sí la mitad del agua que debía llevar.

El aguador le dijo entonces:

-¿Te diste cuenta de que las flores sólo crecen en tu lado del camino? Siempre he sabido de tus grietas y quise sacar el lado positivo de ello. Sembré semillas de flores a todo lo largo del camino por donde vas y todos los días las has regado, y por dos años yo he podido recoger estas flores para decorar el altar de mi maestro. Si no fueras exactamente como eres, con tus defectos y todo, no hubiera sido posible crear esta belleza.

Moraleja de la autora: *Cada uno de nosotros tiene sus propias grietas. Todos somos vasijas agrietadas, pero debemos saber que siempre existe la posibilidad de aprovechar las grietas para obtener buenos resultados.*

- ✓ El conflicte és positiu. És possibilitat de canvi i de transformació.

4.1.3. LOS PROBLEMAS DEL MUNDO Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Un científico, que vivía preocupado por los problemas del mundo, estaba resuelto a encontrar los medios para subsanarlos.

Pasaba días en su laboratorio en busca de respuestas para sus dudas.

Cierto día, su hijo de siete años invadió su santuario decidido a ayudarlo a trabajar. El científico, nervioso por la interrupción, le pidió al niño que fuese a jugar a otro lado. Viendo que era imposible sacarlo, el padre pensó en algo que pudiese darle con el objetivo de distraer su atención.

De repente se encontró con una revista, en donde había un mapa con el mundo en varios pedazos y, junto con un rollo de cinta, se lo entregó a su hijo, diciendo:

-Como te gustan los rompecabezas, te voy a dar el mundo todo roto para que lo repares sin ayuda de nadie.

Entonces calculó que al pequeño le llevaría diez días componer el mapa, pero no fue así. Pasadas algunas horas, escuchó la voz del niño, que lo llamaba calmadamente.

-Papá, papá, ya lo hice todo; conseguí terminarlo.

Al principio, el padre no creyó al niño. Pensó que sería imposible que, a su edad, hubiese conseguido recomponer un mapa que jamás había visto antes.

Desconfiado, el científico levantó la vista de sus anotaciones con la certeza de que vería el trabajo digno de un niño. Para su sorpresa, el mapa estaba completo. Todos los pedazos habían sido colocados en sus lugares correspondientes.

¿Cómo era posible? ¿Cómo el niño había sido capaz?

-Hijito, tú no sabías cómo era el mundo, ¿cómo lo lograste?

-Papá, yo no sabía cómo era el mundo; pero cuando sacaste el mapa de la revista para recortarlo, vi que del otro lado estaba la figura de un hombre. Así que di vuelta a los recortes y comencé a recomponer al hombre, que sí sabía cómo era. Cuando conseguí arreglar al hombre, di la vuelta a la hoja y vi que había arreglado al mundo.

✓ Els conflictes es solucionen transformant les persones que en formen part.

4.1.4. ABIATAR Anthony de Mello, *La oración de la rana*.

Llegado el momento de poner un nombre a su primogénito, un hombre y una mujer empezaron a discutir. Ella quería que se llamase igual que su abuelo materno, y él quería ponerle el nombre del abuelo paterno. Finalmente, acudieron al rabino para que solventara la cuestión.

“¿Cuál era el nombre de tu padre?”, preguntó el rabino al marido.

“Abiatar”.

“¿Y cómo se llamaba el tuyo?”, preguntó a la mujer.

“Abiatar”.

“Entonces, ¿cuál es el problema?”, preguntó perplejo el rabino.

- ✓ Pseudoconflicte: no hi ha conflicte real perquè les necessitats no estan contraposades, sinó que hi ha conflicte fruit d'una mala comunicació i d'una mala relació.

4.1.5. JOHNNY Y BILLY

Anthony de Mello, *La oración de la rana.*

Johnny, un fuerte y robusto niño de tres años, hizo amistad con una enorme cabra llamada “Billy” que vivía en la casa de al lado. Todas las mañanas, Johnny recogía hierba y lechugas y se las daba a Billy para desayunar. Su amistad llegó a ser tan profunda que Johnny se pasaba las horas muertas en la agradable compañía de Billy.

Un día se le ocurrió a Johnny que un cambio de dieta le vendría bien a Billy. De modo que decidió llevarle berros, en lugar de lechuga. Billy mordisqueó los berros, decidió que no los quería y mostró ostensiblemente su rechazo. Johnny agarró entonces a Billy por uno de los cuernos y trató de obligarle a comer los berros. Billy se defendía embistiendo a Johnny, primero suavemente, y luego, ante la insistencia del niño, con tremenda energía, hasta el punto de que Johnny dio un traspié y cayó hacia atrás, golpeándose fuertemente en la espalda.

Johnny se sintió tan ofendido que tras sacudirse la ropa, lanzó una feroz mirada a Billy y se largó, para nunca más volver. Algunos días más tarde, cuando su padre le preguntó por qué no pasaba ya a la casa de al lado para estar con Billy, Johnny respondió: “Porque me ha rechazado”.

- ✓ Conflicte real: quan les necessitats són contraposades i hi ha desequilibri de poder. No es pot imposar a l'altre allò que no li és natural.

4.2 LA TERCERA PERSONA, EL MEDIADOR

4.2.1. MENJA LA FRUITA TU MATEIX

Anthony de Mello, *L'oració de la granota.*

Una vegada es queixava un deixeble al seu Mestre:

- Sempre m'expliques històries, però mai ens reveles el seu significat.

El Mestre li va replicar:

- T'agradaria que algú t'oferís fruita i la mastegues abans de donar-te-la?

Ningú pot descobrir el significat en el teu lloc. Ni que sigui el Mestre.

- ✓ El mediador no pot donar les solucions, cadascú ha de trobar les seves pròpies estratègies i el seu propi camí. El mediador té autoritat com el Mestre, però no intervé.

4.2.2. EL PUENTE

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

No hace mucho tiempo, dos hermanos que vivían en granjas adyacentes cayeron en un conflicto. Éste fue el primer conflicto serio que tenían en cuarenta años de cultivar juntos, hombro a hombro, compartiendo maquinaria e intercambiando cosechas y bienes en forma continua.

Esta larga y beneficiosa colaboración terminó repentinamente. Comenzó con un pequeño malentendido y fue creciendo hasta llegar a ser una diferencia mayor entre ellos, hasta que explotó en un intercambio de palabras amargas seguido de semanas de silencio.

Una mañana, alguien llamó a la puerta de Luís. Al abrir la puerta, encontró a un hombre con herramientas de carpintero.

-Estoy buscando trabajo por unos días-dijo el extraño-. Quizás usted requiera algunas pequeñas reparaciones aquí en su granja, y yo pueda ser de ayuda en eso.

-Sí-dijo el mayor de los hermanos-, tengo un trabajo para usted. Mire al otro lado del arroyo, hacia aquella granja: ahí vive mi vecino; bueno, de hecho es mi hermano menor. La semana pasada había una hermosa pradera entre nosotros y él tomó su bulldozer y desvió el cauce del arroyo para separar las fincas. Bueno, él pudo haber hecho esto para enfurecerme, pero le voy a hacer una mejor. ¿Ve usted aquella pila de desechos de madera junto al granero? Quiero que construya una cerca; una cerca de dos metros de alta, ¡no quiero verlo nunca más!

El carpintero le dijo:

-Creo que comprendo la situación. Muéstreme dónde están los clavos y la pala para hacer los hoyos de los postes, y le entregaré un trabajo que lo dejará satisfecho.

El hermano mayor le ayudó al carpintero a reunir todos los materiales, y dejó la granja por el resto del día para ir por provisiones al pueblo.

El carpintero trabajó duro todo el día midiendo, cortando, clavando,...

Cerca del ocaso, cuando el granjero regresó, el carpintero justo había terminado su trabajo. El granjero quedó con los ojos completamente abiertos; su mandíbula cayó. No había ninguna cerca de dos metros.

En su lugar, había un puente que unía las dos granjas a través del arroyo.

Era una fina pieza de arte, con pasamanos y todo.

En ese momento, su vecino, su hermano menor, vino desde su granja, y abrazando a su hermano, le dijo:

-¡Eres un gran tipo! Mira que construir este hermoso puente después de lo que he hecho y dicho.

Estaban en su reconciliación los dos hermanos cuando vieron que el carpintero tomaba sus herramientas.

-No, espera. ¡Quédate unos cuantos días!, tengo muchos proyectos para ti- le dijo el hermano mayor al carpintero.

-Me gustaría quedarme- dijo el carpintero-, pero... tengo muchos puentes por construir.

✓ El mediador construeix ponts de diàleg i comunicació entre les parts enfrontades, però sempre a partir de les possibilitats de cada persona (en el conte utilitza la fusta que li ha donat una de les parts en el conflicte)

4.3. PERCEPCIÓ/PERSPECTIVA

4.3.1. EL PEIX VERMELL (adaptació d'un conte persa)

Enriqueta Capdevila, *Gira la roda*.

Diuen que hi havia un pare que estava molt preocupat per l'educació del seu fill. El que més el preocupava era que el vailet era un belluguet, no parava un moment quiet això feia que no estigués mai atent a res i que sempre semblés atabalat.

El pare va saber que hi havia un mestre molt savi que el podria ajudar. Agafà el nen per la mà i van anar a visitar el savi.

Mentre el mestre escoltava el pare, el nen no va parar quiet ni un moment. S'aixecà de la cadira per guaitar per la finestra, ensopegà amb la catifa, va voler agafar un llapis i van anar tots per terra... No hi havia manera que el pare i el savi poguessin enraonar tranquil·lament. Per fi el savi va dir:

- Això és el primer que hem de solucionar.

Va agafar el nen per un braç i el va fer entrar en una habitació gairebé buida. Al mig de l'estança hi havia una taula petita i sobre la taula una peixera amb un peix vermell.

- Et quedaràs aquí. D'aquí a una mitja hora vindré i m'explicaràs el que hagi vist.

El nen ni tan sols l'escoltà. Es va mirar la peixera, però se'n cansà de seguida i es va posar a fer salts i tombarelles.

Quan el mestre va tornar li va preguntar què havia vist.

- Res. Bé, un peix en una peixera. M'he avorrit molt aquí dins!
- Doncs bé, potser t'avorriràs una mica més. No t'has fixat en res. Tornaré d'aquí una estona.

El nen començà a malhumorar-se. Va posar la peixera a terra i va fer tot el soroll que va poder picant de mans i peus sobre la tauleta. Quan va entrar el mestre, el nen preguntà ràpidament:

- Ja puc marxar?
- Depèn de la teva resposta. Què has vist?
- Un altre cop! Què vols que hagi vist? Res! Només un peix dins una peixera!
- Doncs t'hauràs de tornar a quedar aquí i aquesta vegada tardaré més a venir.

Allò era més del que el nen podia suportar. S'adonava que si no s'espavilava a veure alguna cosa no sortiria mai de l'habitació i va pensar què podia fer.

Va tornar a posar la peixera sobre la tauleta i va començar a mirar-se el peix per veure si se li acudia una resposta diferent per quan vingués el savi.

Va seure davant la peixera i va descobrir que al fons hi havia unes algues petites d'un verd preciós que es movien suaument quan passava el peix. També hi havia unes pedretes que, totes juntes, per fora tenien forma de turonet i per dintre formaven una petita cova. El peix vermell hi entrava i en tornava a sortir a l'instant. Li agradava veure'l desaparèixer i esperar que sortís. De tant mirar-lo s'adonà que era un peix molt bonic; semblava tot vermell, però mirant-lo amb atenció es veia que tenia una part taronja i una mica de groc. Nedava sempre en la mateixa direcció i a vegades pujava fins a la superfície de l'aigua, on hi havia restes de menjar, obria la boca i... glup, altre cop cap a baix.

Després de molta estona, es va obrir la porta i va entrar el mestre.

- I doncs, què has vist?
- Xsst! - va fer el nen-. Encara no he acabat.

El mestre savi va sortir de l'habitació i va dir al pare que estigués tranquil, que tot milloraria.

- ✓ El ritme trepidant de la nostra societat ens impedeix veure tots els detalls de la realitat. Tenim la mirada tancada i ofuscada; cal obrir-la, i crear espais (com el de la mediació), per poder reconèixer tots els aspectes de la realitat que ens envolta.

4.3.2. ELS CECS I L'ELEFANT (Faula de l'Índia)

Esteve Pujol i Pons, *El gran llibre dels Contes amb Valors*.

Els habitants d'una vila anomenada Tegor, a l'extrem més oriental de l'Índia, mai no havien vist un elefant. Només havien sentit el seu nom i cadascú se l'imaginava a la seva manera. Als afores del poble vivien un grup de cecs que, agermanats per la seva falta de visió, s'ajudaven els uns als altres. Ells també havien sentit a parlar de l'elefant i en les nits caloroses de l'estiu conversaven sobre el misteriós animal.

- Llàstima que no hi hagi elefants pels nostres boscos!- es deien- Si n'hi hagués encara que només fos un, afortunadament sortiríem de dubtes i sabríem del cert com és aquest prodigiós animal.

Però un matí, un elefant que s'havia perdut de la seva bandada es va apropar als camps que envolten Tegor. Quan la notícia va arribar als vilatans, aquests es van afanyar a atansar-se al lloc per on corria errant l'elefant.

Sabedors del desig dels cecs, els caps del poble van tenir la feliç idea d'oferir-los l'oportunitat de ser els primers a reconèixer els paquiderms amb el tacte, ja que no ho podien fer amb la vista. Van escollir els sis més vells i els més savis. Amb molta cura van aprofitar uns instants en què l'elefant estava calmat i s'empassava matolls d'herba fresca ben gruixut que els camperols li proporcionaven, i s'hi van acostar un rere l'altre per palpar-lo, perquè si ho haguessin fet tots alhora haurien espantat l'animal.

El primer va allargar el braç i la seva mà va tocar la voluminosa panxa de l'animal. Va tornar amb els seus companys i els va dir:

- Ja sé com és aquest animal sorprenent: és com una paret ferma i dura, d'una consistència de roca; és un mur impenetrable i poderós. Un exèrcit s'hi estavellaria.

Després s'hi va atansar el segon cec i amb el palmell de la seva mà va topar amb la pota de l'elefant. Va passar la mà de dalt a baix, va palpar-lo bé i va exclamar:

- Estàs equivocat, germà. És com un arbre robust, d'un tronc ample i d'escorça peluda. Poques vegades he trobat al bosc un arbre com aquest. Ha de ser centenari.

El tercer cec, inquiet per tocar aquell ésser meravellós, ja era al costat de l'animal. Li va acaronar un ullal i va dir:

- Però què dieu, companys? És l'arma més terrible que hi hagi hagut mai. Mai m'hauria imaginat una llança tan potent i afilada. Només un gegant la podria agafar, i traspassaria l'armadura més colossal. Ningú resistiria aquesta escomesa.

El quart cec, desconcertat per les paraules dels seus amics, va voler sortir de dubtes i va resseguir amb les seves mans l'orella de l'animal. De seguida va exclamar:

- Com és possible tant d'error en persones tan sàvies? És com un ventall majestuós amb el qual un rajà riquíssim es ventaria per treure's la calor sufocant. És ferm i és flexible, ondulant i tou.

El cinquè cec, sumit en un mar de dubtes, es va acostar lentament a l'animal i va agafar-li la trompa:

- Quin horror! – va cridar espantat - ; no havia tocat una serp d'aquesta mida en tota la meua vida. És flexible i gruixuda, enorme. La seva boca esbufega i deixa anar un alè ardent i pudent. És com una de les serps més grans de l'Índia i potser del món sencer.

Finalment, el sisè cec, ple de confusió, va agafar amb les mans la cua de l'elefant i va sentenciar amb aplom:

- Ho tinc clar, germans, és com una corda per agafar vaixells més pesats o els cavalls més salvatges o els bous més forçuts. Ni el sabre de fulla més trempada la podria tallar. És una corda teixida de molts caps, si tenim en compte el seu extrem desfilat amb què s'acaba.

Si els sis cecs no haguessin estat tan savis potser s'haurien barallat per defensar cadascú la seva opinió.

El santó de la vila de Tegor els va haver d'explicar que cadascun havia copsat una part de realitat. Tots tenien raó i calia que unissin els seus punts de vista per aconseguir entre tots la imatge completa de l'elefant.

- ✓ Un conflicte és la suma de les diferents percepcions que es té sobre aquest.
- ✓ Totes les percepcions són correctes, però parcials.
- ✓ Cal saber que la realitat és més complexa, i que es pot mirar des de molts punts de vista diferents.

4.3.3. LAS REENCARNACIONES

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Un santón místico tenía una cita con Dios. Por el camino, se encontró con otro místico que estaba meditando con la mayor seriedad. El santón, interrumpiendo los mantras del otro, le propuso:

- Voy a ver a la divinidad, ¿quieres que le hable de ti? ¿Tienes algo que preguntarle?
- Pregúntale cuántas veces tendré que reencarnarme antes de encontrar la liberación – dijo el místico-. He vivido ya tres vidas.

Más lejos, el santón se cruzó con un segundo místico, un yogui que danzaba en pleno éxtasis. Le hizo la misma propuesta.

El yogui, totalmente absorbido por su danza, ignoró al santón. Éste, volviendo a pensar en su anterior encuentro, le sugirió al yogui que le podía preguntar a la divinidad cuántas reencarnaciones le quedaban por vivir. El yogui, ebrio de danzar, giró sobre sí mismo sonriendo.

A su regreso, algún tiempo más tarde, el santón se cruzó de nuevo con el yogui danzante. Le dijo:

- La divinidad me ha hablado. Todavía te quedan tantas vidas por vivir como hojas hay en el árbol que tienes a tu lado.
- ¡Qué maravilla! – exclamó el danzante-. ¡Eso nada más! Cuando pienso en el número de árboles que hay en el bosque vecino y en el número de bosques que existen en toda la tierra, ello supone miles de millones de hojas. ¡Qué suerte la mía!

Más tarde, el santón se volvió a encontrar con el primer místico. Éste, febril, se acercó a él.

- La divinidad me ha dicho que te quedan tres vidas antes de alcanzar la liberación.

Al oír estas palabras, el místico cayó en el desánimo:

- ¿Es que no se va a acabar nunca esto? – exclamó desesperado.

- ✓ La realitat tindrà un color o un altre en funció de com nosaltres vulguem percebre-la.
- ✓ Les nostres percepcions determinen la manera com nosaltres ens relacionem amb el món.

4.3.4. LOS DOS PERRITOS

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Se dice que hace tiempo, en un pequeño y lejano pueblo, había una casa abandonada. Cierta día, un perrito buscando refugio del sol, logró introducirse por un agujero de una de las puertas de dicha casa. El perrito subió lentamente las viejas escaleras de madera. Al terminar de subir las escaleras se topó con una puerta semiabierta; lentamente se adentró en el cuarto.

Para su sorpresa, se dio cuenta que dentro de ese cuarto había mil perritos más observándole tan fijamente como él los observaba a ellos.

El perrito comenzó a mover la cola y a levantar sus orejas poco a poco. Los mil perritos hicieron lo mismo. Posteriormente, sonrió y le ladró alegremente a cada uno de ellos.

¡El perrito se quedó sorprendido al ver que los mil perritos también le sonreían y ladraban alegremente con él! Cuando el perrito salió del cuarto, se quedó pensando para sí mismo: “¡Qué lugar tan agradable! ¡Voy a venir más a menudo a visitarlo!”

Tiempo después, otro perrito callejero entró al mismo lugar y se encontró entrando al mismo cuarto. Pero a diferencia del primero, este perrito, al ver a los otros mil perritos del cuarto, se sintió amenazado ya que lo estaban mirando de una manera agresiva.

Posteriormente empezó a gruñir; obviamente vio cómo los mil perritos le gruñían a él. Comenzó a ladrarles ferozmente y los otros mil perritos le ladraron también a él.

Cuando este perrito salió del cuarto, pensó: “¡Qué lugar tan horrible es éste! ¡Nunca volveré a entrar allí!”

En el frente de dicha casa se encontraba un viejo letrero, que decía:

“LA CASA DE LOS MIL ESPEJOS”

- ✓ La realitat és el que és en funció de la nostra mirada.
- ✓ Cal canviar la nostra manera de mirar, per poder canviar la realitat.

4.3.5. SUCIEDAD

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Una mujer se quejaba ante una amiga que había ido a verla de lo desaliñada y poco cuidadosa que era una vecina suya. “¡Tendrías que ver cómo lleva de sucios a los niños... y cómo tiene la casa! Es una auténtica desgracia tener que vivir con semejante vecindario... Echa una mirada a la ropa que tiene tendida en el patio: fíjate en las manchas negras que tienen esas sábanas y esas toallas...”

La amiga se acercó a la ventana, miró hacia fuera y dijo: “A mí me parece que esa ropa está perfectamente limpia, querida. Lo que tiene manchas son tus cristales.”

- ✓ Sovint el que critiquem en els altres és allò que nosaltres també tenim com a defecte, però no volem reconèixer.

4.4. INTERDEPENDÈNCIA/CORRESPONSABILITAT

4.4.1. ANACARDOS

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Se acercaba la época de las lluvias monzónicas, y un hombre muy anciano estaba cavando hoyos en su jardín.

“¿Qué haces?”, le preguntó su vecino.

“Estoy plantando anacardos”, respondió el anciano.

“¿Esperas llegar a comer anacardos de esos árboles?”

“No, no pienso vivir tanto. Pero otros lo harán. Se me ocurrió el otro día que todo mi vida he disfrutado comiendo anacardos plantados por otras personas, y ésta es mi manera de demostrarles mi gratitud”.

- ✓ Els actes de cada una de les persones que viuen en el món tenen efectes i conseqüències més enllà de si mateixes.
- ✓ La corresponsabilitat és ser conscient d'això i actuar en conseqüència, procurant el teu propi bé sense afectar el bé dels altres.

4.4.2. D'UNA EN UNA**Anthony de Mello, *La oración de la rana*.**

En una posta de sol, un amic nostre anava caminant per una deserta platja mexicana. Mentre caminava va començar a veure que, en la distància, s'apropava un altre home. A mesura que avançava, va advertir que era un nadiu i que anava inclinant-se per a recollir alguna cosa que després llançava a l'aigua. Una vegada i una altra llançava amb força aquestes coses a l'oceà.

Al ser més prop, el nostre amic va observar que l'home estava recollint estrelles de mar que la marea havia deixat en la platja i que, una per una, tornava a llançar-les a l'aigua. Intrigat, el foraster es va aproximar a l'home per a saludar-lo.

- Bona tarda, amic. Venia preguntant-me què és el que fa.

- Estic retornant estrelles de mar a l'oceà. Ara la marea està baixa i ha deixat sobre la platja totes aquestes estrelles de mar. Si jo no les retorno al mar, es moriran per falta d'oxigen.

- Ja entenc - va replicar el meu amic -, però sobre aquesta platja deu haver milers d'estrelles de mar. Són masses, i el més probable és que això estigui succeint en centenars de platges al llarg d'aquesta costa. No s'adona que és impossible que el que vostè pot fer sigui de debò important?

El nadiu va somriure, es va inclinar a recollir un altra estrella de mar i, mentre tornava a llançar-la al mar, va contestar:

- Per cada una d'elles, sí que és important!

- ✓ És responsabilitat nostra el que fem, però també el que deixem de fer.
- ✓ Cada acció que fem, per petita que sigui, tindrà una repercussió major que la indiferència i la passivitat.

4.4.3. LA ROSA Y EL SAPO**Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.**

Había una vez una rosa roja muy bella; se sentía de maravilla por saber que era la rosa más bella del jardín.

Un día comprendió que la gente sólo la miraba de lejos y no se acercaba a ella.

Se dio cuenta de que al lado de ella siempre había un sapo grande y oscuro, y que era por eso que nadie se acercaba a verla de cerca.

Indignada ante lo descubierto, le ordenó al sapo que se fuera de inmediato; el sapo, muy obediente, dijo:

-Está bien, si así lo quieres.

Poco tiempo después, el sapo pasó por donde estaba la rosa y se sorprendió al verla totalmente marchita, sin hojas y sin pétalos.

Le dijo entonces:

-Vaya que te ves mal. ¿Qué te pasó?

-Es que desde que te fuiste las hormigas me han comido día a día, y nunca pude volver a ser igual.

El sapo sólo contestó:

-Pues claro, cuando yo estaba aquí me comía a esas hormigas y por eso siempre eras la más bella del jardín.

Moraleja de la autora: *Muchas veces despreciamos a los demás por creer que somos más bellos que ellos o porque simplemente consideramos que “no nos sirven para nada”. Dios no hace nadie para que esté sobrando en este mundo; todos tenemos algo que aprender de los demás o algo que enseñar, y nadie debe despreciar a nadie. No vaya a ser que esa persona nos hace un bien del cual ni siquiera somos conscientes.*

- ✓ Cal ser respectuosos amb els altres.
- ✓ Som més interdependents del que pensem.

4.5. FLEXIBILITAT

4.5.1. EL ROURE I EL JONC (faula grega)

Esteve Pujol i Pons, *El gran llibre dels Contes amb Valors*.

En els boscos de Grècia s'alcen uns roures que semblen tocar el cel amb les branques. Les capçades són tan grans que poden acollir milers d'ocells. Són robustos com guerrers, capaços de resistir els atacs més ferotges de l'enemic. Són orgullosos, altius. No temen res. Enamorats de si mateixos, miren amb menyspreu els altres arbres i arbustos que viuen sota la seva ombra.

- Mira aquests miserables habitants dels canyars- deia un roure al seu veí en un vespre d'estiu, fent burla de les febles canyes-; tiges ridícules que sustenten unes allargassades fulles tristes. Fan pena! Com estan, de secs! No són vigorosos com nosaltres. El mateix Hèrcules ens té enveja.
- Tens raó, forçut germà- li responia el company-. No hi ha al bosc uns arbres tan valents com nosaltres. No cediríem enfront un assalt. Ens mantindríem fermes com lluitadors invencibles. Les nostres branques són fermes. A més, les glans nodreixen molts animals que ronden el nostre entorn.

I tots dos contemplaven amb satisfacció un tronc enorme, el brancatge de ferro, les fulles dures i bellament dissenyades. Mentrestant, al costat del rierol que regava aquell racó de bosc, les canyes també sostenien una resignada conversa entre elles.

- Qui pogués ser com els roures! Nosaltres som febles. Ni tan sols tenim branques perquè els ocells hi puguin fer el niu. Dels nostres troncs buits no se'n pot treure fusta. No produïm fruits per alimentar cap animal del bosc. Valem molt poc. Qualsevol s'atreveix a sacsejar-nos com vol.

Però com n'és de fàcil que la roda de la fortuna canviï el que sembla més immutable!

Uns nuvolots foscos van aparèixer per sobre de les muntanyes que tancaven el paisatge pel nord. El cel, blau fins aleshores, es va anar cobrint amb un mantell gris i amenaçador. Va començar a xiular el vent com un presagi de tempesta, com la trompeta que anuncia la

proximitat de les tropes que devasten pobles i ciutats. Va brillar un llamp enlluernador i va retronar un tro que semblava que trencava les roques de granit.

La tempesta es va abatre damunt de les muntanyes i de la vall. Ratxes huracanades van sacsejar els arbres i els matolls. Un cicló aixecava remolins de branques i fullaraca. El bosc sencer ballava una dansa enfollida. El cel i la terra s'estremien.

Els orgullosos roures resistien i no volien cedir davant de l'ímpetu terrible de l'huracà. Es mantenien drets mentre la borrasca s'arremolinava en les seves capçades, i trencava i llançava les seves branques i escampava les glans lluny, molt lluny, fins que es perdien de vista.

Les canyes també eren agitades violentament per la tempestat. Es doblegaven cap endavant i cap endarrere. El vendaval, com una pinta enorme, les allisava i les aixecava en un vaivé quimèric com si remenés una cabellera de joncs. Les canyes es deixaven sacsejar com si tinguessin una conversa apassionada amb l'airot. Tan aviat afirmaven amb vehemència com negaven amb contundència.

Durant el vespre i tota la nit van estar lluitant el bosc i el vent un combat dur. La treva va arribar a la matinada. L'aurora va dur la calma.

Quan va sortir el sol per llevant, va contemplar el bosc assossegat a través de l'aire transparent que segueix les grans tempestes. Va veure els enormes arrencats de soca-rel, estellats i escampats en trossos desiguals pel terra entollat, com si fossin ciclops derrotats.

I al costat dels torrents es va veure les canyes que es mantenien dretes i s'assecaven les gotes, que encara brillaven damunt les seves tiges elàstiques. Els roures havien trobat la seva desgràcia en la tossudesia dels seus troncs i en la seva sordesa pedant a les veus de la tempesta. Les canyes, malgrat tot, havien sobreviscut gràcies a la seva flexibilitat, perquè havien parlat amb el vent.

- ✓ El procés de mediació ha de ser flexible amb cada cas com els joncs ho són amb el vent.
- ✓ Les actituds dels implicats en un procés de mediació també han de ser flexibles, tan en la comunicació, com en les seves postures, necessitats, propostes, etc.
- ✓ Ser flexible és una virtut que facilita sortir airós dels obstacles i dels problemes sobtats.
- ✓ L'excés de rigidesa és molt perjudicial. Voler enfrontar-se als contratemps mantenint les postures per sobre de tot acaba perjudicant a un mateix.
- ✓ Si s'abandonen les postures i s'aposta per la flexibilitat, és més fàcil arribar a un acord entre les parts.

4.5.2. MULLA VA A HACER UNOS ENCARGOS

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

La mujer de Nasrudin le pidió a su marido que fuera a comprarle una docena de alfileres. Mulla cogió su asno para llevar la carga. Compró la docena de alfileres y los clavó en la silla. Al verle venir, su mujer, atónita, le dijo:

- ¿Por qué te has llevado el asno para traer doce alfileres? ¿Para qué tienes tu chilaba? ¡Habrías podido prenderlos en ella!

Al día siguiente, ella le pidió:

- ¡Ve a comprar un poco de leña para hacer fuego!

Mulla partió inmediatamente a buscarla. Al cabo de un rato, regresó con los trozos de leña cosidos en su chilaba, hecha unos andrajos. Furiosa, su mujer exclamó:

- Pero ¿qué te ha dado? ¡Mira en qué estado están tus ropas! ¿Por qué has hecho una cosa así?
- ¿No me dijiste que mi chilaba servía para llevar la compra? Pues he seguido tu consejo.

- ✓ Per a cada problema hi ha una solució.
- ✓ El procés de mediació ha de ser flexible i oferir a cada cas la solució adequada.

4.6. CONFIANÇA

4.6.1. L'OCELLET I LA HIENA

Conte de Senegal, *Un meravellós llibre de contes de tot el món.*

L'ocellet no tenia germans. Vivia tot sol al seu niu, amb la seva mare. Ella sempre marxava a buscar alguna cosa per menjar al matí, i tornava al migdia per compartir-ho amb el seu fill. Abans de deixar-lo, sempre li deia el mateix.

- Sobretot, Ocellet, no et moguis del niu. No surtis a jugar tot sol perquè encara no saps volar prou bé i et podries fer mal. I no et refiïs de ningú, que per a molts animals tu series unes postres perfectes!

L'Ocellet sempre li feia cas i l'esperava al niu, jugant amb algun branquilló o dormint una mica fins que arribava la seva mare. Aquell dia, però, quan es va despertar la mare encara no havia tornat. L'Ocellet tenia gana, i va pensar que devia estar a punt d'arribar. Però va passar una estona i la seva mare no tornava. Va passar encara una altra estona, i seguia sense aparèixer. On s'havia ficat? Potser no trobava res i per això s'havia entretingut. O potser havia anat molt lluny sense adonar-se'n, i per això ara trigava més a tornar. Fos el que fos, ja feia massa estona que l'esperava. El pobre Ocellet es moria de gana, i aviat la gana es va convertir en fred. Ja era tard, el sol s'havia amagat, i necessitava l'escalfor de l'ala de la seva mare per deixar de tremolar. Però on s'havia ficat? El pobre Ocellet tenia gana i fred, però sobretot tenia por. Molta por. I si li havia passat alguna cosa a la seva mare? Només pensar-ho, es va posar a plorar.

- Mamaaaaa! Mamaaaa! On ets? Tooorna! Vine a buscar-me!

L'Ocellet cridava tant, que va cridar l'atenció d'una hiena que en aquell moment passejava per allà. El va cridar des de sota l'arbre on hi havia l'Ocellet.

- Ocellet, què et passa que plores tant? On és la teva mare? Que t'ha deixat tot sol? Si vols, si baixes del niu, et puc portar a casa meva. Allí et taparé i buscaré alguna cosa perquè puguis menjar.

El pobre Ocellet es va quedar glaçat! No sabia si li feia més por que la seva mare no tornés, o la hiena que hi havia als peus del seu arbre! La mare sempre li havia dit que eren animals perillosos que s'alimentaven d'ocells, i que se'n mantingués sempre a distància. I ara en tenia una allà al costat!

- Vés-te'n hiena, estic bé. La meva mare tornarà de seguida i es cuidarà de mi. No necessito que m'ajudis.
- Però escolta, Ocellet, que no ho veus que si passes la nit tot sol tindràs molta gana i molt fred? Si véns a casa meva, demà al matí tornarem ben d'hora al niu per veure si la teva mare ha tornat. Et prometo que no faré res, només vull ajudar-te.

A l'Ocellet ja li agradava la perspectiva de passar la nit ben calent i ficar-se alguna cosa a l'estómac, però no es treia del cap les paraules de la seva mare sobre les hienes, i insistia en fer-la marxar.

- Molt bé- li va dir la hiena finalment-. Et deixaré tranquil, però demà vindré a veure com estàs.

I així ho va fer. Ben d'hora, va anar a trobar l'Ocellet, que no havia dormit gens. La seva mare seguia sense aparèixer, i s'havia passat la nit tremolant i plorant.

- Mira, Ocellet, t'he portat menjar. Per què no baixes a buscar-lo? Ja fa un dia sencer que no menges, i deus estar mort de gana.

Quanta raó tenia la hiena! L'Ocellet estava famèlic, només calia sentir el seu estómac! Hauria donat el que fos per menjar una mica, però amb la hiena a sota l'arbre no s'atrevia a baixar.

- Sí, home! Et penses que no sé que de seguida que baixi em menjaràs d'una queixalada? Prefereixo morir-me de gana aquí dalt!
- Molt bé, si és el que penses, et demostraré que l'únic que vull és ajudar-te. Et deixo el menjar aquí i me'n vaig a casa. Tornaré a la nit pe veure com estàs.

Va deixar el menjar al peu de l'arbre i va marxar per on havia vingut. L'Ocellet es va quedar mirant com marxava, però convençut que tot i així no sortiria del seu niu. Segur que quan baixés, la hiena sortiria de darrere un arbre i se'l cruspiria! Les hores van anar passant, i la seva mare seguia sense aparèixer. Ja no tenia fred, perquè feia molt de sol, però la gana es feia cada vegada més insuportable. Tant, que al final va decidir sortir del seu niu. Primer va pensar a anar a buscar menjar pel seu compte, així no hauria de baixar fins a terra, però després va recordar que encara no volava prou bé per anar tot sol i que es podia fer mal. Realment, la solució més senzilla era anar a buscar el que li havia deixat la hiena. Per tant, es va armar de valor i va sortir volant tan ràpid com va poder fins a terra. Va agafar el menjar i se'n va tornar al niu. Buf! No havia passat res! La hiena no l'havia enganyat, i ara podia gaudir d'aquell deliciós dinar. Va estar content d'omplir-se la panxa, però quan va acabar, de seguida va tornar a pensar en la seva mare i es va tornar a posar trist. I si avui tampoc tornava? I si li havia passat alguna cosa? A més, aviat es faria de nit de nou, i tornaria a tenir molt fred... Cap al vespre la hiena va tornar.

- Vaja, Ocellet, veig que finalment m'has fet cas i t'has menjat el que t'havia portat. Veus com no et volia fer cap mal? Per què no véns amb mi a casa meva i així tampoc passaràs fred? Et prometo que et cuidaré molt. Els meus fills ja són grans i no viuen amb mi, i em sento una mica sola. Si véns em faràs companyia, i et prometo que mai no et faltará de res.
- No penso baixar, hiena. Una cosa és que em deixis menjar, i l'altra que marxi a viure amb tu. A més potser ho has fet només perquè pensi que ets bona, però ara quan baixi te'm menjaràs. No penso baixar.

Així, va passar una setmana. Cada matí la hiena li deixava menjar a l'Ocellet, i cada vespre li pregava que marxés a viure amb ella. L'Ocellet sempre s'hi negava, però al vespre del vuitè dia ja gairebé havia perdut l'esperança de tornar a veure la seva mare, i pensava que si es quedava tot sol s'acabaria morint de gana. Si li seguia dient a la hiena que no volia marxar amb ella, un dia la hiena deixaria de portar-li menjar, i aleshores què faria? Com sempre, la hiena li estava insistint perquè anés a viure amb ella.

- De veritat, Ocellet, no et faré mal. Pensa que casa meva és molt calenta...
- Molt bé, hiena, vindré amb tu. Si em quedo aquí a dalt tot sol, m'acabaré morint de tota manera, o sigui que m'estimo més arriscar-me a confiar en tu, encara que el meu final pugui ser el mateix.

I l'Ocellet va baixar de l'arbre. I sabeu què va passar? Doncs que la hiena se'l va endur a casa i el va cuidar com un fill. La seva confiança va tenir premi!

- ✓ La confiança és molt complicada de guanyar i molt fàcil de perdre.
- ✓ El mediador ha de fer com la guineu amb l'ocellet, per tal de guanyar-se la confiança de les parts respecte a ell i respecte el procés.
- ✓ També cal treballar la confiança entre les parts.

4.6.2. EL COCODRIL I EL MICO

Conte de Kenya, *Un meravellós llibre de contes de l'Àfrica.*

Fa molts, molts, molts anys, en un racó de Kenya a la riba del riu Galana i molt a prop de la costa, hi vivia un mico molt simpàtic. Vivia entre les branques d'un mango. Aquell arbre era casa seva i des de dalt de tot podia veure un bon tros del riu abans que arribés al mar. El mico passava el dia escollint els millors mangos per menjar-se'ls. Eren la seva fruita preferida.

A l'altra banda de la riba hi vivia un cocodril solitari. Un dia, mentre el cocodril havia sortit a fer una volta tot nedant lentament, va veure el petit mico atipant-se de mangos. Durant uns quants dies, cada matí el cocodril s'acostava fins a l'arbre on vivia el mico per observar-lo. Els mangos semblava que eren tan bons!

Un dia, va nedar fins a tocar de l'altra riba i va cridar:

- Ei! Mico! Pots tirar-me un mango, sisplau? Tinc molta gana!
- Des de quan els cocodrils mengen mangos?
- No ho sé! Però és que t'he estat observant moltes vegades i aquests mangos semblen boníssims! Me'n tires un?

I el mico n'hi va tirar un i l'hi va tirar directe entre aquelles llargues fileres de dents afilades que tenen els cocodrils.

L'endemà, el cocodril va tornar fins a l'arbre dels mangos. I el mico va compartir els fruits amb ell. I l'endemà, i l'altre... I parlaven, parlaven, i es van acabar fent molt amics. I un dia, el cocodril va dir al mico que el volia convidar a casa seva.

- Però com vols que vingui a casa teva si no sé nedar?
- Puja a sobre meu i jo et transportaré!

El mico va saltar al damunt del cocodril i es va agafar bé al seu coll. I es van endinsar junts a les aigües del riu Galana.

- T'haig de dir una cosa que no tinc ganes de dir-te.
- Què és? – va preguntar el mico.
- T'he parat una trampa, t'he traït. No et vull ensenyar casa meva ni convidar-te a sopar... Sé que estic a punt de perdre la teva amistat.
- Però de què estàs parlant? Neda més a poc a poc que no estic entenent res de res!
- Els cocodrils del riu m'han demanat que et capturi. Fa temps que els vaig explicar que ens havíem fet amics i que compartíem els mangos.
- I què volen? Mangos?
- No... El cap dels cocodrils està molt malalt. El consell dels savis va decidir que només hi ha una cosa que el pot curar, i és menjar un tros de lleialtat. I tothom sap que es troba lleialtat al cor dels micos! Per això em van demanar que t'anés a buscar.
- El meu cor? No m'ho puc creure!- va exclamar el mico sorprès.
- Jo no volia fer-ho però m'hi van obligar! De veritat que no volia espatllar la nostra amistat!

El mico que era molt llest i de reflexions ràpides, i després d'estar una estona callat va dir al cocodril:

- Tranquil, amic, jo t'ajudaré a salvar el cap dels cocodrils!
- De veritat que ho faràs?
- Sí, però només tinc un problema: els micos mai ens emportem el cor gaire lluny de casa. El meu és a dalt del mango, lligat a les branques més altes. I està ple de lleialtat!
- Sí?- va exclamar el cocodril, sorprès.
- Sí! O sigui que ja pots fer mitja volta i tornar enrere fins al meu arbre! No podem perdre ni un minut si vols salvar el cap dels cocodrils, s'està morint!

El cocodril va tirar enrere, riu avall, tan de pressa com va poder. Va nedar com el vent, portant el mico a l'esquena, fins que va acostar-se a la riba on hi havia el mango. Abans que pogués acostar-s'hi bé, el mico va fer un salt i es va enfilat tronc amunt fins que va desaparèixer entre les branques i els fruits.

Van passar molts minuts i el mico no apareixia.

- Ei! On ets? Baixa de seguida que no tenim temps!- va cridar el cocodril.

Però només li contestava el silenci. El cocodril esperava i esperava, i es va començar a posar nerviós.

- Tan amagat tens el cor?

I només sentia silenci.

- Ei, amic! Porta'm el cor, que el necessito! Em sents? Però què et passa?

Per fi, des de dalt de la branca més alta, el mico li va contestar amb veu forta i clara:

- Tu, bèstia! Tenies la lleialtat a les teves mans i ara l'has perdut tota! Ja pots tornar amb els teus amb les mans buides! Si no hi ha lleialtat al teu cor, no et mereixes la meva!

I aquesta és la fi de la fi d'aquest conte, que ara se'n va riu Galana amunt amb el cocodril.

- ✓ La confiança, l'amistat i la lleialtat són virtuts que es construeixen amb paciència, esforç i temps.
- ✓ Cal anar amb molt de compte per no fer trontollar la confiança perquè és molt delicada i es pot perdre per sempre.

4.7. IDENTITAT/AUTOESTIMA/ASSERTIVITAT/ROLS

4.7.1. ¿QUIÉN SOY YO?

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Una mujer estaba agonizando. De pronto, tuvo la sensación de que era llevada al cielo y presentada ante el Tribunal

“¿Quién eres?”, dijo una Voz.

“Soy la mujer del alcalde”, respondió ella.

“Te he preguntado quién eres, no con quién estás casada”.

“Soy la madre de cuatro hijos”.

“Te he preguntado quién eres, no cuántos hijos tienes”.

“Soy una maestra de escuela”.

“Te he preguntado quién eres, no cuál es tu profesión”.

Y así sucesivamente. Respondiera lo que respondiera, no parecía poder dar una respuesta satisfactoria a la pregunta “¿Quién eres?”

“Soy cristiana”.

“Te he preguntado quién eres, no cuál es tu religión”.

“Soy una persona que iba todos los días a la iglesia y ayudaba a los pobres y necesitados”.

“Te he preguntado quién eres, no lo que hacías”.

Evidentemente, no consiguió pasar el examen, porque fue enviada de nuevo a la tierra. Cuando se recuperó de su enfermedad, tomó la determinación de averiguar quién era. Y todo fue diferente.

Anthony de Mello diu: Tu obligació es ser. No ser un personatge ni ser un don nadie – porque ahí hay mucho de codicia y ambición-, ni ser esto o ser de más allá – porque eso condiciona mucho-, sino simplemente ser.

- ✓ La nostra identitat transcendeix el nostre nom, les coses que fem, la nostra professió, les nostres relacions, etc.
- ✓ Ser conscient de la nostra identitat ens farà ser més forts i assertius.

4.7.2. EL LLOP I ELS PASTORS

Faula d'Esop

Un llop que passava prop d'un camp clos, va veure allà a uns pastors que sopaven carn d'un be. Atansant-se , els va dir:

- Quin escàndol hauríeu armat si fora jo qui estigués fent el que feu vosaltres!

- ✓ Tenim molts prejudicis cap els altres i uns rols molt determinats que poden no concordar amb la realitat.
- ✓ Cal distingir el problema de la persona.

4.7.3. SER Y PARECER

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Un hombre, que pasaba por delante de una tienda, vio que vendían allí dos loros, encerrados en la misma jaula. Uno era muy bonito y cantaba estupendamente, mientras que el otro estaba en un estado lastimoso y permanecía mudo. El primero valía cincuenta yens y el segundo tres mil.

El hombre, asombrado por la diferencia de precio, le dijo al comerciante:

- ¡Deme el loro de cincuenta yens!

- Imposible, señor – respondió el vendedor. No puedo vender los dos pájaros por separado.
- ¿Pero... por qué? ¿Cómo explica usted una semejante diferencia de precio? Pues el más feo cuesta infinitamente más que el más bonito y, además, no canta. Esto es absurdo.
- ¡Ah, no se equivoque usted señor! El loro que encuentra usted feo es el compositor!

✓ El que sembla no és el que és. Les primeres impressions ens juguen sovint males passades.

4.7.4. LA NIÑA SIN NOMBRE

Colección Los Derechos del niño.

Principio 3: El niño tiene derecho desde su nacimiento a un nombre y a una nacionalidad.

Había una vez una niña muy pequeña que viajaba por el mar en un témpano de hielo muy grande. La niña estaba sola. Se había perdido.

Después de algunos días el témpano de hielo era ya más pequeño, se estaba fundiendo. La niña tenía hambre, tenía frío y estaba muy cansada.

Cuando el témpano de hielo se había deshecho casi del todo, unos pescadores recogieron a la niña en sus redes.

El capitán del barco le preguntó que cómo se llamaba. Pero la niña no entendía el idioma del capitán. Por eso la llevaron al jefe de la policía. Nadie fue capaz de averiguar de qué país era la niña; no entendía nada y, además, no tenía pasaporte.

El jefe de policía llevó a la niña ante el rey de aquel país y le explicó que no sabían de dónde era ni cómo se llamaba.

El rey estuvo pensando un rato y luego dijo: “puesto que es una niña, que la traten como a todas las niñas...”.

Pero era difícil tratarla como a todas las niñas porque en aquel país todos los niños tenían nombre menos ella...

Y todos sabían cuál era su nacionalidad menos ella.

Era distinta de los otros niños y no le gustaban las mismas cosas que a ellos.

Y, aunque todos la querían mucho y eran muy buenos con ella, nadie consiguió que la niña dejara de ser distinta de los otros niños...

A los pocos días, el hijo del rey se puso muy enfermo. Los médicos dijeron que había que encontrar a alguien que tuviera una clase de sangre igual a la suya y hacerle una transfusión.

Analizaron la sangre de toda la gente del país... pero ninguna era igual que la del príncipe Luís Alberto. Y el rey estaba tristísimo porque su hijo se ponía cada vez peor.

A la niña sin nombre nadie la llamó, pero, como era muy lista, comprendió enseguida lo que pasaba. Estaba agradecida por lo bien que la habían tratado en aquel país, así es que ella misma se presentó para ofrecer su sangre por si servía...

Y resultó que la sangre de la niña sin nombre era la única que servía para curar al príncipe.

El rey se puso tan contento que le dijo a la niña: “Te daremos un pasaporte de este país, te casarás con mi hijo y desde ahora ya tendrás nombre: te llamarás Luisa Alberta...”.

Pero la niña no entendía lo que decía el rey. Y el rey, de pronto, cayó en la cuenta de que ella no necesitaba ser de aquel país ni llamarse Luisa Alberta...

Lo que necesitaba era volver a su propio país, ser llamada por su propio nombre, hablar su propio lenguaje y, sobre todo, vivir entre su propia gente. Había que intentar ayudarla, si era posible.

Así el rey envió mensajeros para que buscasen por todo el mundo y no parasen hasta encontrar el país y la gente de la niña sin nombre.

Al cabo de bastante tiempo, el mensajero que había ido al Polo volvió con la familia de la niña sin nombre.

Y por fin, la niña pudo reunirse con sus padres y sus hermanos, que estaban muy tristes desde que ella se había perdido.

Todos supieron entonces que se llamaba Monoukaki y que era una princesa polar. Lo que todavía no podía saberse es si se casaría o no con el príncipe Luis Alberto porque, al fin y al cabo, los dos eran demasiado jóvenes para casarse...

- ✓ Cadascú té la seva pròpia i única identitat.
- ✓ Cal reconèixer les persones pel que són i no pel que volem que siguin. Donar nom a algú i respectar-lo significa reconèixer i apreciar l'existència de l'altra persona.

4.7.5. EL GLOBO

Anthony de Mello, *La oración de la rana*

Un niño negro contemplaba extasiado al vendedor de globos de la feria, el cual era, evidentemente, un excelente vendedor: en un determinado momento, soltó un globo rojo, que se elevó por los aires, atrayendo a una multitud de posibles jóvenes clientes.

Luego soltó un globo azul, después una amarillo, a continuación un globo blanco... Todos ellos remontaron el vuelo hacia el cielo hasta que desaparecieron. El niño negro, sin embargo, no dejaba de mirar un globo negro que el vendedor no soltaba en ningún momento. Finalmente, le preguntó: "Señor, si soltara usted el globo negro, ¿subiría tan alto como los demás?"

El vendedor le sonrió comprensivamente al niño, soltó el cordel con que tenía sujeto el globo negro y, mientras éste se elevaba hacia lo alto, dijo: "No es el color lo que hace subir, hijo. Es lo que hay dentro."

- ✓ L'important és el que tenim dins.
- ✓ Per dins tots som iguals. Tots valem per igual.

4.7.6. L'ANEGUET LLEIG

Conte tradicional

Com cada estiu, a la Senyora Ànega es va posar a covar els seus ous i totes les seves amigues del corral estaven desitjoses de veure els seus aneguets, que sempre eren els més bonics de tots.

Va arribar el dia en què els aneguets van començar a obrir els ous a poc a poc i tots es van reunir al voltat del niu per a veure'ls per primer cop.

Un a un varen anar sortint, fins a sis preciosos aneguets, cadascun d'ells acompanyat pels crits d'alegria de la Senyora Ànega i de les seves amigues. Tan contentes estaven, que van trigar una mica a adonar-se'n que un ou, el més gran de tots set, encara no s'havia obert.

Tots van concentrar la seva atenció en l'ou que romania intacte, fins i tot els aneguets acabats de néixer, esperant veure algun signe de moviment.

Al cap de poc temps, l'ou es va començar a trencar i en va sortir un ànec somrient, més gran que els seus germans, però, sorpresa!, moltíssim més lleig i malgirbat que els altres sis...

La Senyora Ànega es moria de vergonya per haver tingut un aneguet tan lleig i el va apartar amb l'ala mentre atenia als altres sis.

L'aneguet es va quedar molt trist perquè se'n va adonar que allà no el volien ...

Van passar els dies i el seu aspecte no millorava, al contrari, empitjorava, ja que creixia molt ràpid, era molt prim i malgirbat, a més de bastant maldestre.

Els seus germans li feien bromes pesades i se'n reien constantment, dient-li lleig i maldestre.

L'aneguet va decidir que havia de buscar un lloc on pogués trobar amics que de veritat el volguessin a pesar del seu aspecte desastrós i un matí, molt aviat, abans que es llevés ningú del graner, va fugir per un forat de la tanca.

Així arribà a una altra granja, on una vella el va recollir i l'aneguet va creure que havia trobat un lloc on per fi l'estimarien i el cuidarien, però també es va equivocar, ja que la vella era malvada i només volia que el pobre aneguet li servís de primer plat. I se n'anà d'allà corrent.

Va arribar l'hivern i l'aneguet lleig quasi es mor de gana, doncs havia de buscar menjar entre el gel i la neu i havia de fugir de caçadors que pretenien disparar-li.

Al final va arribar la primavera i l'aneguet va passar per un estany on va trobar les aus més belles que mai havia vist fins aleshores. Eren elegants, gràcils i es movien amb tanta distinció que es va sentir totalment acomplexat perquè ell era molt maldestre. De totes formes, com no hi tenia res a perdre s'hi va apropar i els va preguntar si podia banyar-se també.

Els cignes, doncs eren cignes les aus que l'aneguet va veure a l'estany, li van respondre:

Doncs es clar que sí, ets un dels nostres!

I l'aneguet va respondre

No us burleu de mi! Ja sé que sóc lleig i malgirbat, però us heu de riure de mi per això

Mira el teu reflex a l'estany - li van dir ells - i veuràs que no et mentim.

L'aneguet es va introduir incrèdul a l'aigua transparent i el que va veure el va deixar meravellat. Durant el llarg hivern s'havia transformat en un cigne preciós!. Aquell aneguet lleig i malgirbat era ara el cigne més blanc i elegant de tots els que hi havia a l'estany.

Així fou com l'aneguet lleig es va unir als seus i fou feliç per sempre.

- ✓ Moltes vegades no sabem que dins nostre s'amaga un bell cigne, i ignorar-ho ens fa mostrar-nos als altres com si fóssim aneguets lletjos, és a dir, molt menys del que podem arribar a ser.
- ✓ Creure's que un és menys del que és impossibilita créixer i tirar endavant.
- ✓ Moltes vegades es necessita d'una tercera persona que ens ajudi veure aquells petits tresors que amaguem...
- ✓ Cal saber reconèixer el que hi ha de bo dins d'un mateix i ser assertiu.
- ✓ No es pot menysprear una persona només pel seu físic, perquè podem deixar escapar el gran tresor que duu dins.
- ✓ L'aneguet lleig és un conte que mostra molt evidentment conflictes de *bullying* en què una persona del grup és marginada fins a l'exclusió.

4.8. CODI COMÚ

4.8.1. EL LENGUAJE DE LA MÚSICA

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Durante un ensayo con la orquesta, el director le dijo al trompetista: “Pienso que este pasaje requiere... ¿cómo se lo diría yo?... un enfoque más wagneriano...; no sé si me explico... Quiero decir: algo más enérgico, por así decirlo; algo más acentuado, con más cuerpo, más profundo, más...”

El trompetista le interrumpió: “¿Quiere que toque más fuerte, señor?”

“¡Sí, eso es lo que quiero decir!”, fue todo cuanto pudo decir el pobre director.

- ✓ Tenim diferents maneres de referir-nos a una mateixa cosa. Cal posar-ho en comú perquè ens puguem entendre.

4.8.2. LAS UVAS

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Un persa, un árabe, un turco y un griego, hambrientos, andan errantes por el desierto. Soñador, el persa evoca el sabor de los “angûrs” y le entran ganas de comer en ese mismo momento unos cuantos. El árabe observa que serían mucho más agradable comer “inabs”. El turco le replica afirmando que unos “uzums” serían más indicados en su situación. El griego promete un placer aún mayor ponderando las virtudes de los “iztafils”.

Queriendo tener todos la última palabra, los cuatro hombres ponen a pelearse. Cuando están a punto de llegar a las manos, un sabio, acertando a pasar por su camino, comprende la razón de su disputa y les calma enseguida diciéndoles:

¡Dejad ya de pelearos! Pues habláis de lo mismo. Lo que todos vosotros queréis no es sino comer uva. Ésta se llama “angûr” en persa, “inab” en árabe, “uzum” en turco y “iztafil” en griego.

- ✓ Moltes discussions s’originen perquè utilitzem diferents paraules per referir-nos al mateix. Ens trobem davant de pseudoconflictes, malentesos, que si no es solucionen, poden degenerar en un conflicte real.
- ✓ És important parlar dins un mateix codi per evitar aquests malentesos.

4.9. ESCOLTA ACTIVA

4.9.1. LA CAJA DE BESOS

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Hace ya un tiempo, un hombre castigó a su pequeña niña, de tres años, por desperdiciar un rollo de papel de envoltura dorada.

El dinero era escaso en esos días, por lo que explotó en furia cuando vio a la niña tratando de envolver una caja para ponerla debajo de un árbol de Navidad. Sin embargo, la niña le llevó el regalo a su padre, a la siguiente mañana, y dijo:

-Esto es para ti, papito.

Él se sintió avergonzado de su reacción de furia, pero éste volvió a explotar cuando vio que la caja estaba vacía. Le volvió a gritar, diciendo:

-¿No sabes que cuando das un regalo a alguien se supone que debe haber algo dentro?

La pequeñita miró hacia arriba, con lágrimas en los ojos, y dijo:

-Oh, papito, no está vacía; yo soplé besos dentro de la caja; todos para ti, papá.

El padre se sintió morir; posó sus brazos alrededor de su niña y le suplicó que le perdonara.

Se ha dicho que el hombre guardó esa caja dorada cerca de su cama por años, y siempre que se sentía derrumbado, tomaba de la caja un beso imaginario y recordaba el amor que su niña había puesto ahí.

- ✓ Moltes vegades no escoltem els missatges que els altres ens donen. Si escoltéssim activament i paréssim més atenció a les persones del voltant ens estalviaríem discussions absurdes.
- ✓ Cal escoltar els motius i les raons de l'altre abans d'explotar, caure en recriminacions o prendre decisions.

4.10. RESPECTE

4.10.1. EL PLAT DE FUSTA

(Conte popular espanyol) Pujol i Pons, Esteve, *El gran llibre dels Contes amb Valors*.

Hi havia una vegada una família formada pel matrimoni, el fill de nou anys i l'avi. Entre ells hi havia una bona harmonia. El pare i la mare treballaven per fer tirar endavant la casa i tots dos s'ocupaven de les tasques de la llar. El noi anava a escola, i era un bon estudiant i molt enginyós. Quan no era a estudi, es divertia jugant amb els seus amics com feien tots els nois d'aquest món.

L'avi ja era molt gran, i s'havia passat tota la vida treballant amb les seves mans de sol a sol. Malgrat això, la fatiga mai l'havia vençut per tal de proveir de menjar i benestar a la seva família. Però tants afanys i tan prolongats li havien cobrat un tribut dolorós: les mans li tremolaven com les fulles d'un arbre sota el ven de la tardor. Tot i que s'esforçava molt, sovint li queien de les mans els objectes, i de vegades es trencaven i s'esmicolaven quan espetegaven contra terra.

Durant els àpats, no l'encertava en dur la cullera a la boca, i vessava el contingut damunt de les tovalles. Per mirar d'evitar-ho, procurava acostar-se al plat, però sovint acabava per terra

trencat al damunt de les rajoles del menjador. I així un dia i un altre. Li sabia molt de greu i es disculpava cada vegada que li passaven aquests contratemps. Hauria volgut conservar el vigor que tenia quan era jove. La mare, que era la seva filla, dissimulava tant com li era possible per tal de no avergonyir-lo.

- No et preocupis, avi. Això li pot passar a qualsevol – li deia mentre l’acariciava suaument amb les mans.

Després recollia els trossos del terra tan discretament com podia. Però el pare, el seu gendre, no tenia els mateixos sentiments. Estava molt molest amb les tremolors de l’avi. Al final va prendre una decisió que va sorprendre i contrariar la resta de la família: des d’aquell dia, l’avi menjaria a banda de la taula familiar i faria servir un plat de fusta. D’aquesta manera no embrutaria les estovalles ni trencaria la vaixela.

Des d’aleshores l’avi dinava i sopava en un racó del menjador amb el seu plat de fusta. Bellugava el cap a poc a poc amb resignació, i de tant en tant s’eixugava unes llàgrimes que li queien per les galtes. Era molt dur acceptar aquella humiliació. Durant els àpats hi havia un silenci fred, incòmode; havien desaparegut les converses tranquil·les i els somriures. I així van passar unes quantes setmanes. Una tarda, quan el gendre va tornar a casa, va trobar el seu fill embrancat en una tasca misteriosa: el noi treballava afanyadament un tros de fusta amb un ganivet de cuina. Treia encenalls amb molta cura, com si fos un hàbil mestre artesà. El pare el va observar i, ple de curiositat, li va dir:

- Què estàs fent, fill, tan concentrat? És un treball manual que t’han manat fer a l’escola?
- No, papa – va respondre el noi.
- Potser fas un regal per a la mama? – va insistir el pare.
- Tampoc és un regal – va contestar el noi sense alçar la vista.
- Aleshores, què és? No m’ho pots explicar?
- I és clar que sí, papa. Estic fent un plat de fusta per al dia que tu siguis vell i et tremolin les mans.

I així va ser com l’home va aprendre la lliçó, i des d’aleshores l’avi va tornar a seure a la taula amb tota la família.

✓ Respectar és tractar a l’altre com si fossis tu mateix.

4.11. VERITAT

4.11.1. EL ZORRO ROJO

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Habiéndose colado en el interior del taller de un tintorero, un zorro cayó dentro de una tina que contenía una disolución de color rojo. Consiguió salir de la tina y escapar al bosque, pero se llevó consigo el rastro de su visita: su pelaje había adquirido una coloración de un rojo vivo.

Su nueva apariencia inquietó e intrigó a los demás zorros del bosque. Valiéndose de esta particularidad, se hizo fácilmente con el poder. Impresionados todos, los otros zorros aceptaron servirle y venerarle como a un rey. Los días transcurrieron tranquilos y prósperos en su nueva comunidad, pero, con la llegada del invierno, se multiplicaron las lluvias y poco a

poco se fue diluyendo el tinte. Los otros zorros terminaron por darse cuenta de que habían sido víctimas de un embaucamiento y lo expulsaron.

- ✓ La veritat és imprescindible per a resoldre qualsevol conflicte.
- ✓ Les mentides sempre acaben sent descobertes.
- ✓ El poder sustentat en mentides, no és realment poder.

4.12. CREATIVITAT/SERENDIPIA

4.12.1. EL HOMBRE MÁS ESTÚPIDO DEL MUNDO

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*

Erase una vez dos hermanos. Uno de ellos tenía siempre la suerte contraria al otro. El que no tenía ninguna, muy miserable, fue un día a hacerle una visita al otro que residía en un palacio. En la puerta, vio a un gnomo azul. Le preguntó:

- ¿Quién eres?
- Soy la suerte de tu hermano- respondió el pequeño ser.
- ¿Quieres entrar a mi servicio?- imploró el desventurado.
- Eso es imposible- replicó el gnomo azul-. Pues soy la suerte de tu hermano y en ningún caso puedo ser la tuya.
- ¿Y dónde se encuentra la mía?- preguntó el joven.
- Es un pequeño gnomo verde que vive en la cima de esa montaña. ¡Ve a buscarle! Duerme. Puedes despertarle, si quieres.
- ¡Me voy para allí corriendo!-replicó el desventurado, muy excitado ante la idea de tener por fin suerte.

Entonces empezó a trepar por la montaña, pero, al doblar una enorme roca, se topó de manos a boca con un león amenazante. El desventurado le dijo al animal con voz suplicante:

- ¡Pequeño león, no me hagas daño ahora! Pues voy a despertar a mi suerte. Hazme la pregunta que quieras que ella te responderá, pues está llena de sabiduría.
- Bien, te dejo pasar-replicó el león-. De todas formas, estás obligado a volver por aquí. Mi pregunta es la siguiente. Pregúntale a tu suerte por qué tengo hambre todo el tiempo y cuándo será ésta saciada.

Nuestro buen hombre reanudó su camino y encontró en la cima de la montaña a un gnomo verde dormido. Tras despertarle, le dijo:

- ¡Espera! Antes de que me digas nada, es preciso que vuelva a hablar con el león. ¡Respóndeme! ¿Cuándo dejará de tener hambre?
- Dejará de tener hambre cuando se coma el cerebro del hombre más estúpido del mundo-respondió el gnomo.

El joven, dejando allí a su suerte, volvió a bajar para ver al felino.

- ¡Ya tengo la respuesta! –exclamó-. Cuando te comas el cerebro del hombre más estúpido del mundo entonces te sentirás, por fin, saciado.
- ¡Muy bien! ¡Voy a devorarte, ya que ése no es otro que tú! –dijo el león arrojándose sobre él y zampándose de dos bocados.

- ✓ S'ha d'estar alerta per aprofitar els cops de sort quan els tens davant.

4.12.2. EL INFORTUNIO DE LA OSTRA

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Una ostra divisó una perla suelta que había caído en una grieta de la roca en el fondo del océano. Tras grandes esfuerzos, consiguió recobrar la perla y depositarla sobre una hoja que estaba justamente a su lado.

Sabía que los humanos buscaban perlas y pensó: "Ésta perla les tentará, la tomarán y me dejarán a mí en paz".

Sin embargo, llegó por allí un pescador de perlas cuyos ojos estaban acostumbrados a buscar ostras, no perlas cuidadosamente depositadas sobre un hoja.

De modo que se apoderó de la ostra -la cual no contenía perla, por cierto- y dejó que la perla rodara hacia abajo y cayera de nuevo en la grieta de la roca. Quedose así nuestro buscador de perlas con ostra y sin perla, y la ostra contrariada por la ceguera del pobre pescador.

- ✓ Sovint tenim la solució més a prop del que ens pensem.
- ✓ Cal que reeduquem la nostra mirada perquè pugui trobar allò que no està acostumat a trobar: la solució.

4.12.3. CREATIVIDAD FRENTE A LOS PROBLEMAS

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Cuenta una antigua leyenda que en la Edad Media un hombre muy virtuoso fue injustamente acusado de haber asesinado a una mujer.

En realidad, el verdadero autor era una persona muy influyente del reino y por eso, desde el primer momento se procuró un expiatorio para encubrir al culpable.

El hombre fue llevado a juicio ya conociendo que tendría escasas o nulas oportunidades de escapar del terrible veredicto... ¡la horca!

El juez, también confundido, cuidó no obstante de dar todo el aspecto de un juicio justo; por ello, dijo al acusado:

-Conociendo tu fama de hombre justo y devoto del Señor, vamos a dejar en manos de Él tu destino. Vamos a escribir, en dos papeles separado, las palabras "culpable" e "inocente". Tú escogerás y será la mano de Dios la que decida tu destino.

Por supuesto, el corrupto funcionario había preparado dos papeles con la misma leyenda: CULPABLE, y la pobre víctima, aún sin conocer los detalles, se daba cuenta que el sistema propuesto era una trampa. No había escapatoria.

El juez conminó al hombre a tomar uno de los papeles doblados. Éste respiró profundamente, quedó en silencio unos cuantos segundos con los ojos cerrados y cuando la sala comenzaba ya a impacientarse abrió los ojos, y con una extraña sonrisa tomó uno de los papeles y, llevándolo a su boca, lo engulló rápidamente.

Sorprendidos e indignados los presentes, le reprocharon airadamente:

-¿Pero qué hizo? ¿Y ahora? ¿Cómo vamos a saber el veredicto?

-Es muy sencillo- respondió el hombre-. Es cuestión de leer el papel que queda, y sabremos lo que decía el que me tragué.

Con rezongos y enojo mal disimulados debieron liberar al acusado y jamás volvieron a molestarlo.

- ✓ Ser creatiu i utilitzar la imaginació pot ser molt útil encara quan tot sembla perdut.
- ✓ Albert Einstein va dir: En els moments de crisi, només la imaginació és més important que el coneixement.

4.13. EMPOWERMENT

4.13.1. DESEMPODERAMIENTO

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Un hombre le ofreció a su hija de doce años una propina si cortaba el césped del jardín. La muchacha puso manos a la obra con todo entusiasmo, y al anochecer había quedado perfectamente cortado todo el césped... a excepción de una de las esquinas del mismo.

Cuando el padre le dijo que no podía darle la propina convenida, porque no había cortado todo el césped, ella le replicó que no le importaba, pero que no cortaría aquel trozo de césped.

Intrigado por conocer el motivo, el padre se acercó a examinar el lugar en cuestión y vio que, justamente en el centro de la zona que había quedado sin cortar, había un enorme sapo. La muchacha había sentido demasiada compasión como para atropellarlo con el cortacésped.

- ✓ Cal educar en la desobediència, per crear persones ètiques i morals.
- ✓ Hi ha relacions d'autoritat i subordinació que poden dur-nos a fer coses amb les que no combreguem. Cal empoderar al dèbil perquè pugui enfrontar-se a l'autoritat.

4.13.2. LOS NIÑOS DE LOS CUENTOS

Colección *Los Derechos del niño*.

Principio 1: El niño disfrutará de todos los derechos enunciados en esta Declaración. Estos derechos serán reconocidos a todos los niños sin excepción alguna ni distinción... por motivos de raza, color, sexo... origen social, posición económica, nacimiento...

Un día los niños que vivían dentro de los cuentos se empezaron a enfadar: Cenicienta, Almedrita, Blancanieves, Pulgarcito, Mowgli, Caperucita, Hänsel y Gretel...

... el niño molinero de El Gato con Botas, Peter Pan y sus amigos, el Sastrecillo Valiente, Alicia y todos los demás niños que viven en los cuentos.

Así es que decidieron marcharse de los libros.

Desde aquel momento hasta las abuelitas se olvidaron de lo que era contar un cuento. Y los niños empezaron a aburrirse.

Todos los niños del mundo se aburrían.

Así es que los padres del mundo se reunieron y exigieron a los personajes de los cuentos que volvieran inmediatamente.

Los personajes dijeron que no pensaban volver; y les explicaron sus quejas...

Hänsel y Gretel querían ir a u colegio y no estar siempre encerrados comiendo chocolate en la casa de la bruja.

Mowgli estaba harto de vivir en la selva; quería vivir en una ciudad donde hubiera más niños y menos animales.

A Caperucita le molestaba pasarse el día asustada por el lobo.

Blancanieves no podía soportar a su madrastra. ¡Siempre mirándose al espejo mágico...!

Pulgarcito y sus hermanos querían tener comida en casa. No querían ser abandonados en el bosque por sus padres ni correr el riesgo de caer en manos del ogro.

Almendrita quería tener un tamaño normal.

Centocienta estaba cansadísima de tanto trabajar y trabajar.

Cuando los niños de los cuentos acabaron de contar sus quejas, los padres se quedaron muy sorprendidos. Pero se sorprendieron más todavía cuando sus propios hijos dijeron que muchos de ellos tenían los mismos problemas: unos pasaban hambre, otros no tenían colegios, algunos estaban desatendidos por las personas mayores, bastantes sufrían miedo y malos tratos... ¡Y, encima, se habían quedado sin cuentos!

Al oír aquello, los niños de los cuentos se quedaron preocupadísimos.

Hablaron mucho entre ellos y, por fin, dijeron a los padres: “Hemos pensado que, como nuestras aventuras siempre terminan bien, y, además, ya nos hemos acostumbrado a ellas, no nos importa tanto volver a los cuentos... Pero sólo lo haremos si vosotros cumplís estas diez condiciones con vuestros niños.” Y les dieron un papel con los diez derechos universales del niño.

Los padres prometieron que intentarían cumplir las diez condiciones. Y des de entonces cada día hay más padres que lo intentan. No siempre lo consiguen, pero, al menos, los personajes de los cuentos han vuelto a los libros y los niños del mundo pasan muy buenos ratos con ellos.

✓ A vegades cal ser actiu i actuar contra aquelles estructures i aquell ordre establert que provoca injustícies. Només així és possible transformar les coses.

4.14. PERDÓ

4.14.1. ¿OLVIDAR O SUPERAR?

Anthony de Mello, *La oración de la rana*

Un ex-convicto de un campo de concentración nazi fue a visitar a un amigo que había compartido con él tan penosa experiencia.

“¿Has olvidado ya a los nazis?”, le preguntó a su amigo.

“Sí.”

“Pues yo no. Aún sigo odiándolos con toda mi alma.”

“Entonces”, le dijo apaciblemente su amigo, “aún siguen teniéndote prisionero.”

- ✓ Per superar un conflicte i passar pàgina cal perdonar a les persones implicades pels fets ocorreguts. Ara bé, perdonar no significa oblidar.

4.14.2. UN CLAVO EN LA PUERTA

Rosario Gómez, *Cuentos con alma*.

Tenía muy mal carácter. Su padre le dio una bolsa de clavos y le dijo que cada vez que perdiera la paciencia, debería clavar un clavo detrás de la puerta. El primer día, el muchacho clavó treinta y siete clavos detrás de la puerta.

Las semanas que siguieron, a medida que él iba aprendiendo a controlar su genio, clavaba cada vez menos clavos detrás de la puerta. Descubrió que era más fácil controlar su genio que clavar clavos detrás de la puerta.

Llegó el día en que pudo controlar su genio durante todo el día. Después de informar a su padre, éste le sugirió que retirara un clavo cada día que lograra controlar su carácter. Los días pasaban y el joven pudo al final anunciar a su padre que no quedaban más clavos para retirar de la puerta.

Su padre le tomó de la mano y lo llevó hasta la puerta. Le dijo:

-Has trabajado duro, hijo mío; pero mira todos esos agujeros en la puerta. Nunca más será la misma. Cada vez que tú pierdes la paciencia, dejas cicatrices exactamente como las que aquí ves.

Tú puedes insultar a alguien y retirar lo dicho, pero del modo como se lo digas le devastará, y la cicatriz perdurará para siempre. Una ofensa verbal es tan dañina como una ofensa física.

- ✓ Hem de ser conscients, que cada conflicte en el que ens trobem, cada violència que practiquem, es pot solucionar, es pot reparar, però sempre queda una marca que no permet oblidar.

4.15. COOPERACIÓ

4.15.1. LA SOPA DE PEDRES

(Conte tradicional, explicat per Xesco Boix)

En un país en guerra, un soldat ferit anava buscant un indret on poder recuperar-se. Va arribar a un poblet; aquest semblava desert, i totes les cases s'alçaven al voltant d'una plaça rodona. Vet aquí que el soldat trucà a la porta de la casa que semblava més nova. Al cap d'una estona, li mig obrí una dona que duia un nen en braços.

- Podríeu atendre un pobre soldat, ferit de guerra?

- Aneu-vos-en d'aquí! - féu la dona -. Que no sabeu que en aquest poble passem fam i mil i una necessitats? El poc que tenim cal que ho donem als nostres fills!

El pobre soldat ho anà intentant de casa en casa. Però la resposta sempre era la mateixa: NO!

Ja desanimat, i a punt de marxar del poble, va sentir les veus d'unes noies joves. Les veus provenien del riu. El soldat tingué una bona idea.

- Hola noies! Què feu?

- Rentem la roba de les nostres famílies. Ho fem amb sorra i aigua perquè no tenim detergents. Tenim una gana ...

- Ep, doncs jo us puc fer una sopa boníssima. Sí, una sopa de pedres!

- Una sopa de pedres? (les noies es van posar a riure. Es pensaven que el soldat estava boig) I com la faràs aquesta sopa?

- Que ho voleu veure? Doncs veniu a la plaça, que us ensenyaré a fer-la.

Les noies seguien el soldat disposades a prendre-li el pèl una estona. Quan arribaren a la plaça...

- Primer necessito una olla gran i vella!

- A casa en tinc una! - digué la noia més riallera -.

El soldat omplí l'olla amb aigua i començà de posar-hi pedres, moltes i variades. Quan feia una estona que remenava el soldat tastà l'aigua calenta i digué:

- Bona, molt bona! Però potser hi falta un punt de sal ...

- Jo te'n portaré - féu una de les noies.

Al cap d'una estona:

- Ara li falta ... una mica de tomàquet.

I així els anava demanant:

- Una mica de ceba ... una mica de patata ... un pollastre ... una mica de pastanaga ... una mica de ...

L'estona passava. I l'olor que sortia de la gran i vella olla arribava a cadascuna de les cases del poble. La gent, morta de gana, sortia de llurs cases i es dirigia cap al centre de la plaça. Tothom duia un plat buit i ressec. El bon soldat es compadí d'aquella gent i començà de posar brou i més brou en els plats buits que portaven. Tothom en menjà tant com volgué. A la fi, totes les famílies del poble havien après que compartint el poc que tenien podien tirar endavant.

- Queda't amb nosaltres, si us plau! - suplicava la gent del poble unànimement al soldat -. Et guardarem i et mantindrem tant de temps com vulguis!

- Gràcies de tot cor, però he d'anar a d'altres pobles a fer el mateix. Suposo que hi ha molta gent que encara no ha après a compartir.

Tant de bo el bon soldat arribi a tots els racons de la terra.

- ✓ La suma d'esforços sempre beneficia a la comunitat.
- ✓ Tothom té sempre alguna "pedra" per afegir a la sopa per petita que sigui.

4.15.2. LA LEYENDA DEL ARCO IRIS

<http://blogs.diariovasco.com/index.php/cuentameuncuento?cat=1028>

Cuentan que hace mucho tiempo los colores empezaron a pelearse. Cada uno proclamaba que él era el más importante, el más útil, el favorito.

El verde dijo: "Sin duda, yo soy el más importante. Soy el signo de la vida y la esperanza. Me han escogido para la hierba, los árboles, las hojas. Sin mí todos los animales morirían. Mirad alrededor y veréis que estoy en la mayoría de las cosas".

El azul interrumpió: "Tú sólo piensas en la tierra, pero considera el cielo y el mar. El agua es la base de la Vida y son las nubes las que la absorben del mar azul. El cielo da espacio, y paz y serenidad. Sin mi paz no seríais más que aficionados.

El amarillo soltó una risita: "¡Vosotros sois tan serios! Yo traigo al mundo risas, alegría y calor. El sol es amarillo, la luna es amarilla, las estrellas son amarillas. Cada vez que miráis a un girasol, el mundo entero comienza a sonreír. Sin mí no habría alegría".

A continuación tornó la palabra el naranja: "Yo soy el color de la salud y de la fuerza. Puedo ser poco frecuente pero soy precioso para las necesidades internas de la vida humana. Yo transporto las vitaminas más importantes. Pensad en las zanahorias, las calabazas, las naranjas, los mangos y papayas. No estoy, todo el tiempo dando vueltas, pero cuando coloreo el cielo en el amanecer o en el crepúsculo mi belleza es tan impresionante que nadie piensa en vosotros".

El rojo no podía contenerse por más tiempo y saltó: "yo soy el color del valor y del peligro. Estoy dispuesto a luchar por una causa. Traigo fuego a la sangre. Sin mí la tierra estaría vacía como la luna. Soy el color de la pasión y del amor; de la rosa roja, la flor de pascua y la amapola".

El púrpura enrojeció con toda su fuerza. Era muy alto y habló con gran pompa: "Soy el color de la realiza y del poder. Reyes, jefes de Estado, obispos, me han escogido siempre, porque el signo de la autoridad y de la sabiduría. La gente no me cuestiona; me escucha y me obedece".

El añil habló mucho más tranquilamente que los otros, pero con igual determinación: "Pensad en mí. Soy el color del silencio. Raramente repararéis en mí, pero sin mí todos seríais superficiales. Represento el pensamiento y la reflexión, el crepúsculo y las aguas profundas. Me necesitáis para el equilibrio y el contraste, la oración y la paz interior.

Así fue cómo los colores estuvieron presumiendo, cada uno convencido de que él era el mejor. Su querella se hizo más y más ruidosa. De repente, apareció un resplandor de luz blanca y brillante. Había relámpagos que retumbaban con estrépito. La lluvia empezó a caer a cántaros, implacablemente. Los colores comenzaron a acurrucarse con miedo, acercándose unos a otros buscando protección.

La lluvia habló: “Estáis locos, colores, luchando contra vosotros mismos, intentando cada uno dominar al resto. ¿No sabéis que Dios os ha hecho a todos? Cada uno para un objetivo especial, único, diferente. Él os amó a todos. Juntad vuestras manos y venid conmigo”.

Dios quiere extenderos a través del mundo en un gran arco de color, como recuerdo de que os ama a todos, de que podéis vivir juntos en paz, como promesa de que está con vosotros, como señal de esperanza para el mañana”. Y así fue como Dios usó la lluvia para lavar el mundo. Y puso el arco iris en el cielo para que, cuando lo veáis, os acordéis de que tenéis que teneros en cuenta unos a otros.

- ✓ Posar el “jo” per davant de tot sempre genera conflicte.
- ✓ Cada un dels colors és bonic i té la seva raó de ser, però es necessiten els uns als altres, són interdependents.
- ✓ Quan col·laboren el resulta tés únic, perquè cap color sol podria obtenir un arc de Sant Martí.

4.15.3. ELS SET VÍMETS

Enriqueta Capdevila, *Gira la roda* (Adaptació de la paràbola de los siete mimbres, Trinidad Coelho.)

Hi havia una vegada un home que tenia set fills. El més gran tenia vint-i-quatre anys, era molt fort i deien que era el més valent del poble. El germà petit tenia quatre anys. El pare va agafar una malaltia greu i, pensant en la mort, cridà els fills i els va dir:

- Fills meus, sé que no viuré gaire més, però, abans de morir, us demano que cadascun de vosaltres vagi a buscar un vímet sec i el porti.
- Jo també? – va preguntar el fill més petit.
- Tu també – respongué el pare.

Els set fills sortiren a complir el desig del pare. Ara l'un, ara l'altre, tots van tornar amb un vímet sec.

Quan hi van ser tots, el pare agafà el vímet que havia portat el fill gran i el va donar al més petit.

- Parteix-lo! – digué el pare.

I l'infant el va partir amb molta facilitat. El pare va fer que tots els germans anessin donant, un a un, el vímet que havien portat al germà petit i aquest els anà partint, d'un a un, sens cap esforç.

Després el pare va dir:

- Aneu un altre cop a buscar un vímet cada un i porteu-lo.

Els fills no entenien què volia fer el pare, però van sortir per complir el seu desig.

Quan van tornar a estar tots junts, el pare agafà tots els vímets, en va fer un feix i el va lligar ben fort amb un jonc. Donà el feix al fill gran i li va dir:

- Parteix-lo!

El fill gran ho va intentar, però no va poder.

- No pots? – preguntà el pare.
- No, pare, no puc – va respondre el fill gran.
- Algú de vosaltres pot partir-lo? Proveu-ho! – digué el pare.

Els fills ho van intentar, però no ho aconseguiren. Aleshores el pare els va dir:

- Fills meus, el més petit de vosaltres ha partit tots els vímets un a un i ni el més gran ni cap de vosaltres no els pot partit tots junts. Doncs bé, recordeu això i el que ara us diré: mentre estigueu units, com a germans que sou, ningú no es burlarà de vosaltres, ni us farà mal, ni us guanyarà. Però si us separeu, si no esteu units, us guanyaran amb facilitat.

El pare va morir i els fills visqueren feliços perquè van cultivar la germanor ajudant-se els uns als altres, sense que cap força aconseguís separar-los.

- ✓ La unió fa la força.
- ✓ Encara que individualment siguem dèbils, cooperant ens fem forts.

4.16. SOLUCIONS ESTRUCTURALS

4.16.1. DIÓGENES

Anthony de Mello, *La Oración de la rana*.

Estaba un día Diógenes plantado en la esquina de una calle y riendo como un loco.

“¿De qué te ríes?”, le preguntó un transeúnte.

“¿Ves esa piedra que hay en medio de la calle? Desde que llegué aquí esta mañana, diez personas han tropezado en ella y la han maldecido, pero ninguna de ellas se ha tomado la molestia de retirarla para que no tropezaran otros”.

- ✓ Mentre el canvi no sigui estructural tothom seguirà topant amb la mateixa pedra.

4.17.2. ANTE LO CALIENTE

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Mulla había puesto a calentar miel en el fuego, cuando se presentó un amigo de improvisto. Una vez que la miel empezó a hervir, Mulla le ofreció un poco de ella al visitante. Le sirvió en un tazón muy caliente con el que el otro se quemó. Mulla cogió entonces un abanico y lo agitó encima del pote, que seguía en el fuego para enfriar la miel.

- ✓ De què serveix ventar el cassó perquè es refredi si no es treu del foc? De què serveixen les solucions si són només un pedaç que no canvien l'error estructural?

4.17. ESPERANÇA

4.17.1. LOS DOS RATONES Y EL JARRO DE LECHE

(conegut també com el Conte de les dos Granotes divulgat per Jorge Bucay)

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*

Dos ratoncitos cayeron dentro de un jarro de leche. Al ser el borde del jarro demasiado alto, quedaron atrapados en el recipiente y se pusieron a nadar frenéticamente so pena de hundirse. Llevaban agitándose así desde hacía un buen rato cuando uno de los dos perdió toda la esperanza y abandonó la lucha. Dejó de nadar y se ahogó. El otro, extenuado, decidió seguir luchando hasta el límite extremo de sus fuerzas. Nadó y nadó sin descanso. De repente, la leche se convirtió en mantequilla y, apoyándose sobre esta nueva materia, el ratoncillo saltó por encima del borde y escapó.

- ✓ L'esperança és clau perquè dóna les forces que ajuden a seguir lluitant per assolir l'objectiu i canviar les coses.

4.18. CONSTÀNCIA/COMPROMÍS

4.18.1 LA TIENDA

Anthony de Mello, *La oración de la Rana*.

Una mujer soñó que entraba en una tienda recién inaugurada en la plaza del mercado y, para su sorpresa, descubrió que Dios se encontraba tras el mostrador.

“¿Qué vendes aquí?”, le preguntó.

“Todo lo que tu corazón desee”, respondió Dios.

Sin atreverse casi a creer lo que estaba oyendo, la mujer se decidió a pedir lo mejor que un ser humano podría desear: “Deseo paz de espíritu, amor, felicidad, sabiduría y ausencia de todo temor”, dijo. Y luego, tras un instante de vacilación, añadió: “No sólo para mí, sino para todo el mundo”.

Dios se sonrió y dijo: “Creo que no me has comprendido, querida. Aquí no vendemos frutos. Únicamente vendemos semillas”.

- ✓ Els fruits no es compren, sinó que està en les nostres mans saber plantar les llavors i amb constància i compromís fer-les créixer.

4.18.2. SILENCI

Anthony de Mello, *La oración de la Rana*.

Cuatro monjes decidieron caminar juntos en silencio durante un mes. El primer día, todo fue estupendamente, pasado el primer día, uno de los monjes dijo: “Estoy dudando de si he cerrado la puerta de mi celda antes de salir del monasterio”.

Y dijo otro de ellos: “¡Estúpido! ¡Habíamos decidido guardar silencio durante un mes, y vienes tú a romperlo con esa tontería!”

Entonces dijo el tercero: “¿Y tú, qué?” ¡También tú acabas de romperlo!”

Y el cuarto monje dijo: “¡A Dios gracias, yo soy el único que aún no ha hablado!”

- ✓ Cal ser constants en les nostres decisions, sinó difícilment assolirem els nostres objectius.

4.19. PACIÈNCIA

4.19.1. EL PRISIONERO Y EL ESCARABAJO

Alejandro Jodorowsky, *La sabiduría de los cuentos*.

Un hombre estaba encarcelado de por vida en lo alto de una torre. Como no aceptaba esta separación, su mujer tomó la decisión de ayudarlo a escapar. Cogió un escarabajo y tras haber atado con delicadeza un hilo de seda extremadamente delgado al insecto, untó sus antenas con una gota de miel. Lo depositó al pie de la torre, con las antenas dirigidas hacia lo alto. El insecto, en su afán de alcanzar la miel, trepó tanto que llegó a la ventana del prisionero. Éste, tras haber dejado libre al escarabajo, tiró del hilo de seda. En su extremo había un hilo bramante, al bramante una cuerdecilla y finalmente a la cuerdecilla una sólida cuerda que el hombre utilizó para descender de la torre y huir con su mujer.

Jodorowsky diu respecte aquest conte: “ *A veces, es preciso comprometerse en una acción o en un trabajo paso a paso, con paciencia y sin afligirse por la falta de resultados inmediatos. ¡Paciencia! Una paciencia infinita ante tus amigos, ante la realidad...*”

- ✓ Els resultats mai són immediats. Cal treballar a poc a poc i amb paciència.
- ✓ Les presses poden fer que no veiem que a l'altra banda del fil de seda hi hagi la solució per poder sortir de la torre.

4.20. CULTURA DE PAU

4.20.1. DESTRUIR O CREAR

Anthony de Mello, *La oración de la rana*

En cierta ocasión, Buda se vio amenazado de muerte por un bandido llamado Angulimal.

“Sé bueno”, le dijo Buda, “y ayúdame a cumplir mi último deseo. Corta una rama de ese árbol.”

Con un golpe de su espada, el bandido hizo lo que le pedía Buda. “¿Y ahora qué?”, le preguntó a continuación.

“Ponla de nuevo en su sitio”, dijo Buda.

El bandido soltó una carcajada: “¡Debes de estar loco si piensas que alguien puede hacer semejante cosa!”

“Al contrario”, le dijo Buda, “eres tú el loco al pensar que eres poderoso porque puedes herir y destruir. Eso es cosa de niños. El poderoso es el que sabe crear y curar.”

- ✓ La destrucció i la violència són les dues vies ràpides per a resoldre els conflictes.
- ✓ Més poderós, però, és qui sap crear i construir que no destruir.

5. BIBLIOGRAFIA

- Bettelheim, Bruno, *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*, Crítica, Barcelona, 2002.
- Boqué, M^{re}Carme, Codó, Mireia i Escoll, Margarita, *El benestar a l'aula, Eines per a l'acció tutorial (1) i (2)*, Prevenió Risc Escolar, Barcelona 2008.
- Boqué, M^{re}Carme, *Cultura de mediación y cambio social*, Gedisa, Barcelona, 2003.
- Bullich, Eulàlia i Maure, Mercè, *Manual del rondallaire*, Edicions de la Magrana, Barcelona, 2004.
- Capdevila, Enriqueta, *Gira la roda*, Ediciones Saragossa, Barcelona, 2007.
- Cascón Soriano, Paco, *Educación en y para el conflicto*, Cátedra Unesco UAB.
- Cone Bryant, Sara, *El arte de contar cuentos*, Nova Terra, Barcelona, 1976.
- Cornelius, Helena i Faire, Shoshana, *Tú ganas, yo gano*, Gaia, Madrid, 1998.
- Davis, Flora, *La comunicación no verbal*, Alianza editorial, Madrid, 2008.
- De Mello, Anthony, *La oración de la rana*, vol.1 i 2, Sal Terrae, Santander, 1998.
- Domingo, Patrícia, *País d'ocells, país de pau*, Centre d'estudis Riudomencs Arnau de Palomar, Reus.
- Fisas, Vicenç, *Procesos de paz y negociación en conflictos armados*, Paidós, Barcelona, 2004.
- García, José i Marí, Rosa, *Pedagogía social y mediación educativa*, Apescam, Toledo, 2002.
- Gómez, Rosario, *Cuentos con alma*, GAIA Ediciones, Madrid, 2006.
- Gottheil, Julio i Schiffrin, Adriana, *Mediación: una transformación en la cultura*, Paidós, Barcelona, 1996.
- Guitart, Anna, *Un meravellós llibre de contes de l'Àfrica per a nens i nenes*, Columna, Barcelona, 2005.
- Guitart, Anna, *Un meravellós llibre de contes de tot el món per a nens i nenes*, Columna, Barcelona, 2004.
- Hernández Ripoll, J.m. i Sáinz de la Maza, Aro, *Tot un món de contes, Recopilació de relats tradicionals de tots els racons del món*, RBA Libros, Barcelona, 2008.
- Jean, George, *El poder de los cuentos*, Pirine, Barcelona, 1988.
- Jodorowsky, Alejandro, *La sabiduría de los cuentos*, Ediciones Obelisco, Barcelona, 2005.

- Lederach, J.P., *La imaginación moral, El arte y el alma de la construcción de paz*, BakeazGernika-Lumo, Bilbao, 2007.
- Léderach, John Paul, *Construyendo la paz*, Gernika Gogoratuz, Bilbao, 1998. *Col·lecció Rosa Sensat: Contes d'enginys i altres trampes*, Espasa Calpe, Madrid, 2000.
- P.Folger, Joseph i S.Jones, Tricia, *Nuevas direcciones en mediación*, Paidós, Barcelona, 1997.
- Pease, Allan, *El llenguatge del cos*, Paidós i Edicions 62, Barcelona, 1998.
- Pisanty, Valentina, *Cómo se lee un cuento popular*, Ediciones Paidós, Barcelona, 1995.
- Puig, Irene, *Conta'm, narració oral i educació reflexiva*, Grup iref/Comissió Europea, Barcelona, 1999.
- Pujol, Esteve i Pons, Adrià, *El gran llibre dels Contes amb Valors*, Parramón, Barcelona, 2009.
- Rodari, Gianni, *Cuentos para jugar*, Alfaguara, Barcelona, 1987.
- Rodari, Gianni, *Gramática de la fantasía*, Editorial Avance, Barcelona, 1976.
- Six, Jean-François, *Dinámica de la mediación*, Paidós, Barcelona, 1997.
- Pàgines web: <http://cuentosparadormir.com/valores>